

ПРИВАТНА УСТАНОВА «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Волонець Дмитро Федорович

УДК 343.77(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ
НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право
(081 Право)

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Д.Ф. Волонець

Науковий керівник – Копотун І.М.,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Волонець Д.Ф. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права», Київ, 2021; – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021.

У дисертації автором встановлено стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально-правовій літературі; охарактеризовано історико-правовий розвиток та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації; описано підстави та принципи криміналізації декларування недостовірної інформації; вивчено зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації; досліджено зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак складів декларування недостовірної інформації; розроблено пропозиції щодо удосконалення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Зокрема, у роботі вперше на підставі вивчення матеріалів правозастосовної практики, зарубіжного досвіду, запропоновано вирішення проблеми розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за неподання декларації – у диспозиції ст. 366-3 КК України передбачити, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування карається у випадку, якщо воно вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння.

Встановлено, що основний безпосереднім об'єкт декларування недостовірної інформації слід розглядати у широкому (суспільні відносини, що забезпечують проведення фінансового контролю за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) та у вузькому (суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) розумінні.

Визначено поняття «завідомо недостовірні невідомості» – достеменна обізнаність та явне усвідомлення суб'єктом декларування факту невідповідності інформації, вказаної ним в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, об'єктивній дійсності.

Удосконалено положення науки кримінального права щодо доцільності встановлення тенденцій застосування статей Особливої частини КК України на практиці під час дослідження їх соціальної обумовленості – встановлено, що за порушення при декларуванні більше 50 % із загальної кількості вироків було винесено у чотирьох областях: Черкаській, Львівській, Рівненській та Одеській, жодного – в Херсонській області; констатовано, що виявлення закономірностей таких тенденцій є перспективним напрямом подальших кримінологічних досліджень.

Розвинуто твердження щодо доцільності врахування кращого світового досвіду боротьби з корупцією в Україні виключно з урахуванням вітчизняних системи законодавства, правозастосування, особливостей праворозуміння.

Дістало подальшого розвитку доктринальне положення про те, що якщо об'єктивні сторони адміністративного і кримінального правопорушення співпадають, то це наділяє правозастосовника надмірними повноваженнями самостійно відносити кожен факт неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або до адміністративного, або до кримінального правопорушення, оскільки зараз об'єктивні сторони ч. 1 ст. 172-6 КУпАП та

ст. 366-3 КК України відрізняються винятково вказівкою на відсутність поважних причин в неподанні декларації.

Доведено, що предметом складів кримінальних правопорушень виступає декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому, предметом можуть виступати наступні типи декларацій: щорічна, перед звільненням та після звільнення.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України, характеризується кримінально протиправною дією, що полягає у поданні в декларації завідомо недостовірних відомостей, що відрізняються від достовірних на встановлену в законі суму (у випадку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366² КК України - від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а у випадку злочину, закріпленого у ч. 2 ст. 366² КК України - понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб). Спосіб вчинення даного кримінального правопорушення може полягати у: завищенні або заниженні відповідних сум, не вказанні відповідних відомостей (що можна виразити в грошовому еквіваленті) у декларації. Об'єктивна сторона неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування характеризується злочинною бездіяльністю – особа ухиляється від встановленого у Законі України «Про запобігання корупції» обов'язку подати відповідну декларацію у встановлені строки.

Суб'єкт складів декларування недостовірної інформації (ст.ст. 366²-366³ КК України) відноситься до числа спеціальних (тобто ним, відповідно до ч. 2 ст. 18 закону про кримінальну відповідальність, може бути фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа). Суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України можуть виступати особи, перелічені у п. 1, підпунктах «а» та «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання

корупції», які: 1) зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік; 2) припиняли діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Крім того, ним можуть виступати особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» та «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Доведено, що суб'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий. Встановлено, що інші суб'єктивні ознаки декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації не впливають на кваліфікацію.

Аналіз законодавства зарубіжних держав (Республіка Вірменія, Грузія, Латвійська Республіка, Республіка Молдова, Республіка Таджикистан) в частині встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації дозволив доповнити пропозиції щодо модернізації ст.ст. 366²-366³ КК України.

Встановлено, що досвід Грузії в частині встановлення кримінальної відповідальності за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є позитивним саме через вказівку на те, виключно у випадках, коли винний попередньо притягався до адміністративної відповідальності за вчинення цього діяння, можливе притягнення до кримінальної відповідальності. Впровадження відповідного підходу дозволило б подолати складнощі, що існують в розмежуванні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України від адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог фінансового контролю.

Ключові слова: інформація, декларування, фінансовий контроль, недостовірні дані, кримінальне правопорушення, корупція, корупційне правопорушення, пов'язані із корупцією.

SUMMARY

Volonets D.F. Criminal liability for declaring inaccurate information. –
On the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2021.

In the dissertation the author establishes the state of research of the problem of criminal liability for declaring unreliable information in the criminal law literature; the historical and legal development and the current state of the legislation on criminal liability for declaring inaccurate information are characterized; the bases and principles of criminalization of declaring unreliable information are described; studied foreign experience in regulating criminal liability for declaring inaccurate information; the content of objective and subjective features of the composition of declaring unreliable information is studied; proposals for improving criminal liability for declaring inaccurate information have been developed.

In particular, for the first time on the basis of studying the materials of law enforcement practice, foreign experience, a solution to the problem of distinguishing between administrative and criminal liability for failure to file a declaration - in the disposition of Art. 366-3 of the Criminal Code of Ukraine provide that failure to submit a declaration of the declaration of a person authorized to perform the functions of state or local government is punishable if it is committed after the imposition of an administrative penalty for the same act.

It is established that the main direct object of declaring unreliable

information should be considered broadly (public relations, ensuring financial control over persons authorized to perform state or local government functions) and narrow (public relations, ensuring the procedure for declaring persons authorized to perform the functions of state or local government) understanding.

The concept of "knowingly unreliable uncertainties" is defined - true awareness and clear awareness of the subject of declaring the fact of inconsistency of information specified in the declaration of the person authorized to perform the functions of state or local government, objective reality.

Improved the provisions of the science of criminal law on the feasibility of establishing trends in the application of articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine in practice during the study of their social conditionality - found that for violations of declaring more than 50% of Odessa, none - in the Kherson region; it is stated that the identification of patterns of such trends is a promising area of further criminological research.

The statement on expediency of taking into account the best world experience in the fight against corruption in Ukraine is developed exclusively taking into account the domestic system of legislation, law enforcement, and the peculiarities of legal understanding.

The doctrinal provision that if the objective aspects of an administrative and criminal offense coincide has been further developed, this gives the law enforcer excessive powers to independently attribute every fact of failure to declare the declaration of a person authorized to perform state or local government functions to administrative , or to a criminal offense, because now the objective parties to Part 1 of Art. 172-6 of the Code of Administrative Offenses and Art. 366-3 of the Criminal Code of Ukraine differ only in the indication of the lack of valid reasons for failure to submit a declaration.

It has been proved that the subject of criminal offenses is the declaration of a person authorized to perform the functions of the state or local self-government. At the same time, the following types of declarations can be the subject: annual, before dismissal and after dismissal.

The objective side of the criminal offense under Art. 3662 of the Criminal Code of Ukraine, is characterized by criminally illegal action, which is to submit in the declaration of knowingly inaccurate information that differs from the reliable amount established by law (in the case of a criminal offense under Part 1 of Article 3662 of the Criminal Code - from 500 to 2000 living wage for able-bodied persons, and in the case of a crime enshrined in Part 2 of Article 3662 of the Criminal Code of Ukraine - more than 2,000 subsistence minimums for able-bodied persons). The method of committing this criminal offense may be: overstatement or understatement of the relevant amounts, not specifying the relevant information (which can be expressed in monetary terms) in the declaration. The objective aspect of the failure of the subject to declare a person authorized to perform state or local government functions is characterized by criminal inaction - the person evades the obligation established by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" to submit a declaration within the prescribed time.

The subject of declaring unreliable information (Articles 366-2-366-3 of the Criminal Code of Ukraine) is a special one (according to Part 2 of Article 18 of the Law on Criminal Liability, he may be a natural sane person who committed from which criminal liability may arise, a criminal offense, the subject of which may be only a certain person). The subject of criminal offenses under Art. 366-2-366-3 of the Criminal Code of Ukraine may be persons listed in paragraph 1, subparagraphs "a" and "a" of paragraph 2 of Part 1 of Art. 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", which: 1) are obliged to submit annually by April 1 a declaration of the person authorized to perform the functions of state or local government for the past year; 2) ceased activities related to the performance of the functions of the state or local self-government.

In addition, they may be persons who have ceased activities related to the performance of state or local government functions, or other activities specified in subparagraphs "a" and "c" of paragraph 2 of Part 1 of Art. 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption".

It is proved that the subjective side of the composition of criminal offenses under Art. 366-2 and 366-3 of the Criminal Code of Ukraine are characterized by guilt in the form of intent, the type of intent - direct. It has been established that other subjective features of declaring inaccurate information and failure of the subject to declare the declaration do not affect the qualification.

Analysis of the legislation of foreign countries (Republic of Armenia, Georgia, Republic of Latvia, Republic of Moldova, Republic of Tajikistan) in terms of establishing criminal liability for declaring inaccurate information and failure to declare the relevant declaration allowed to supplement proposals to modernize Art. 366-2-366-3 of the Criminal Code of Ukraine.

It has been established that Georgia's experience in establishing criminal liability for failure to declare a person authorized to perform state or local government functions is positive precisely because it indicates that only in cases where the perpetrator has previously been held administratively liable for the act, possible prosecution. The introduction of an appropriate approach would overcome the difficulties that exist in distinguishing a criminal offense under Art. 366-3 of the Criminal Code of Ukraine from an administrative offense in the form of violation of financial control.

Keywords: *information, declaration, financial control, inaccurate data, criminal offense, corruption, corruption-related corruption offenses.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Волонець Д.Ф., Гончарук С.Т. Інститут адміністративної відповідальності: окремі кроки оптимізації. *Право і суспільство: наук. журн.* 2021. № 3. С. 81–87.

2. Волонець Д.Ф., Гончарук С.Т. Відповідальність за правопорушення, пов'язані із корупцією: колективна монографія. Accent Graphics Communication & Publishing. Ottawa, Ontario, 2020. С. 233–238.

3. Волонець Д. Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *KELM*. 2021. № 6. С. 184–189.
4. Волонець Д.Ф. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Держава та регіони. Серія Право*. 2021. № 3(73). С. 156–158.
5. Волонець Д.Ф. Предмет кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 177–181.
6. Волонець Д.Ф. Суб'єкт кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 48. Том 2. С. 157–160.
7. Volonets D.F. Corruption in Ukraine Some Determinates of Causation. *Молодіжний науковий юридичний форум*. Матеріали міжнародної наукової-практичної конференції, м. Київ, 16-17 травня 2019 р., Т. 1. Київ, Національний авіаційний університет, 2019. С. 167–169.
8. Волонець Д.Ф. Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації за законодавством Грузії. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 17–18 лютого 2021 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 40–43.
9. Волонець Д.Ф. Досвід республіки Таджикистан в питанні регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21–22 квітня 2021 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 36–38.
10. Волонець Д.Ф. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації у республіці Вірменія. *Науково-практичні засади розвитку*

наукової думки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.
– Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
 РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	21
1.1 Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально- правовій літературі	21
1.2. Історико-правовий нарис розвитку та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації	40
1.3. Зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації	66
1.4 Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації	80
Висновки до розділу 1	108
 РОЗДІЛ 2 КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	111
2.1. Об'єкт декларування недостовірної інформації	111
2.2 Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації	146
2.3 Суб'єкт декларування недостовірної інформації	161
2.4 Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації	178
Висновки до розділу 2	193
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204
ДОДАТКИ	227

ВСТУП

Актуальність теми. Конституція України у ст. 6 проголосила, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Очевидно, що будь-який відхід особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи органів місцевого самоврядування, від такого положення Основного Закону є предметом розгляду правоохоронних органів та суду. Найнебезпечніші прояви цієї неповномірної поведінки у всіх цивілізованих країнах світу визнаються корупцією з досить суворими заходами впливу до осіб, яких визнано навіть причетними до неї.

Україна фактично з 2010 року стала на шлях активного впровадження кращих світових антикорупційних практик, оскільки саме цьому році ратифіковано Конвенцію ООН проти корупції та Європейську кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією. З 2014 року вітчизняна антикорупційна система зазнала дуже суттєвих змін, яскравим прикладом якого став обов'язок «електронного декларування» для осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування. Одночасно було запроваджено відповідальність за порушення у цій сфері. Зокрема, КК України доповнено ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації», яку у грудні 2020 року було виключено на виконання рішення Конституційного Суду України; одночасно з'явилися ст.ст. 366² «Декларування недостовірної інформації» та 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Кримінально-карані порушення «електронного декларування» спочатку визнавалися корупційними злочинами, з 01.07.2020 – звичайними кримінальними правопорушеннями у сфері службової діяльності, з 29.06.2021 – кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із корупцією.

Застосування ст. 366¹ КК України на практиці характеризувалося досить неоднозначними тенденціями. Так, згідно з даними Генеральної прокуратури України та Офісу Генерального прокурора, кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 366¹ КК України з 2014 року до 2021 року становить 4219, тоді як за даними ДСА України, у 2015 році засуджено одну особу, у 2016 – 3, у 2017 – 7, у 2018 – 33 (при 499 особах, провадження у відношенні яких закрито), у 2019 – 50 (при 410 особах, провадження у відношенні яких закрито), у 2020 – 44 (при 159 особах, провадження у відношенні яких закрито); згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень, у 2021 році ст. 366² не була застосовано, за ст. 366³ КК України (як кримінальний проступок) судами винесено 23 обвинувальних вироків у відношенні колишніх депутатів сільських рад та декількох рядових працівників поліції.

Питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації були предметом наукових досліджень таких науковців як Є.О. Алісова, В.В. Андрієшин, П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, О.В. Бульба, О.З. Гладун, О.А. Гритенко, О.О. Дудоров, І.В. Єрьоменко, З.А. Загиней, М.В. Кікалішвілі, О.О. Кирбят'єв, В.В. Мартиновський, І.І. Митрофанов, Д.Г. Михайленко, М.І. Мельник, В.Я. Настюк, О.В. Ободовський, С.М. Тернецький, А.В. Титко, К.О. Торгашова, М.І. Хавронюк, К.О. Черевко, В.В. Шаблистий, О.М. Шевчук, А.Є. Фоменко, В.С. Щирська та ін.

О.С. Бондаренко в м. Дніпро 2021 році захистила докторську дисертацію «Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні», у якій авторка лише частково торкалася проблеми відповідальності за розглядувані кримінальні правопорушення; Д.М. Міськів в м. Львів у 2021 році захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії «Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України», проте автор в основному зосередив увагу на проблемі практичного застосування ст.ст. 366² 366³ КК України.

Отже, незважаючи на досить значний науковий доробок у цьому напрямі, як і раніше, багато аспектів досліджуваної проблеми порушують дискусії щодо кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації – визначення підстав криміналізації, врахування позитивного зарубіжного досвіду, розробку запобіжників щодо вибіркового застосування ст.ст. 366² 366³ КК України та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; № 1393-р; основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2021–2025 рр., також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р., Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454, Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 року, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України 7 вересня 2011 р. № 942.

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є удосконалення теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за декларування недостовірної інформації та вироблення рекомендацій для удосконалення національної антикорупційної стратегії.*

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *задач:*

- встановити стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально-правовій літературі;
- охарактеризувати історико-правовий розвиток та сучасний стан

законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації;

– описати підстави та принципи криміналізації декларування недостовірної інформації;

– вивчити зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації;

– дослідити зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак складів декларування недостовірної інформації;

– розробити пропозиції щодо удосконалення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Методи дослідження. Під час проведення дисертаційного дослідження використовувались наступні наукові методи пізнання: діалектичний – для дослідження змісту декларування недостовірної інформації та основних об'єктивних і суб'єктивних ознак цих кримінальних правопорушень (підрозділи 2.1.- 2.4); метод історико-правового аналізу – під час здійснення історико-правового нарису розвитку та встановлення сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (підрозділ 1.1., 1.2.); компаративістський – для виявлення та аналізу особливостей регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації в зарубіжних КК (підрозділ 1.3.); формально-логічний – для належної аргументації пропонованих змін до КК України у частині вдосконалення норм про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (підрозділи 1.1., 1.2, 2.1.- 2.4); аналогії – для встановлення відношення еквівалентності (відповідності, схожості) декларування недостовірної

інформації та значенням декларування в антикорупційній діяльності (у всій дисертації); статистичний – для аналізу матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, Державної судової адміністрації України, Офісу Генерального прокурора про декларування недостовірної інформації (підрозділ 1.4., розділ 2) та ін.

Емпіричну основу дослідження становлять: офіційні статистичні дані Генеральної прокуратури України та Офісу Генерального прокурора за 2014-2021 роки щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 336-1, 366-2, 366-3 КК України та адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення; матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень та Державної судової адміністрації України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних монографічних досліджень, яке присвячене вивченню кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. У роботі сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

– на підставі вивчення матеріалів правозастосовної практики, зарубіжного досвіду, запропоновано вирішення проблеми розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за неподання декларації – у диспозиції ст. 366-3 КК України передбачити, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування карається у випадку, якщо воно вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння;

– встановлено, що основний безпосереднім об'єкт декларування недостовірної інформації слід розглядати у широкому (суспільні відносини, що забезпечують проведення фінансового контролю за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) та у вузькому (суспільні відносини, що забезпечують

порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) розумінні;

– визначено поняття «завідомо недостовірні невідомості» – достеменна обізнаність та явне усвідомлення суб'єктом декларування факту невідповідності інформації, вказаної ним в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, об'єктивній дійсності;

удосконалено:

– положення науки кримінального права щодо доцільності встановлення тенденцій застосування статей Особливої частини КК України на практиці під час дослідження їх соціальної обумовленості – встановлено, що за порушення при декларуванні більше 50 % із загальної кількості вироків було винесено у чотирьох областях: Черкаській, Львівській, Рівненській та Одеській, жодного – в Херсонській області; констатовано, що виявлення закономірностей таких тенденцій є перспективним напрямом подальших кримінологічних досліджень;

– твердження щодо доцільності врахування кращого світового досвіду боротьби з корупцією в Україні виключно з урахуванням вітчизняних системи законодавства, правозастосування, особливостей праворозуміння;

дістало подальшого розвитку:

– доктринальне положення про те, що якщо об'єктивні сторони адміністративного і кримінального правопорушення співпадають, то це наділяє правозастосовника надмірними повноваженнями самостійно відносити кожен факт неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або до адміністративного, або до кримінального правопорушення, оскільки зараз об'єктивні сторони ч. 1 ст. 172-6 КУпАП та ст. 366-3 КК України відрізняються винятково вказівкою на відсутність поважних причин в неподанні декларації.

Особистий внесок здобувача. У двох працях, опублікованих із

С.Т. Гончаруком, особисто автором обґрунтовано питання вдосконалення законодавства, в тому числі адміністративного, щодо декларування недостовірної інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для вдосконалення законодавства у частині кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації;

- *правозастосовчій діяльності* – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та суду у частині застосування норм про кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, що посягають на порядок фінансового контролю за державними службовцями;

- *навчальному процесі* – положення та висновки дисертації можуть у подальшому використовуватись при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Актуальні проблеми кримінального права»;

- *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень у галузі кримінального права щодо кримінально-правової охорони встановленого порядку фінансового контролю.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації, що складають наукову новизну та висновки практичного характеру, апробовано під час виступу на таких наукових форумах: «Молодіжний науковий юридичний форум» (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.); «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у ХХІ сторіччі» (м. Київ, 17–18 лютого 2021 р.); «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 21–22 квітня 2021 р.); «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 10 праць, 4 – статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави за профілем дисертації, 1 – розділ у колективній монографії, 4 – тези доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з яких: основний текст – 190 сторінок, додатки – 2 сторінки, список використаних джерел (175 найменувань) – 23 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1 Стан дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально-правовій літературі

Конституція України у ч. 2 ст. 6 проголосила, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Наведене положення Основного Закону держави однозначно є головною загальною засадою, визначальним чинником діяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування виключно у рамках правового поля, жодне їх рішення не може суперечити закону.

Проте навряд чи знайдеться певна країна, у якій наділені владними повноваженнями особи не вчинять дій всупереч інтересам служби. Подібні діяння іменуються корупційними (або пов'язаними з корупцією). У зв'язку із цим доводиться констатувати, що без належного правового забезпечення запобігання таким шкідливим та небезпечним явищам подальший розвиток правової держави та формування громадянського суспільства просто немислимий.

Для України корупція є одним із численних негативних явищ, які тривалий час гальмують соціальний та економічний розвиток, і становить загрозу існування її демократичних і правових засад [79, с. 142].

Особливої актуальності питання боротьби з корупцією набуває з огляду на закріпленій у преамбулі Конституції європейський та євроатлантичний

курс України [68], адже для того, аби його досягти, необхідно якщо не повністю викоренити (все ж таки дане явище об'єктивно притаманне будь-якій країні), то принаймні суттєво знизити рівень корупції.

Як слушно вказують В.М. Гаращук та А.О. Мухатаєв, подання відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру (декларування, офіційна об'ява) є одним із запобіжних антикорупційних способів, які має право застосовувати держава [46, с. 83].

У 2014 р. було прийнято Закон України «Про запобігання корупції» [116], на підставі якого Особливу частину КК України було доповнено ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації». Не дивлячись на той факт, що кримінальна відповідальність за вчинення означеного діяння була запроваджена на території нашої держави порівняно нещодавно, норми, які її передбачають встигли зазнати чисельних модифікацій (більш детально дане питання буде проаналізоване нами у наступному підрозділі нашого наукового дослідження). Як наслідок, ст. 366¹ було виключено зі змісту закону про кримінальну відповідальність, натомість КК доповнено ст.ст. 366² «Декларування недостовірної інформації» та 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

На сьогоднішній день у науці кримінального права проблемі кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приділяється пильна увага, проте такі дослідження оминають цілий ряд важливих питань (або недостатньо їх розкривають), що будуть проаналізовані у даній дисертаційній роботі.

Окремо зауважимо, що у науковій спільноті з приводу даного предмета дослідження виникає чимало дискусійних питань. Одне з головних – доцільність криміналізації вищевикладеного діяння. Наприклад, на думку К.О. Торгашової, діяння у вигляді декларування недостовірної інформації або

неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не становлять того рівня суспільної небезпечності задля того, аби визнавати дії, вчинені суб'єктами декларування при заповненні та поданні декларації, злочинними. Тому, на її думку, доцільно було б розглядати саме декриміналізацію даних кримінальних правопорушень. Як наслідок, вчена переконана, що такі дії не підпадають під ознаки кримінальних правопорушень, адже, на її думку, відсутня суспільна небезпека. Через це вона пропонує розглядати зазначені порушення в контексті адміністративної чи дисциплінарної відповідальності [144, с. 148].

Зауважимо, що викладені роздуми стосувалися ст. 366¹ КК України, яку нині виключено зі змісту закону про кримінальну відповідальність. Проте, враховуючи той факт, що перелічені суспільно небезпечні діяння знову визнаються кримінальними правопорушеннями, подібні думки залишаються актуальними (як і більшість інших висловів, що стосувалися ст. 366¹).

Без сумніву, позиція К.О. Торгашової є цікавою та заслуговує на життя, проте, на нашу думку, наведений аргумент з приводу недостатнього рівня суспільної небезпеки цих діянь є недоведеним та виглядає як припущення.

Більш розгорнутою виглядає позиція С.М. Терницького, який вказує на те, що встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації викликає певні зауваження, оскільки наведення завідомо неправдивих відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків само по собі не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій злочинами. Звільнення такої особи із займаної посади, яке може бути передбачене і без встановлення кримінальної відповідальності, є цілком адекватною та достатньою мірою відповідальності за відповідні дії. Також опис забороненого діяння у тексті статті 366¹ Кримінального кодексу України дає

можливість для досить серйозних зловживань, оскільки на практиці буде неможливо відмежувати надання «завідомо неправдивих» відомостей від елементарної арифметичної помилки, яка може бути допущена у тексті декларації. На практиці це може означати притягнення до відповідальності за будь-яку неточність у тексті декларації, що може привести до масових безпідставних порушень прав громадян [140, с. 223].

Таким чином, вчений виокремлює дві основні проблеми криміналізації діяння у вигляді декларування недостовірної інформації: недостатній ступінь суспільної небезпеки та некоректний, на думку науковця, опис цього діяння в диспозиції ст. 366¹ КК України. При цьому, кожне із зауважень має право на існування і на сьогоднішній день. Перше зауваження, зрозуміло, апріорі може поширюватись на зміст як ст. 366², так і ст. 366³ КК України. Остання ж думка є актуальною в контексті ст. 366² КК України «Декларування недостовірної інформації», в диспозиції якої вживається категорія «завідомо недостовірні відомості».

Перш ніж розглянути інші позиції з приводу доцільності криміналізації діяння у вигляді декларування недостовірних відомостей проаналізуємо зауваження щодо складності відмежування цього злочину від названої С.М. Терницьким «елементарної арифметичної помилки, яка може бути допущена у тексті декларації».

Як слушно зауважує В.В. Шаблистий, згідно з роз'ясненням НАЗК, слід звернути увагу, що адміністративна та кримінальна відповідальність передбачені виключно за подання «завідомо недостовірних» відомостей. Тобто відповідне діяння має бути вчинено суб'єктом декларування з прямим умислом. При цьому для притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень необхідно довести наявність такого умислу, а саме те, що суб'єкт декларування усвідомлював не достовірність відомостей, які він зазначив у декларації [163, с. 50].

Особливої уваги в цьому питанні потребує розгляд ознаки завідомості, що стосується властивостей предмета злочину та протиправного діяння суб'єкта злочину.

На нашу думку, вдало розкривають сутність цієї ознаки автори підручника «Кримінальне право України: Загальна частина» (за заг. ред. проф. В.М. Бесчастного та О.М. Джужи), які зазначають, що завідомість не є самостійним елементом психічної діяльності людини і тому не може розглядатись як самостійна ознака суб'єктивної сторони злочину, проте вона є ознакою, яка характеризує вину, а саме її інтелектуальний момент і тому повинна розглядатись в рамках суб'єктивної сторони злочину. Завідомість виступає показником високого ступеня усвідомлення тієї чи іншої ознаки об'єктивної сторони складу злочину, вона означає наявність у винного таких, що не викликають у нього сумніву, відомостей про існування обставин, з якими закон пов'язує за відомість. При цьому особа знає про ці обставини завчасно, до початку вчинення діяння. Завідомі знання – це знання, які ґрунтуються на таких, що не можуть бути спростовані, доказах, отримані з достовірних джерел [74, с. 108-109].

Таким чином, завідомість відноситься до суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення (хоча і не є її самостійним елементом), тому погоджуємося з думкою С.М. Терницького про те, що довести наявність в діянні особи, яка подає недостовірну інформацію ознаки завідомості досить складно.

Без сумніву, завідомість як ознака складу злочину у кримінальному праві України свідчить про існування як теоретичних, так і прикладних проблем із її встановленням законодавцем, розумінням науковцями та застосуванням слідчими, судами й іншими уповноваженими суб'єктами [129, с. 62]. Втім, дана ознака 52 рази зустрічається в КК України та притаманна багатьом складам кримінальних правопорушень, що свідчить про те, що проблема завідомості є глобальною та виходить за межі нашого дослідження. Можливо, враховуючи її невирішеність не тільки на законодавчому, але і

науковому рівнях, на сьогоднішній день доречно переглянути доцільність використання завідомості у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України. Більш детально дане питання буде проаналізовано у підрозділі 2.3 нашого дисертаційного дослідження.

Повертаючись до питання дискусійності криміналізації декларування недостовірної інформації зауважимо, що протилежної позиції до роздумів С.М. Терницького дотримується З. Загинеї-Заболотенко, яка вважає, що законодавча ідея криміналізувати декларування недостовірної інформації була правильною, оскільки за порушення всіх антикорупційних обмежень, заборон і вимог мають передбачатися механізми реагування держави. Окрім того, встановлення різних видів юридичної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю має диференціювати відповідне реагування залежно від характеру та ступеня суспільної небезпеки вчиненого [58, с. 16].

Остання ідея є більш поширеною в науковому середовищі. Не в останню чергу це пов'язано із тим, що зміст диспозиції ч. 1 ст. 366² передбачає, що відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [76].

Думається, така значна грошова сума підвищує ступінь суспільної небезпечності, однак, не дивлячись на це, питання доцільності передбачення за декларування недостовірної інформації саме кримінальної відповідальності залишається дискусійною.

Доволі універсальною є думка В.С. Щирської. Вчена переконана, що позиція, відповідно до якої за декларування недостовірної інформації доречно обмежитись адміністративною чи дисциплінарною відповідальністю не є цілком правильною, оскільки навряд злочин, передбачений ч. 1 ст. 185 КК України, предметом якого є, наприклад, гроші в розмірі 5 тис. грн., є суспільно небезпечним діянням, а недекларування 1 млн. грн. коштів

невідомого походження – ні. Очевидно, проблему слід розв'язувати шляхом диференціації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, зокрема віднести певні вияви цього злочину до категорії кримінальних проступків [170, с. 60].

Даний приклад є наглядним та підкреслює важливість криміналізації вказаного діяння. В той же час вчена пропонує віднести це діяння не до злочинів, а до кримінальних проступків.

Нагадаємо, з 01.07.2020 р., відповідно до ст. 12 КК України «Класифікація кримінальних правопорушень» (в редакції Законів України від 15.11.2011 № 4025-VI та від 22.11.2018 № 2617-VIII), кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Відповідно до ч. 2 цієї статті, кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [76].

Так як санкція ч. 2 ст. 366² та 366³ КК України передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, то вказані діяння відносяться до злочинів, які, в свою чергу, несуть вищий ступінь суспільної небезпеки, ніж кримінальні проступки.

Санкція ч. 1 ст. 366² КК України не передбачає покарання, пов'язане з позбавленням волі, а відтак дане суспільно небезпечне діяння може бути віднесено до числа злочинів виключно у випадку, якщо сума передбаченого основного покарання у виді штрафу перевищуватиме мінімальну межу, закріплену у ч. 2 ст. 12 КК України [76]. Нагадаємо, на сьогоднішній день дана сума становить понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

З огляду на факт того, що санкція ч. 1 ст. 366² КК України передбачає основне покарання у виді штрафу від трьох до чотирьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян (тобто сума максимального

штрафу перевищує три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян), то вказане суспільно небезпечне діяння також віднесено законодавцем до числа злочинів, а не кримінальних проступків.

З викладеного слідує, що на сьогоднішній день всі кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 366²-366³ КК України відносяться до числа злочинів.

Таким чином, позиція В.С. Щирської передбачає необхідність внесення суттєвих змін у санкції ст.ст. 366²-366³ КК України. Безумовно, така ідея є цікавою, проте для того, аби погодитись із нею (або ж навпаки – визнати недоцільною), необхідно, як мінімум, проаналізувати питання генези та розвитку кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, розглянути міжнародний досвід встановлення юридичної відповідальності за вчинення цих діянь, проаналізувати підстави та принципи криміналізації декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, здійснити кримінально-правовий аналіз складу кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України.

Отже, тільки за результатами комплексного дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, можна визначитись із позицією у цьому питанні.

До виключення зі змісту КК України ст. 366¹ (та доповнення Особливої частини закону про кримінальну відповідальність ст.ст. 366²-366³), у науці кримінального права точилися гострі дискусії з приводу актуальності місця злочину у вигляді декларування недостовірної інформації в Особливій частині КК України. Так, на думку А.В. Савченко, не зовсім зрозуміло з яких причин законодавець свого часу не відніс злочин, що був передбачений ст. 366¹ КК України до категорії корупційних: у примітці до ст. 45 КК

«Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям», де дається перелік корупційних злочинів, ст. 366¹ КК станом на 25.09.2019 р. не було вказано взагалі. І це при тому, що вказана стаття була запроваджена до КК на підставі саме Закону України «Про запобігання корупції» та була одним з ключових засобів контролю корупційних проявів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування! На думку вченого, таку логіку законодавця збагнути важко. Попри це, продовжує А.В. Савченко, декларування недостовірної інформації належить до групи злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК) [131, с. 54].

Зауважимо, що історія з віднесенням діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування до числа корупційних кримінальних правопорушень є доволі цікавою та заплутаною. Дійсно, до жовтня 2019 р. вказані діяння до жовтня 2019 р. не розглядалися законодавцем в якості корупційних злочинів, що викликало в наукових колах ряд гострих суперечок.

Під впливом громадської думки дані положення були переосмислені, що вилилось у прийнятті 02 жовтня 2019 року Закону України № 140-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції». Відтепер, примітку до ст. 45 КК України після цифр «365²» було доповнено цифрами «366¹» [108].

Отже, з жовтня 2019 р. діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування були віднесені до корупційних злочинів.

Додамо, що подібне рішення отримало як ряд позитивних відгуків, так і цілий шквал критики. Наприклад, у зауваженні Головного юридичного

управління Апарату Верховної Ради України до проєкту названого Закону України (далі – Зауваження) зазначалося, що відповідно до запропонованих змін до примітки статті 45, злочин, передбачений статтею 366¹ «Декларування недостовірної інформації», віднесено до тих правопорушень, які вважаються корупційними кримінальними правопорушеннями. Проте, з огляду на визначення поняття «корупція» в Законі України «Про запобігання корупції», подання декларації суб'єктом декларування, а також відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або умисне неподання відповідної декларації, на нашу думку, мають відноситися до заходів фінансового контролю. Відтак діяння, передбачені статтею 366¹ цього Кодексу, не повинні відноситися до корупційних злочинів [59].

Таким чином, автори Зауваження пояснювали свою позицію невідповідністю складу кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації (або неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) категорії «корупція», що розкривається у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції».

Для того, аби підтримати, або ж спростувати даний умовивід, доречно проаналізувати зміст даного поняття. Відповідно до названого законодавчого акта, корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [116].

Враховуючи означене визначення стає очевидним, що позиція Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України в частині недоцільності віднесення кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації (або неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) ґрунтується на положеннях чинного законодавства та є обґрунтованою. Дійсно, діяння суб'єктів цих злочинів не спрямовані на одержання неправомірної вигоди (або на досягнення інших цілей, перелічених у визначенні поняття «корупція»), а отже розглядати їх в якості корупційних кримінальних правопорушень не зовсім коректно (принаймні якщо найближчим часом не будуть внесені відповідні зміни до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»). Більш детально дане питання буде проаналізовано у другому розділі нашої роботи.

Подібний стан речей (при якому перелічені діяння розглядалися в якості корупційних кримінальних правопорушень) протримався до 01 липня 2020 р., коли вказівка на корупційність даних злочинів, на перший погляд, таємничим чином була виключена зі змісту ст. 45 КК України. Відтепер примітка до ст. 45 КК України передбачала, що корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до закону про кримінальну відповідальність вважалися кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² КК України.

Такий крок став досить незрозумілим та, як мінімум, дискусійним. Так, якщо одного разу законодавцем було встановлено, що декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування містить ряд атрибутів, які дають підстави розглядати їх в якості корупційних злочинів, то зрозуміло, що такі атрибути апріорі не можуть зникнути з часом, а отже, корупційність цих злочинів (принаймні

теоретично) мала стати певною константою, від якої необхідно було виходити в подальшому.

Водночас, як було вказано вище, рішення визнати названі кримінальні правопорушення в якості корупційних містило ряд слушних зауважень. Здалося, що законодавець вирішив врахувати думку Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України та виключити ст. 366¹ (яка існувала на той момент) зі змісту примітки ст. 45 закону про кримінальну відповідальність.

Насправді ж за прийняттям такого рішення стояла більш банальна причина. Так, з 1 липня 2020 р. набрав чинності Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [110], у якому була закріплена нова редакція ст. 45 КК України з урахуванням того, що відтепер на законодавчому акті впроваджувалося поняття «кримінальне правопорушення», що включає в себе злочини та кримінальні проступки.

Отже, маємо доволі цікаву ситуацію: законодавець у 2019 р., проаналізувавши специфіку поняття «корупційні злочини», вирішує віднести злочини, передбачені ст. 366¹ до числа корупційних. Водночас, у 2018 р. в іншому нормативно-правовому акті вже була передбачена нова редакція ст. 45 закону про кримінальну відповідальність, про яку дивним чином забули. Як наслідок, з жовтня 2019 р. по липень 2020 р. декларування недостовірної інформації та умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», розглядалися як корупційні злочини, а з липня 2020 р. подібний атрибут зник.

З викладеного випливає, що на законодавчому рівні склалася досить парадоксальна ситуація, за якої дія законодавчого акта була відмінена *раніше*

прийнятим законодавчим актом, який, можливо, не враховував умови сьогодення.

На нашу думку, подібні трансформації закону про кримінальну відповідальність є недопустимими. Ба більше, прецедент, який виник, теоретично здатен запустити ряд негативних тенденцій. Так, наприклад, можуть виникнути ситуації, за яких те чи інше суспільно небезпечне діяння буде криміналізоване законодавцем з метою захисту найбільш важливих суспільних відносин, проте інший, більш ранній законодавчий акт, що набере чинності в майбутньому, «випадково» декриміналізує його. Як наслідок, суб'єкти кримінальних правопорушень можуть уникнути відповідальності.

Думається, у випадку з описаним прецедентом доречно було передбачити в Законі України від 02 жовтня 2019 р. № 140-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» внесення відповідних змін до Закону України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Подібний крок дозволив би синхронізувати наявні та запропоновані редакції ст. 45 закону про кримінальну відповідальність.

Отже, з липня 2020 р. діяння у вигляді декларування недостовірної інформації (як і неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) перестало розглядатися в якості корупційних злочинів. Можливо, дана історія отримала б широкий резонанс в науковому колі, проте, подальші події, пов'язані з визнанням ст. 366¹ неконституційною та її виключення зі змісту КК України перетягнули всю увагу громадськості на себе (більш детально дане питання буде проаналізовано в контексті наступного підрозділу дисертаційного дослідження).

З включенням до КК України ст.ст. 366² та 366³ ситуація тривалий час не змінювалась – діяння не визнавались корупційними злочинами. Лише в

червні 2021 р. до ст. 45 закону про кримінальну відповідальність було включено ряд важливих змін. Так, Законом України від 29 червня 2021 р. № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» примітку названої норми було доповнено абзацом другим такого змісту:

«Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366², 366³ цього Кодексу» [112].

Думається, подібне рішення, принаймні на перший погляд, стало доволі вдалим. Так, з одного боку, були враховані доводи про те, що означені діяння неодмінно пов'язані з корупцією, а, з іншого, аргументи щодо неможливості визнання декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в якості корупційних кримінальних правопорушень через визначення поняття «корупція», що розкривається на законодавчому рівні.

Таким чином, станом на сьогоднішній день перелічені кримінальні правопорушення відносяться до числа таких, що пов'язані з корупцією.

Окремо варто наголосити на тому, що норми, які передбачають відповідальність за вчинення вказаних суспільно небезпечних діянь так і залишилась у розділі XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини КК України. Як було вказано вище, таке рішення також спровокувало ряд наукових дискусій.

На відміну від А.В. Савченка, В.В. Андрієшин вважає таке розміщення вдалим, та називає його «виваженим рішенням законодавця», оскільки структурно-об'єднуючим критерієм цих злочинів є родовий об'єкт –

суспільні відносини у сфері службової діяльності, яка зазнає суспільно небезпечного впливу в результаті їх вчинення. Чинне антикорупційне законодавство України передбачає для службових осіб низку обов'язків, невиконання яких, призводить до порушення порядку функціонування системи запобігання корупції та сфери службової діяльності в цілому. Основним безпосереднім об'єктом цих злочинів є суспільні відносини у сфері здійснення фінансового контролю в частині встановленого порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [2, с. 129].

З наведеного випливає, що в сучасній науці кримінального права існують гострі суперечності з приводу місця злочинів у вигляді декларування завідомо неправдивої інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у змісті Особливої частини КК України. Більш детально вказане питання буде розглянуто в другому розділі нашої роботи.

Питанню кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання декларантом відповідної декларації приділив увагу і А.Є. Фоменко, який виокремив три наступні проблеми:

1) фактично одне і те ж діяння, залежно від вартості незадекларованих активів або терміну неподання декларації, є або адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією (ст. 172-6 КУпАП), або кримінальним правопорушенням;

2) декларування недостовірної інформації є мабуть предикатним злочином для незаконного збагачення (ст. 368-5 КК України). Все це, принаймні, ускладнить притягнення до кримінальної відповідальності і за декларування недостовірної інформації, і за незаконне збагачення.

3) криптовалюти сьогодні в Україні не є платіжним засобом, а тому їх незаконне набуття буде ще одним проблемним питанням для доказування на практиці. Очевидно, що Національний банк України з цього приводу має дати хоч якусь роз'яснення [152, с. 13].

Перелічені аргументи вченого вкотре свідчать про існування цілого комплексу проблем, пов'язаних із регулюванням юридичної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

На окрему увагу заслуговують висновки, отримані Д.М. Міськівим в ході проведення дисертаційного дослідження на тему «Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України». Зокрема, автором визнано дискусійними наступні питання: доцільність криміналізації умисного внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та умисного неподання такої декларації в окремих кримінально-правових нормах; доцільність і обґрунтованість належності аналізованого кримінального правопорушення до категорії корупційних; визначення об'єкта цього кримінального правопорушення; визнання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», офіційним документом; тлумачення змісту таких понять, як: «недостовірні відомості», «неподання декларації», «несвоєчасне подання декларації» тощо; встановлений законодавством розмір невідповідності поданих відомостей у декларації достовірним, який вказує саме на кримінальну відповідальність; можливість вчинення аналізованого кримінального правопорушення з непрямым умислом [84, с. 205-206].

Отримані в результаті проведеного Д.М. Міськівим дисертаційного дослідження є цікавими та важливими, проте, як було зауважено науковцем, кожне з перелічених питань передбачає ряд суперечливих положень, які необхідно вирішити на науковому рівні. Тим паче, існує безліч напрямів, які потребують подальших наукових пошуків (проведення компаративістських досліджень в розрізі дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду

встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поглиблений аналіз складів цих кримінальних правопорушень тощо).

Вагомий внесок в дослідженні питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації належить А.А. Вознюку. Так, розглядаючи питання конституційності ст. 366¹ КК України вчений дійшов ряду висновків, які залишаються актуальними в контексті злочинів, передбачених ст.ст. 366² та 366³ закону про кримінальну відповідальність. Зокрема, автор наголошує на тому, що відносно неконституційності ст. 366¹ КК України можуть бути аргументи як за, так і проти. Однак гіпотезу щодо неконституційної цієї норми не можна вважати доведеною з огляду на відсутність необхідних аргументів у відповідному рішенні КСУ. Очевидно, зазначає автор, що завжди була, є і буде суб'єктивна думка суддів КСУ, яка без належності аргументації, може перетворитися на потужний інструмент руйнування механізмів протидії кримінально-протиправній діяльності. І з її допомогою не одну кримінально-правову норму, яка не викликає серйозних сумнівів щодо не відповідності Конституції України, можна визнати неконституційною. Було б бажання, а аргументи знайдуться, наголошує вчений. Причому в корумпованій державі це зробити значно легше [38, с. 65].

Запропоновані роздуми є доволі актуальними в розрізі існування в Особливій частині КК України ст.ст. 366² та 366³, адже демонструють всю важливість існування кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Проте, перш ніж визначити доцільність її встановлення, доречно проаналізувати підстави та принципи криміналізації (дана робота буде проведена в наступних підрозділах нашого дослідження).

Протягом останніх років питанню кримінальної відповідальності за вчинення означених суспільно небезпечних діянь присвятили свою увагу М.О. Красій, який проаналізував законодавчі новели в контексті включення до змісту Особливої частини КК України ст.ст. 366², 366³ [71, с. 203-207], О.В. Кришевич (розглянув основні відмінності ст. 366² від виключеної зі змісту закону про кримінальну відповідальність ст. 366¹) [77, с. 297-300], В.В. Кузнецов, який дослідив проблеми криміналізації у вигляді декларування недостовірної інформації [78, с. 159-162], В.І. Мотиль (розглянув проблемні питання відповідальності за порушення вимог фінансового контролю) [85, с. 166-168], О.Ф. Пасека, який проаналізував питання співвідношення понять «правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин» [93, с. 197-203], Ю.О. Рева, який дослідив суб'єкта подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та розглянув зміст відповідної декларації (тобто предмет кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України) в рамках дисертаційного дослідження на тему «Антикорупційне декларування: теорія, правове регулювання, практика» [126] та ін. Не дивлячись на це, у науці кримінального права залишається цілий комплекс невирішених проблем, пов'язаних з питанням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Отже, на сьогоднішній день питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є доволі популярним напрямком досліджень серед вітчизняних вчених. Проте навіть попри цей факт залишаються дискусійними ряд положень, що потребують оперативного вирішення. Здебільшого ці питання стосуються доцільності криміналізації цих діянь, об'єкта названих

злочинів та місця цих кримінальних правопорушень в системі Особливої частини КК України, розмежування їх від суміжних злочинів та правопорушень, встановлення змісту суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України.

Для того, щоб визначитись із власною позицією в цих питаннях, розглянемо їх більш детально. Розпочнемо з аналізу генези та розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

1.2. Історико-правовий нарис розвитку та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації

У вітчизняній науці кримінального права переважна більшість дисертаційних досліджень (принаймні предмет яких пов'язаний з розглядом кримінальної відповідальності за вчинення того чи іншого суспільно небезпечного діяння) розпочинається з аналізу питання генези та розвитку кримінальної відповідальності за вчинення відповідного діяння. У своїй роботі ми не будемо відходити від означеної традиції, адже висвітлення даного питання дозволить встановити вектор руху вітчизняного законодавства, що регулює кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, виявити певні дискусійні положення ст.ст. 366² та 366³ КК України та перспективні напрями розвитку законодавства у цій сфері суспільних відносин.

Враховуючи обмежений обсяг нашого наукового дослідження та зміст його предмета, у даному підрозділі буде розкрита генеза та розвиток не юридичної відповідальності в цілому, а виключно кримінальної відповідальності за вчинення названих діянь.

Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації вперше була запроваджена на українських землях доволі нещодавно – наприкінці 2014 р. Пояснити факт того, що до вказаного моменту дане суспільно небезпечне діяння не було кримінально караним можна декількома обставинами:

1) впродовж багатьох століть процес декларування апріорі не існував у суспільстві;

2) до певного моменту українське суспільство не мало чіткого вектору розвитку та не було готово до впровадження процесу відкритого декларування доходів відповідними суб'єктами.

Переламним моментом в процесі криміналізації діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації стала Революція Гідності, яка продемонструвала згуртованість українського народу в питанні боротьби з корупцією та пов'язаними з нею явищами та заклала підвалини до остаточного вибору європейського та євроатлантичного курсу руху України.

Як наслідок, під впливом громадськості 14 жовтня 2014 року було прийнято Закон України «Про запобігання корупції», на підставі п. 3 ч. 5 розділу XIII «Прикінцеві положення» якого КК України було доповнено ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації».

У Пояснювальній записці до згаданого вище Закону України «Про запобігання корупції» зазначалося, що важливою складовою проекту цього документа є правила щодо системи об'єктивного фінансового контролю за майновим станом публічних службовців, що полягатиме у: поданні декларацій в електронній формі; комплексі перевірок декларацій антикорупційним превентивним органом; оприлюдненні декларацій у спеціальному єдиному реєстрі; розширенні переліку відомостей, що підлягатимуть зазначенні у декларації; встановленні кримінальної відповідальності за подання у декларації завідомо недостовірних відомостей, а також за умисне неподання декларації; проведенні стосовно службовців моніторингу способу їх життя з метою перевірки відповідності рівня життя задекларованим майну та доходам; встановленні обов'язку службовців повідомляти антикорупційний орган про істотні зміни у своєму майновому стані та про відкриття рахунків у закордонних банках [104].

Без сумніву, прийняття даного законодавчого акта та, як наслідок, криміналізація діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації стало революційним рішенням, яке наблизило нашу державу до досягнення задекларованих в Конституції цілей. Фактори криміналізації цих суспільно небезпечних діянь будуть розглянуті в наступних підрозділах нашої роботи, тому, вважається доречним, проаналізувати подальший шлях розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Перша редакція ст. 366¹ КК України мала наступний вигляд:

«Стаття 366¹. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації -

карається позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України "Про запобігання корупції" зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [116].

Відповідно до ч. 1 розділу XIII «Прикінцеві положення» згаданого нормативно-правового акта, цей Закон набрав чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводився в дію через шість місяців» [116]. Враховуючи це, ст. 366¹ КК України набрала чинності 26.04.2015 року. Саме ця дата ознаменувала генезу кримінальної відповідальності за умисне неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави

або місцевого самоврядування та подання у ній завідомо недостовірних відомостей.

Таким чином, запропонована вище норма стала відправним початком зародження кримінальної відповідальності за такі суспільно небезпечні діяння, як подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та неподання суб'єктом декларування названої декларації. Крім того, зі змісту цієї статті випливає, що законодавець розглядав останнє діяння не в якості самостійного складу злочину, а як певну форму декларування недостовірної інформації. Можливо, пояснити це можна тим, що внаслідок вчинення будь-якого з вказаних актів протиправної поведінки настає єдиний наслідок у вигляді приховання від суспільства об'єктивних даних про майновий стан суб'єкта декларування.

На нашу думку, таке ототожнення (що проявлялося не тільки включенням цих діянь до єдиної статті Особливої частини КК, але і встановленням для них спільної санкції) мало певне логічне підґрунтя, адже суб'єктивна сторона кожного з діянь характеризувалася виною у формі умислу, вид умислу – прямий, а отже, в кожному з випадків суб'єкт кримінального правопорушення вчинював своє діяння задля приховання певної інформації.

З викладеного слідує, що обидва суспільно небезпечних діяння несуть приблизно однаковий ступінь суспільної небезпеки та посягають на один і той самий об'єкт кримінального правопорушення (який буде розглянутий в наступному підрозділі). При цьому, можливо, остання суспільно небезпечна поведінка (неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) передбачає дещо вищий рівень цинізму та демонструє більш нігілістичну позицію суб'єкта злочину, який демонстративно нехтує своїм обов'язком подати відповідний документ у звітний період часу.

Окремо варто зауважити на тому, що санкція першої редакції ст. 366¹ КК України передбачала лише один вид основного покарання – позбавлення волі на строк до двох років. Звісно, діяння у вигляді декларування недостовірної інформації може у певних випадках завдавати суттєвої шкоди суспільним відносинам, проте у ряді ситуацій ступінь суспільної небезпеки таких діянь є явно диспропорційним ступеню суворості покарання у виді позбавлення волі на певний строк (що в певній мірі підтверджується дискусійністю доречності криміналізації декларування недостовірної інформації). Через це доцільно було б, як мінімум, передбачити одне або декілька більш м'яких основних покарань.

Крім того, з огляду на описані вище обставини припускаємо, що для діяння у вигляді неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, доречно було б передбачити більш суворе максимальне покарання, ніж для декларування недостовірної інформації.

З огляду на той факт, що ст. 366¹ закону про кримінальну відповідальність включала у себе склад такого кримінального правопорушення як неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, більш коректним було б назвати статтю як «Порушення правил декларування» (або ж скористатись прикладом КУпАП та викласти її під назвою «Порушення вимог фінансового контролю»). Така назва була б більш універсальною для поєднання цих кримінальних правопорушень.

Не дивлячись на той факт, що діяння у вигляді декларування недостовірної інформації було криміналізовано порівняно нещодавно, законодавство у цій сфері встигло зазнати кардинальних змін.

Перші такі зміни відбулися вже у травні 2016 р., коли набрав чинності Закон України від 15.04.2016 р. № 1022-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році» [109]. Даний законодавчий акт доповнив санкцію ч. 1

ст. 366¹ закону про кримінальну відповідальність наступними альтернативними видами покарання:

1) штраф від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин [109].

Таким чином, відтепер санкція ч. 1 ст. 366¹ КК України передбачала не один основний вид покарання, а одразу три. Враховуючи викладені вище зауваження, без сумніву, внесені зміни несли позитивний характер, адже дозволяли суду приймати найбільш справедливе рішення з огляду на обставини справи.

Водночас, як і в попередній редакції ст. 366¹ КК України діяння у вигляді умисного внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей та неподання відповідним суб'єктом декларації продовжували розглядатися в якості рівнозначних за ступенем суспільної небезпеки, що, можливо, було дещо дискусійним рішенням з боку законодавця. Думається, у даному випадку більш слушним було б розмежувати дані склади кримінальних правопорушень різними частинами даної статті.

Додамо, що окрім змін у санкції, ст. 366¹ КК України була доповнена приміткою, в якій зазначалося, що відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, наставала у випадку, якщо такі відомості відрізнялися від достовірних на суму понад 250 мінімальних заробітних плат [109].

Зрозуміло, що притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які приховали доволі незначні суми грошових коштів було б недоречним рішенням. Ба більше, криміналізація таких діянь відбувалася б з порушенням цілого ряду підстав криміналізації (більш детально дане питання буде проаналізовано в наступному підрозділі нашого дисертаційного дослідження). З метою уникнення подібних ситуацій законодавець включив

до ст. 366¹ КК України вказану примітку. До того ж, даний крок був необхідним в розрізі відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366¹ КК України від адміністративного правопорушення, включеного до ст. 172⁶ КУпАП.

З викладеного слідує, що внесені у травні 2016 р. зміни до ст. 366¹ закону про кримінальну відповідальність були не просто допустимими, а необхідними.

У 2017 р. зміни були менш кардинальними. Так, Законом України від 06 грудня 2016 р. № 1774-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» у абзаці другому примітки до ст. 366¹ КК України словосполучення «мінімальних заробітних плат» було замінено на «прожиткових мінімумів для працездатних осіб» [111].

Таке рішення було, з одного боку, доречним, адже рівень мінімальної заробітної плати суттєво вищий ніж прожитковий мінімум для працездатних осіб (наприклад, у січні 2021 р. мінімальна заробітна плата становила 6000 гривень, тоді як прожитковий мінімум для працездатних осіб становив 2270 гривень), а відтак до кримінальної відповідальності відтепер можна було притягувати осіб, у деклараціях яких відомості відрізнялися від достовірних на менші (проте доволі суттєві) грошові суми, а з іншого – більш доречно в контексті дотримання юридичної техніки (принцип єдності термінології) було б замінити дану категорію на поняття «неоподаткований мінімум доходів громадян, якою пронизаний КК України. Звісно, у такому випадку необхідно було б скорегувати суми неоподаткованих мінімумів доходів громадян у сторону збільшення.

Спробуємо розібратись у даному питанні детальніше. Для цього проаналізуємо зміст категорії «неоподаткований мінімум доходів громадян». Відповідно до ч. 5 підрозділу 1 «Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб» розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується

сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року. При цьому, відповідно до даного нормативно-правового акта, податкова соціальна пільга дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, - для будь-якого платника податку [97].

Таким чином, розмір 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян фактично дорівнює сумі, вдвічі меншій від прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Тому сума понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб дорівнює сумі у розмірі понад 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (відповідно сума від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що є актуальною в контексті диспозиції ч. 1 ст. 366² КК України дорівнює сумі у розмірі від 1000 до 4000 неподаткових мінімумів доходів громадян).

У даній редакції ст. 366¹ проіснувала до грудня 2020 року, поки не була виключена на підставі Закону України від 04.12.2020 р. № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [108]. Приводом для прийняття цього нормативно-правового акта стало винесення 27.10.2020 р. Конституційним Судом України (далі – Суд) рішення № 13-р/2020 по справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України № 1-24/2020(393/20). 47 народних депутатів України звернулися до Суду з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є

неконституційними), окремі положення Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII зі змінами (далі - Закон № 1700), Кримінального кодексу України [127].

Серед норм, які суб'єкт права на конституційне подання вважав суперечливими вимогам Конституції України, опинилася і викладена вище модернізована редакція ст. 366¹ КК України. На перший погляд, подібні зауваження щодо конституційності названої норми викликають, як мінімум, здивування, адже вона спрямована на досягнення таких важливих цілей, як подолання явища корупції, побудова прозорої економічної системи, євроінтеграція України.

Не дивлячись на це, Суд підтримав звернення народних депутатів керуючись цілим комплексом аргументів. Так, по-перше, на думку названого судового органу, за своєю правовою природою подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання декларації хоч і свідчать про порушення вимог антикорупційного законодавства, однак такі діяння не здатні заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання їх суспільно небезпечними відповідно до вимог ст. 11 КК України. Як наслідок, Суд вважає, що декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації мають бути підставою для інших видів юридичної відповідальності [127].

З викладеного слідує, що діяння у вигляді декларування недостовірної інформації (або неподання декларації суб'єктом декларування), як мінімум, пов'язане з корупцією (якщо навіть прямо не відноситься до числа корупційних) та, на думку Суду, за ступенем суспільної небезпеки не повинно відноситися до числа злочинів або кримінальних проступків. Ба більше, вказівка на ст. 11 закону про кримінальну відповідальність свідчить про той факт, що назване діяння взагалі не можна розглядати в якості суспільно небезпечного (у ч. 1 ст. 11 КК України зазначається, що

кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом *суспільно небезпечне* (курсив наш – прим.) винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [76]). У такому випадку його можна розглядати, наприклад, в якості протиправного.

Звісно, діяння у вигляді декларування недостовірної інформації (або неподання декларації суб'єктом декларування) є менш небезпечним для суспільства та держави, ніж безпосередньо корупційне кримінальне правопорушення, проте в контексті поширеності явища корупції на теренах України та її негативної ролі на всі сфери суспільного життя, вважаємо, що воно, все ж таки, має відноситись до числа кримінальних правопорушень (а, можливо, навіть до такого їх виду, як злочин). Більш детально дане питання буде проаналізовано нами у четвертому підрозділі даного розділу нашого дисертаційного дослідження.

Цікавою з даного приводу виглядає позиція згаданого у попередньому підрозділі роботи А.А. Вознюка, який зазначає, що у своєму рішенні суд не навів і не спростував жодний аргумент про суспільну небезпеку цього діяння, навіть не спробував з'ясувати у чому вона полягає, а обмежився лише констатацією невідповідності. Це, переконаний вчений, є виключно суб'єктивною думкою окремих суддів КСУ. Автор наводить цікавий приклад, коли за відсутності необхідної аргументації можна стверджувати, що крадіжка, передбачена ч. 1 ст. 185 КК України, в певних випадках також не здатна заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі в обсягах, необхідних для визнання її суспільно небезпечним діянням відповідно до вимог статті 11 КК України. Але є рішення Верховного Суду України від 24 грудня 2015 р. (справа № 5-221кс15), яке рекомендує не визнавати такі діяння малозначними [38, с. 62].

На нашу думку, таке зауваження є цілком справедливим. Погоджуємося із тим, що категорія «суспільна небезпека» в певній мірі є суб'єктивною. Саме тому, криміналізуючи те чи інше діяння законодавець виходить з наявності або відсутності цілого комплексу факторів

криміналізації, а не тільки з його суспільної небезпечності. Крім того, дійсно, суд не навів переконливих аргументів на користь недостатньої суспільної безпеки декларування недостовірної інформації, а фактично лише задекларував дане припущення в якості доведеного факту.

Другим аргументом Суду на користь визнання положень ст. 366¹ такими, що не відповідають Конституції України, стало те, що, на думку цього судового органу, використання юридичних конструкцій, у яких відсутній чіткий перелік законів, унеможлиблює однозначне визначення кола суб'єктів злочину, а відсилочні норми унеможлиблюють встановлення кола їх адресатів. Як наслідок, до відповідальності за умисне неподання декларації може бути притягнуто осіб, які не можуть бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку. Зазначене не узгоджується з поняттям правової держави та принципом верховенства права, закріпленим у частині першій статті 8 Основного Закону України, зокрема такими його елементами, як юридична визначеність та передбачуваність закону [127].

На нашу думку, подібний умовивід є доволі дискусійним, адже в ст. 366¹ КК України була передбачена примітка, яка роз'яснювала питання того, хто може бути суб'єктом декларування недостовірної інформації. Дана примітка була відсильною, проте, по-перше, в КК України міститься ряд подібних норм (тим самим даний крок дозволяє скоротити зміст закону про кримінальну відповідальність), а, по-друге, коло таких суб'єктів було прямо визначеним та вичерпним (особи, перелічені у ч. 1 та ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції»).

Викладене дозволяє дійти висновку про те, що ситуацій за яких до кримінальної відповідальності було б притягнуто осіб, які не могли бути учасниками правовідносин з декларування, а тому свідомо не виконали такого обов'язку, апріорі не могло виникнути.

Крім того, з такою позицією варто не погодитися принаймні з огляду на те, що існування сумнівів щодо визнання певних осіб суб'єктами

декларування недостовірної інформації, виключає кримінальну відповідальність через умисну форму вини цього діяння. Окрім того, щодо ймовірного порушення принципу верховенства права, зокрема таких його елементів, як юридична визначеність та передбачуваність закону можна стверджувати, що за такою логікою значну частину заборонних кримінально-правових норм можна визнати неконституційними. Головне мати бажання, а аргументи завжди можна підібрати. Хоча, як свідчить практика, інколи ґрунтовні аргументи навіть не потрібні [38, с. 64-65].

Як наслідок, Суд вирішив, що встановлення кримінальної відповідальності за декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, а також умисне неподання суб'єктом декларування декларації є надмірним покаранням за вчинення цих правопорушень. Негативні наслідки, яких зазнає особа, притягнута до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст. 366¹ КК України, на думку цього судового органу, непропорційні шкоді, яка настала або могла настати у разі вчинення відповідних діянь.

Таким чином, резюмує Суд, законодавець не дотримав принципів справедливості та пропорційності як елементів принципу верховенства права, а отже, ст. 366¹ КК України суперечить ч. 1 ст. 8 Основного Закону України [127].

Що стосується непропорційності негативних наслідків, яких зазнає особа, ступеню суспільної небезпеки, вважаємо, що дана теза є доволі суперечливою, адже в такий спосіб (шляхом неподання декларації або надання недостовірних відомостей) особа може намагатися легалізувати незаконно отримані грошові кошти, майно тощо, завдаючи тим самим значної шкоди суспільству. Більш детально дане питання буде розглянуто в контексті дослідження підстав та принципів криміналізації декларування недостовірної інформації.

Отже, ст. 366¹ була визнана неконституційною та виключена зі змісту КК України. Водночас, враховуючи суспільну небезпеку діяння у вигляді

декларування недостовірної інформації (та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), цим же законодавчим актом (Законом України від 04.12.2020 р. № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування») КК України було доповнено ст.ст. 366² «Декларування недостовірної інформації» та ст. 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Таким чином, законодавець відмежував такі види порушення правил декларування, як декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Як було сказано вище, потреба у відмежуванні цих суспільно небезпечних діянь, все ж таки, існувала, проте, на нашу думку, з метою зменшення змісту КК України більш доречним було б об'єднати ці склади злочинів в єдину статтю Особливої частини закону про кримінальну відповідальність (проте розмежувати їх різними частинами відповідної норми). Зрозуміло, що в такому випадку необхідно було б обрати іншу назву статті.

Пропозиції включити ст.ст. 366² та 366³ до КК України викликали бурхливі дискусії на науковому та політичному рівнях. Наприклад, розглядаючи законопроект № 4460-д від 03.12.2020 (саме він буде прийнятий як Закон України від 04.12.2020 р. № 1074-IX), Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України винесло ряд зауважень. Розглянемо деякі з них:

1. Без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків саме по собі подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або

місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій кримінальним правопорушенням [33].

Нагадаємо, схожими аргументами оперував Суд, визнаючи положення ст. 366¹ закону про кримінальну відповідальність такими, що суперечать Конституції. На нашу думку, дані зауваження є дискусійними, як мінімум, з наступних причин:

1) поняття «рівень суспільної небезпеки, достатній для визнання діяння в якості кримінального правопорушення» є вельми суб'єктивним. У суспільстві не вироблено чітких правил визначення такого рівня небезпеки (і не може бути вироблено з об'єктивних причин), через що в науці кримінального права запропоновано цілий комплекс пов'язаних між собою підстав та принципів криміналізації, наявність яких свідчить про потребу визнання діяння в якості злочину або кримінального проступку;

2) для визнання діяння в якості кримінального правопорушення не обов'язкове настання суспільно небезпечних наслідків внаслідок вчинення цього діяння. Як відомо, Особлива частина КК України передбачає цілий ряд злочинів та кримінальних проступків з формальним складом. Наприклад, вчиняючи кримінальне правопорушення, передбачене ст. 335 закону про кримінальну відповідальність (ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського склад), ухилянт прямо не підриває боєздатність Збройних сил України та інших військових формувань, проте своїми діями від прямо порушує порядок комплектації армії.

2. Законопроектом пропонується запровадити кримінальну відповідальність за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366³ КК у редакції проекту). Однак аналіз запропонованого складу кримінального правопорушення дає підстави стверджувати, що відповідну

статтю КК буде важко реалізувати на практиці. Так, якщо суб'єкт декларування подає декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, після того, як щодо нього було відкрите кримінальне провадження за ст. 366³ КК, однак, наприклад, до початку судового розгляду відповідного провадження, визнати його винним буде неможливо. Відтак на практиці відповідна стаття з огляду на цю обставину навряд чи зможе ефективно застосовуватись [33].

Думається, дане зауваження є доволі актуальним. Дійсно, в диспозиції ст. 366³ не розкривається поняття «неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», через що, де-юре, в діяннях особи, яка подала декларацію в порушення строків передбачених в Законі України «Про запобігання корупції», відсутній склад кримінального правопорушення. Для усунення даного недоліку, на нашу думку, доречно включити до чинної редакції названої норми примітку, в якій розкрити зміст запропонованої категорії або ж додати певні розмежувальні ознаки.

3. Склади кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 366² та ст. 366³ КК, пропонується визнати кримінальними проступками (ч. 2 ст. 12 КК). У свою чергу, склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 366² КК, пропонується віднести до категорії нетяжких злочинів (ч. 4 ст. 12 КК). Водночас, вказані діяння не визнаються корупційними кримінальними правопорушеннями згідно з приміткою до ст. 45 КК «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям». Отже, особа, яка вперше вчинила передбачене ч. 1 ст. 366² та ст. 366³ КК діяння, буде звільнитись від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК), а особу, яка вперше вчинила передбачені ч. 2 ст. 366² КК діяння, може бути звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки (ст. 47 КК) або у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК). Наприклад, суб'єкт декларування, який вперше скоїв умисне внесення завідомо недостовірних відомостей до електронної

декларації, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, звільнятиметься від кримінальної відповідальності, якщо він після вчинення кримінального правопорушення щиро покався і активно сприяв розкриттю кримінального правопорушення (див. ст. 45 КК), а суб'єкта декларування, який вперше скоїв умисне внесення завідомо недостовірних відомостей до електронної декларації, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, та щиро покався, може бути звільнено від кримінальної відповідальності з передачею його на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що він протягом року з дня передачі його на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку (ст. 47 КК). Таким чином, залишатиметься можливість звільнення осіб, які вчинили зазначені кримінальні правопорушення, від кримінальної відповідальності відповідно до ст. ст. 45, 47, 48 КК [33].

Повністю підтримуємо дані зауваження. Ба більше, в подальшому вони були враховані (про що буде сказано далі) – станом на 01.09.2021 р. кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 366² та 366³ КК України віднесені до числа таких, що пов'язані з корупцією, тому суб'єкт кримінального правопорушення не може бути звільнений від кримінальної відповідальності відповідно до ст. ст. 45, 47, 48 КК України.

4. Викликає зауваження запровадження у ст. ст. 366², 366³ КК такого критерію визначення майнових ознак правопорушення, як «прожитковий мінімум для працездатних осіб». Хоча цей критерій і нині вживається у ст. 172⁶ КУпАП, яка змістовно пов'язана з новими ст. ст. 366², 366³ КК, однак в переважній більшості інших статей КУпАП та практично у всіх статтях Особливої частини КК у схожих випадках вживається інший критерій, а саме «неоподатковуваний мінімум доходів громадян». Тому з метою уніфікації норм КК та КУпАП та уникнення застосування у них різних критеріїв для

визначення однакових чи схожих величин пропонуємо у відповідних статтях проекту замінити «прожитковий мінімум для працездатних осіб» на «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» з відповідним корегуванням цифрових величин [33].

Дане питання частково вже було проаналізовано вище. Дійсно, станом на 24.10.2021 р. поняття «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» вживається 411 разів у законі про кримінальну відповідальність, натомість поняття «прожитковий мінімум для працездатних осіб – лише тричі (при чому двічі у ст. 366²). Саме тому з точки зору дотримання юридичної техніки слушним є замінити перший термін на останній.

Розглянемо детальніше зміст ст.ст. 366² та 366³ КК України. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», ч. 1 ст. 366² «Декларування недостовірної інформації» була викладена в наступній редакції:

«1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, -

карається штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [107].

Дана норма є майже ідентичною з ч. 1 визнаної неконституційною ст. 366¹ КК України. Втім, запропонована редакція ч. 1 ст. 366² виглядає більш досконалою, адже в її диспозиції законодавець додатково підкреслив

той факт, що кримінально караним є лише умисне декларування недостовірної інформації;

Водночас, з санкції ч. 1 було виключено такий основний вид покарання, як позбавлення волі. Без сумніву, подібне рішення стало доволі дискусійним, адже, з одного боку, Конституційний Суд України встановив, що подібне покарання є непропорційним ступеню суспільної небезпеки цього діяння, з іншого ж, ряд науковців, як було вказано вище, називають таке рішення необґрунтованим, адже для того, щоб дії винного були кваліфіковані за ст. 366², в його декларації задекларовані відомості мають відрізнитися від достовірних на доволі значну суму (від 500 прожиткова них мінімумів для працездатних осіб).

Враховуючи факт виключення відповідного виду покарання, а також суму штрафу, передбаченого у санкції даної норми, дане суспільно небезпечне діяння відтепер відносилось до числа кримінальних проступків, а не злочинів. Таке рішення, без сумніву, стало доволі дискусійним.

У первинній редакції ч. 2 ст. 366² КК України було вказано наступне:

«2. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, -

карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [107].

Ідея передбачити в якості кваліфікованого складу декларування недостовірної інформації суспільно небезпечне діяння у вигляді умисного внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад

4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, виглядає цікавою. Дійсно, названа сума є доволі значною, а відтак дане кримінальне правопорушення несе більш високий рівень суспільної небезпеки.

Як і в ст. 366¹, у першій редакції ст. 366² передбачалася примітка, в якій зазначалося, що суб'єктами декларування у цій статті та ст. 366³ КК України є особи, які зазначені у п. 1, підпунктах «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які відповідно до частин першої, другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Отже, у примітці законодавець знову розкрив перелік осіб, які можуть бути визначені суб'єктом кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації. Відтепер даний перелік зазнав певних змін. Запропоновані зміни, на нашу думку, були досить дискусійними, тому що в зазначених вище ч.ч. 1-2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» також робиться посилання на зазначену категорію осіб (через що відбувається певне дублювання).

Відповідно до згадано вище Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», ст. 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» спочатку була викладена в наступній редакції:

«Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»,

-

карається штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами

на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі строком на один рік, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Як неодноразово було сказано вище, ідея розмежування суспільно небезпечних діянь у вигляді подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації та умисного неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації різними нормами, була обґрунтованою та актуальною.

Не дивлячись на це вважаємо, що спосіб, в який законодавець реалізував дану ідею викликає певні зауваження. Зокрема, як було вказано вище, неподання суб'єктом декларування відповідної декларації несе більш високий ступінь суспільної небезпеки, ніж подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей. Це, на нашу думку, пояснюється, як мінімум з двох причин:

1) суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ закону про кримінальну відповідальність повністю ухиляється від обов'язку подати декларацію;

2) така відмова в певній мірі є демонстративною, адже всі декларації перебувають в окритому доступі, а відтак кожен громадянин може ознайомитись з їх змістом.

Отже, думається, логічним було б передбачити за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК, як мінімум, таке саме покарання, як за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 366² КК України (а можливо і більш суворіше). Натомість, дане кримінальне правопорушення за ступенем суспільної небезпеки зайняло місце між кримінальними правопорушеннями, передбаченими ч. 1 та ч. 2 ст. 366² КК України.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що законодавець під час доповнення КК України ст.ст. 366² та 366³ врахував лише частину зауважень,

що були висловлені Конституційним Судом України під час визначення ст. 366¹ закону про кримінальну відповідальність в якості такої, що не відповідає Конституції (покарання за вчинення цих кримінальних правопорушень диференційовані залежно від ступеня суспільної небезпеки тощо).

Натомість, ряд зауважень так і не були враховані під час криміналізації декларування недостовірної інформації (основне з яких – ступінь суспільної небезпеки цих діянь не відповідає критеріям, необхідним для визнання діяння в якості кримінального правопорушення).

У червні 2021 р. Законом України від 29.06.2021 р. № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [112] було внесено цілий комплекс змін до ст.ст. 366² та 366³ КК України.

Так, станом на 01.09.2021 р. ч. 1 ст. 366² «Декларування недостовірної інформації» КК України викладена в наступній редакції:

«1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, -

карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [76].

Таким чином, законодавець знизив діапазон суми, на яку мають відрізнятися від достовірних відомості, внесені до декларації (з 4000

прожиткових мінімумів для працездатних осіб до 2000) та додав такий вид основного покарання, як обмеження волі на строк до двох років. Крім того, відтепер була збільшена максимальна сума покарання у виді штрафу (до чотирьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян), що автоматично віднесло дане діяння до числа злочинів.

Можливо, такі зміни є доречними в контексті ступеня суспільної небезпеки даного діяння, проте у змісті диспозиції цієї норми залишився певний недолік, що полягає в порушенні принципу єдності термінології (доречно замінити категорію «прожитковий мінімум для працездатних осіб» на «неоподаткований мінімум доходів громадян»).

Ч. 2 ст. 366² чинної редакції закону про кримінальну відповідальність виглядає наступним чином:

«2. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, -

карається штрафом від чотирьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [76].

На відміну від попередньої редакції даної норми, у диспозиції чинної редакції ч. 2 ст. 366² КК України зменшена мінімальна сума різниці між задекларованою сумою та реальною, необхідна для кваліфікації діяння за ч. 2 названої статті. Крім того, суттєвих змін зазнала санкція: мінімальна межа такого основного виду покарання, як штраф, збільшена на одну тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян та, що найголовніше, додано такий вид основного покарання, як позбавлення волі.

Рішення посилити кримінальну відповідальність за вчинення названого суспільно небезпечного діяння викликає ряд суперечок. Наприклад, у зауваженні Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (реєстраційний № 4651) вказано, що умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків, не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій кримінальними правопорушеннями. За такого законодавчого підходу не враховується принцип справедливості як складовий конституційного принципу верховенства права, що виражається, зокрема в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню [60].

Нагадаємо, схожими аргументами керувався Конституційний Суд України під час винесення рішення щодо неконституційності ст. 366¹ КК України.

Без сумніву, дана точка зору має право на існування, проте, на нашу думку, у даному випадку позиція Головного юридичного управління не враховує факт того, що лише жорстка боротьба з корупцією та пов'язаними з нею явищами здатна вивести нашу країну на якісно новий рівень розвитку на шляху до демократії.

У примітці до чинної редакції ст. 366² зазначається, що суб'єктами декларування у цій статті та ст. 366³ КК України є особи, які відповідно до ч.ч. 1 та 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [76].

З викладеного слідує, що законодавець визнав власні помилки, допущені під час включення до Особливої частини закону про кримінальну відповідальність первинної редакції ст. 366² КК України, та повернув редакцію примітки, яка була включена до визнаної неконституційною ст. 366¹ КК України. При цьому, нагадаємо, до подібної редакції вже були претензії з боку Конституційного Суду України.

Ст. 366³ КК України «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» станом на 01.09.2021 р. закріплена в наступній редакції:

«Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції»,

-

карається штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі строком на один рік, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [76].

Таким чином, законодавець посилив відповідальність за назване діяння шляхом включення до санкції ст. 366³ КК України таких альтернативних основних видів покарань, як обмеження та позбавлення волі на певний строк.

Думається, враховуючи ступінь суспільної небезпеки цієї злочинної бездіяльності, ідея посилити кримінальну відповідальність за неї виглядає доволі дискусійною: з одного боку, таке діяння є доволі небезпечним та, як зазначалося вище, демонструє нігілістичну позицію декларанта, з іншого – законодавець продовжує наступати на ті самі граблі (одного року Конституційний Суд України вже визнав таку санкцію надмірною).

Зауважимо, що пропозиція, відповідно до якої санкція ст. 366³ КК України має включати покарання у виді позбавлення волі надійшла від

Президента України. На думку голови держави, покарання за вчинені кримінальні правопорушення має досягати такого рівня, який би дав змогу забезпечити його пропорційність, стримуючий ефект для інших осіб та у такий спосіб запобігати вчиненню нових кримінальних правопорушень [124].

Звісно, позиція щодо необхідності встановлення покарання у виді позбавлення волі за вчинення діяння у вигляді неподання суб'єктом декларування декларації апріорі приречена на виникнення ряду дискусій, проте, на нашу думку, включення відповідних положень до санкції ст. 366³ є обов'язковою умовою, необхідною для досягнення нашою державою стратегічних цілей, закріплених в Конституції України.

Окремо варто наголосити на тому, що станом на 01.09.2021 р. максимальне покарання, передбачене ст. 366³, є менш суворим ніж те, що передбачено у ч. 2 ст. 366² закону про кримінальну відповідальність. Вдалість такого рішення, як було вказано вище, викликає певні сумніви. Зокрема, у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.06.2021 р. на Пропозиції Президента України до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» зазначається, що у разі набрання чинності Закону у прийнятій редакції (первинна редакція проекту відрізнялася від прийнятої Верховною Радою України тим, що пропонувалося встановити максимальне покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ закону про кримінальну відповідальність, у вигляді обмеження, а не позбавлення волі – прим.) за умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на

суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, найсуворішим покаранням буде позбавлення волі на строк до двох років, тоді як за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – обмеження волі на строк до двох років. За такого підходу правове становище особи, засудженої за неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366³ КК у редакції Закону), буде кращим, аніж особи, яка притягнута до кримінальної відповідальності за кваліфікований склад кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації (ч. 2 ст. 366² КК у редакції Закону), що є нелогічним [34].

Як відомо, врешті-решт законодавець прийняв рішення включити у санкцію ст. 366³ КК України покарання у виді позбавлення волі, проте санкція ст. 366³ все ще передбачає більш м'яке покарання, ніж санкція ч. 2 ст. 366² закону про кримінальну відповідальність, а відтак названа проблема залишається актуальною та потребує вирішення.

З викладеного вище випливає, що норми, які передбачали та передбачають кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації постійно еволюціонували, ставали більш досконаліми. Проте, результати наукових праць вітчизняних вчених та позиція Конституційного Суду України (принаймні частково) продемонструвала ряд вразливих місць, які необхідно усунути.

1.3. Зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації

Для досягнення цілей, поставлених в нашому дисертаційному дослідженні, важливо здійснити науковий аналіз питання встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання декларації суб'єктом декларування в зарубіжних державах.

Для виконання цього завдання, скористаємось порівняльно-правовим методом дослідження. Порівняльно-правовий (порівняльний, компаративний) метод у науці кримінального права використовується для визначення змісту та сутності кримінально-правових норм та інститутів, характеристик кримінальної політики держави чи міждержавних угруповань, законодавство яких досліджується, з метою виявлення загальних сутнісних рис і характеристик догми права й закономірностей її розвитку для подальшого визначення можливих напрямів удосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування [145, с. 29].

Таким чином, дослідження питання зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання відповідної декларації суб'єктом декларування дозволить виявити спільні та відмінні риси ст.ст. 366², 366³ КК України та відповідних норм законодавства інших держав, а також напрями вдосконалення вітчизняного закону про кримінальну відповідальність.

Проаналізуємо досвід окремих держав колишнього СРСР. Актуальність дослідження законодавства саме цих країн в частині встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та за неподання суб'єктом декларування відповідної декларації зумовлена тим, що законодавчі системи 15 незалежних республік (серед яких і України) були інтегровані в єдину протягом майже 70 років. Розпад СРСР став імпульсом

для індивідуального розвитку законодавства кожної з держав. Саме тому назване компаративістське дослідження може продемонструвати як далеко ці суб'єкти міжнародного права дійшли в частині модернізації вітчизняних законів про кримінальну відповідальність (звісно, в розрізі встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації).

Розпочнемо з Республіки Вірменія. Ситуація з регулюванням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та за неподання суб'єктом декларування відповідної декларації у цій державі виглядає доволі цікавою. Так, розглядаючи означене питання на дисертаційному рівні Д.М. Міськів дійшов висновку про те, що у Республіці Вірменія відповідальність за неподання декларації (звітності) та за подання недостовірних відомостей передбачена різними статтями закону про кримінальну відповідальність. Умовою кримінальної відповідальності за неподання декларації в КК Республіки Вірменія є попереднє притягнення особи за неподання цієї ж декларації до адміністративної відповідальності [84, с. 44].

Таким чином, за твердженням науковця, у Республіці Вірменія передбачена кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації. Ба більше, кримінальна відповідальність за вчинення останнього діяння має певну специфіку – вона поширюється виключно на осіб, які попередньо були притягнуті до адміністративної відповідальності за вчинення цього самого діяння та не виправили свою поведінку шляхом подання відповідної декларації.

Нагадаємо, ст. 366³ КК України має ряд спільних рис зі ст. 172⁶ КУпАП. Ба більше, наразі навіть не має спільної позиції українських судів в частині розмежування цих правопорушень (як, власне, не має єдиної позиції у цьому питанні всередині наукової спільноти), через що на практиці трапляються непоодинокі випадки, коли осіб, які вчинили одне і те саме суспільно небезпечне діяння у вигляді неподання декларації особи,

уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, притягують до різного виду юридичної відповідальності.

Враховуючи це, можливо, доречно встановити кримінальну відповідальність за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, виключно у випадках, коли винний вже притягався до адміністративної відповідальності за вчинення цього діяння.

Водночас, варто зауважити, що ситуація з притягненням до кримінальної відповідальності за вчинення перелічених суспільно небезпечних діянь у Республіці Вірменія не є однозначною, як здається на перший погляд. Зокрема, у звіті Організації економічного співробітництва та розвитку «Антикорупційні реформи у Вірменії» (далі – Звіт) зазначається, що у Республіці Вірменія держслужбовці, за виключенням вищих посадових осіб, більше не подають майнові декларації, оскільки система подання таких декларацій до податкової служби на сьогоднішній день скасована, а Закон «Про державну службу» не розкриває, як необхідно забезпечувати реалізацію правил відносно конфлікту інтересів у державних органах. Відсутні також і практичні інструкції із застосування положень даного нормативно-правового акта для державних органів. Залишається невизначеним, чи будуть комісії з етики, створені при державних органах, відповідальними за забезпечення реалізації на практиці правил стосовно конфлікту інтересів, заборони на поєднання посад та прийняття подарунків [90, с. 64].

З викладеного слідує, що у Республіці Вірменія якщо і існує кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації, то коло осіб, які можуть бути визнані суб'єктом даного кримінального правопорушення суттєво вужче, ніж в ст.ст. 366²-366³ КК України.

Водночас, автори Звіту нарікають на те, що жодних санкцій за неподання декларації або подання недостовірної чи неповної інформації у законодавстві Вірменії не передбачено. Для усунення цього недоліку використовуються «м'які» санкції: так, в одному з висновків, зроблених за

підсумками розгляду справи високопосадовця – мера м. Ванадзор – останньому було рекомендовано вибачитись перед мешканцями міста [90, с. 65].

Звісно, подібні «санкції» виглядають невдалими та навіть саркастичними. Переконані, що в сучасному цивілізованому суспільстві подібні діяння мають каратися державою (якщо не шляхом притягнення до кримінальної відповідальності, то, принаймні, шляхом притягнення до адміністративної або дисциплінарної відповідальності), адже відсутність ефективного механізму фінансового моніторингу відповідної групи осіб створює умови для виникнення тіньових схем збагачення.

Варто зауважити, що наведена теза демонструє дискусійність позиції, висловленої Д.М. Міськівим про те, що в законодавстві Республіки Вірменія передбачена кримінальна відповідальність за неподання декларації та декларування недостовірних відомостей. З метою вирішення даного питання проаналізуємо безпосередньо положення КК Республіки Вірменія.

На сьогоднішній день закон про кримінальну відповідальність вказаної держави передбачає 10 видів покарань (штраф, позбавлення права займати певні посади або займатись певною діяльністю, громадські роботи, позбавлення спеціального або військового звання, розряду, чину або кваліфікаційного класу, конфіскація майна, виправні роботи, арешт, утримання в дисциплінарному батальйоні, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі), які є майже ідентичними тим, що передбачені в ст. 51 КК України (виключення складає наявність у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність таких видів покарань, як службові обмеження для військовослужбовців та обмеження волі).

Розглянувши зміст Особливої частини КК Республіки Вірменія, нами встановлено, що декларація фігурує в якості предмета кримінального правопорушення виключно у ст. 206 «Ухилення громадянина від сплати податку» глави 22 «Злочини проти економічної діяльності» Особливої частини закону про кримінальну відповідальність Вірменії. У даній нормі

передбачено покарання у виді штрафу у розмірі від 100 кратного до 500 кратного розміру мінімальної заробітної плати або арешту на строк до двох місяців за злісне ухилення громадянина від подання декларації про його майно, доходи, коли подання декларації є обов'язковим, а також включення до декларації завідомо неправдивих даних про доходи та витрати, що призвели до несплати податку у великих розмірах [147].

Отже, в КК Республіки Вірменія, все ж таки, передбачена кримінальна відповідальність за діяння, пов'язане з декларуванням недостовірної інформації. Проте, на відміну від вітчизняного законодавчого акта, в законі про кримінальну відповідальність названої держави кримінально караним є не сам факт декларування недостовірної інформації відповідним суб'єктом, а вчинення даного діяння, що призвело до несплати податку у великих розмірах (тобто настання злочинних наслідків).

З викладеного слідує, що законодавець Республіки Вірменія не розглядає діяння у вигляді декларування недостовірної інформації в якості самостійного складу кримінального правопорушення.

Враховуючи той факт, що даний склад кримінального правопорушення відноситься до числа матеріальних (тобто передбачає настання суспільно небезпечних наслідків), можливо, ступінь небезпеки цього суспільно небезпечного діяння є вищим, ніж ступінь небезпеки злочинів, закріплених у ст.ст. 366² та 366³ КК України. Не дивлячись на це, законодавець цієї держави передбачив менш суворе покарання за неподання декларації, ніж ті, що передбачені у санкції ст. 366³ КК України (штраф або арешт, тоді як у санкції ст. 366³ – штраф, або громадські роботи, або обмеження волі, або позбавлення волі на певний строк з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років).

На нашу думку, такий підхід є доволі суперечливим. З одного боку, у ньому проявляється результат дотримання принципу економії кримінальної репресії, проте з іншого – винний у вчиненні цього кримінального

правопорушення може отримати вид та ступінь покарання, недостатній для його виправлення.

Декларування недостовірної інформації та неподання декларації суб'єктом декларування можуть визнаватися кримінальним правопорушенням у Грузії. Даний фактор не є дивним, адже названа держава наразі є одним з лідерів у галузі протидії корупції серед країн пострадянського простору. Комплекс реформ, які були розпочаті ще на початку 2004 р. вивів Грузію на якісно новий рівень розвитку. Натомість, ця кавказька держава зіштовхнулася зі схожими проблемами, що і Україна (анексія частини території Російською Федерацією та терористичними угрупованнями, блокування євроінтеграційних процесів тощо).

Відповідно до ст. 41 «Основні та додаткові види покарань» Загальної частини КК Грузії, виправні роботи, обмеження, пов'язані з військовою службою, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі можуть бути призначені тільки в якості основних видів покарань, тоді як такі види покарань, як громадські роботи, домашній арешт, штраф та позбавлення права займати певну посаду або займатися певною діяльністю – як у якості основних, так і додаткових. При цьому, покарання у виді позбавлення майна та обмеження прав, пов'язаних зі зброєю, можуть бути призначені тільки в якості додаткового виду покарання [146].

З викладеного слідує, що КК Грузії передбачає схожий перелік покарань на той, що передбачений в ст. 51 КК України. Основна відмінність полягає у відсутності в ст. 41 закону про кримінальну відповідальність Грузії покарання у виді обмеження волі на певний строк, та наявності такого різновиду арешту, як домашній.

Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації передбачена у ст. 355 «Неподання декларації про майновий стан або внесення до декларації неповних або невірних даних» глави XL «Злочини

проти порядку управління» Особливої частини КК Грузії. Дана норма складається лише з однієї частини, в якій зазначається наступне:

«Неподання декларації про майновий стан, вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння, або внесення до декларації завідомо неповних або невірних даних –

карається штрафом або громадськими роботами на строк від 120 до 200 годин з позбавленням права обіймати посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [146].

З диспозиції названої норми слідує, що суб'єкт неподання декларації може бути притягнутий до кримінальної відповідальності тільки у випадку, якщо він попередньо підлягав адміністративній відповідальності за вчинення названого діяння, проте не зробив відповідних висновків та відмовився від подання декларації (тобто продовжив свою шкідливу поведінку, яка переросла у суспільно небезпечну).

Схожий підхід було проаналізовано в розрізі дослідження закону про кримінальну відповідальність Республіки Вірменія. Можливо, саме використання такого досвіду дозволило б остаточно розмежувати кримінальне правопорушення у вигляді неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування від адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог фінансового контролю.

Що ж стосується санкції ст. 355 КК Грузії, зауважимо, що вона передбачає більш м'які максимальні покарання, ніж ті, що зазначені у ст.ст. 366²-366³ КК України. Думається, ступінь суворості покарання має прямо залежати від рівня корупції в державі. Враховуючи той факт, що в нашій державі на сьогоднішній день явище корупції є, на жаль, доволі поширеним (хоча на її подолання зосереджені великі зусилля, які останнім часом дають свої позитивні результати), переконані, що покарання у виді обмеження та позбавлення волі на певний строк мають бути і надалі включені до санкції ст. 366²-366³ КК України.

Окремо зауважимо, що діяння у вигляді неподання декларації суб'єктом декларування та діяння у вигляді декларування недостовірної інформації розглядаються законодавцем Грузії в якості тотожних за ступенем своєї небезпеки. Саме тому вони включені до однієї статті Особливої частини закону про кримінальну відповідальність, яка передбачає єдину санкцію.

На нашу думку, подібне рішення виглядає доволі суперечливим з ряду описаних в попередніх підрозділах нашої роботи причин. Нагадаємо, схожий підхід існував і в КК України до моменту виключення з нього ст. 366¹.

Отже, досвід Грузії в частині регулювання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації виглядає доволі цікавим. Так, наприклад, модернізація ст. 366³ КК України можлива шляхом проектування у неї положень ст. 355 КК Грузії в частині закріплення в диспозиції вказівки про те, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування карається у випадку, якщо воно вчинене після накладення адміністративного стягнення за те саме діяння.

Проаналізуємо досвід встановлення кримінальної відповідальності за вчинення названих суспільно небезпечних діянь Латвійської Республіки. Ця держава, що розташована у Балтійському регіоні Європи також свого часу входила до складу СРСР. Втім, на відміну від України, ця європейська держава з 2004 р. вступила до ЄС та стала повноправним членом НАТО.

Враховуючи перелічені досягнення, зрозуміло, що досвід цієї країни в регулюванні означеного питання є особливо важливим.

Відповідно до ст. 36 КК Латвійської Республіки [175], до винного у вчиненні злочину можуть бути застосовані наступні основні покарання: позбавлення волі, примусові роботи, штраф. Крім того, до суб'єкта кримінального правопорушення можуть бути застосовані такі додаткові

види покарань, як конфіскація майна, видворення за межі Латвійської Республіки, примусова праця, обмеження прав, нагляд пробації.

Кримінальна відповідальність за ухилення від подання декларацій передбачена у ст. 219 глави XIX «Злочинні діяння у народному господарстві» Особливої частини КК Латвійської Республіки. Станом на 01 жовтня 2021 р. ст. 219 «Ухилення від подання декларації» глави XIX «Злочинні діяння у народному господарстві» складається з двох частин (ч.ч. 2-3).

Ч. 2 названої норми передбачає покарання у виді тимчасового позбавлення волі або примусових робіт, або штрафу за надання неправдивих відомостей у визначеній законом декларації про доходи, власність, угоди або іншій декларації майнового характеру, якщо неправдиві відомості вказані про майно або інші доходи у великому розмірі [175].

Без сумніву, запропонована норма має цілий ряд спільних рис зі ст. 366² КК України, проте їх, напевно, можна назвати тотожними через ряд наступних причин:

1) у диспозиції ч. 2 ст. 219 КК Латвійської Республіки законодавець не передбачає обов'язковості умисної форми вини, через що теоретично до кримінальної відповідальності може бути притягнута особа, яка випадково вказала невірні дані в декларації, які навіть потім виправила;

2) диспозиція викладеної норми передбачає більш широке коло предметів злочину, та, як наслідок, предметів.

На нашу думку, обставини, передбачені у п. 1 свідчать про те, що вітчизняна норма є більш довершеною, а відтак проєктування положень ч. 2 ст. 219 КК Латвійської Республіки в площину ст. 366² КК України є недоречним.

У ч. 3 ст. 219 КК Латвійської Республіки вказується:

«(3) Ненадання даних про джерело виникнення визначеного законом майна, що декларується, або інших доходів, або надання неправдивих

відомостей про джерело виникнення такого майна або інших доходів, якщо такі відомості були запитані у встановленому законом порядку уповноваженим державним органом та якщо неправдиві відомості вказані про майно або інші доходи у великому розмірі,-

карається позбавленням волі на строк від двох років або короткостроковим позбавленням волі, або примусовими роботами, або штрафом з конфіскацією майна або без такої» [175].

Таким чином, дану норму можна розглядати як кваліфікований склад декларування недостовірної інформації. Зауважимо, що санкція ч. 3 ст. 219 КК Латвійської Республіки передбачає більш суворі покарання ніж ті, що закріплені у ч. 2 ст. 366² КК України.

З огляду на той факт, що в суспільстві точаться палкі дискусії щодо надмірності покарання, що передбачено у санкції ст. 366² КК України (нагадаємо, Конституційний Суд України взагалі визнав покарання у виді позбавлення волі непропорційним шкоді, що заподіюється внаслідок вчинення даного кримінального правопорушення), вважаємо, що посилення відповідальності за це діяння є на сьогоднішній день недоречним.

Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації передбачена і в КК Республіки Молдова. У даному нормативно-правовому акті передбачено такі види покарань, як штраф, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, позбавлення або анулювання права керування транспортними засобами, позбавлення військового або спеціального звання, чину та державних нагород, неоплачувана праця на користь суспільства, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі [148].

У 2016 р. в КК цієї держави було включено ст. 352¹ «Неправдиві повідомлення в деклараціях». Станом на сьогоднішній день дана норма складається з двох частин.

У ч. 1 зазначається, що подання неправдивих відомостей в деклараціях, наданих компетентному органу з метою настання правових

наслідків для себе або іншої особи у випадку, коли відповідно до закону або обставинам декларація є підставою для настання цих наслідків, карається штрафом у розмірі до 950 умовних одиниць або позбавленням волі на строк до 1 року з позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 5 років [148].

Запропоновану норму можна лише частково порівняти зі ст. 366² КК України, адже остання передбачає зовсім інші види декларацій та осіб, які мають їх подавати. Втім, як і у вітчизняній нормі, в ч. 1 ст. 352¹ КК Республіки Молдова забороняється включати до декларації неправдиві відомості. Санкція ж молдавської норми за своєю суворістю нагадує санкцію ст. 366³ КК України.

Окремо зауважимо, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 352¹ КК Республіки Молдова передбачає таку обов'язкову ознаку, як мета, що полягає в бажанні настання певних правових наслідків. Зауважимо, що суб'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³, виражається лише такою ознакою, як вина у формі умислу (більш детально дане питання буде розкрито у підрозділі 2.4. нашого дисертаційного дослідження).

Ч. 2 ст. 352¹ КК Республіки Молдова передбачає покарання у виді штрафу розміром від 400 до 600 умовних одиниць або позбавленням волі на строк до 1 року з позбавленням в обох випадках права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 2 до 5 років за умисне включення неповних або неправдивих даних, умисне невключення даних в декларацію про майно та особисті інтереси [148].

Таким чином, у даній нормі відсутня вказівка на те, що кримінальна відповідальність за цією статтею настає лише у випадку, якщо відомості у декларації відрізняються від достовірних на певну суму. Через це припускаємо, що відповідальність за ст. 352¹ КК Республіки Молдова може наставати і у випадку, якщо задекларовані суб'єктом дані несуттєво відрізняються від достовірних.

Враховуючи викладене вважаємо, що запропонована норма охоплює занадто широке коло діянь. При цьому, частина з них не містять ступеня суспільної небезпеки, достатнього для притягнення винного до такого виду юридичної відповідальності, як кримінальна.

Декларація фігурує в якості предмета злочину і в законодавстві Республіки Таджикистан. Ст. 47 КК названої держави передбачає наступні види покарань:

- штраф;
- позбавлення права займати певні посади або займатися визначеною діяльністю;
- позбавлення військових звань, дипломатичних рангів, звань, спеціальних чинів, державних нагород та почесних звань Таджикистану;
- обов'язкові роботи;
- виправні роботи;
- обмеження по військовій службі;
- обмеження волі;
- утримання у дисциплінарній військовій частині;
- конфіскація майна;
- позбавлення волі;
- довічне позбавлення волі;
- смертна кара [149].

Отже, в законодавстві вказаної держави передбачена така ж кількість покарань, як і у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність (12). Ба більше, схожість полягає і у їх змістовній частині. Суттєві відмінності пов'язані лише з тим, що в КК Республіки Таджикистан не передбачено такий вид покарання, як арешт, проте наявне таке суворе покарання, як смертна кара.

Останній факт, на нашу думку, демонструє певну недосконалість закону про кримінальну відповідальність Республіки Таджикистан, адже, нагадаємо, більшість сучасних держав світу (серед яких всі країни Європи,

окрім Республіки Білорусь) відмовились від застосування цього заходу державного примусу (не в останню чергу через те, що в сучасному демократичному суспільстві основна мета покарання полягає не у помсті, а у виправленні засудженого та запобіганні вчиненню нових кримінальних правопорушень). Втім, без сумніву, така думка є дискусійною, адже окремі розвинені держави (США, Японія) все ж таки застосовують даний вид покарання у виключних випадках.

У ч. 1 ст. 293 «Ухилення фізичної особи від сплати податків та (або) зборів» глави 27 «Злочини у сфері економічної діяльності» Особливої частини КК Республіки Таджикистан зазначається:

«Ухилення фізичної особи від сплати податків та (або) зборів шляхом неподання декларації та (або) іншої звітної документації по податкам у випадку, якщо подання такої декларації та (або) іншої звітної документації по податкам є обов'язковим, або включення до декларації та (або) іншої звітної документації по податкам завідомо неправдивих даних, що призвело до невиконання податків та (або) зборів у великому розмірі,

- карається штрафом у розмірі від 100 до 250 показників для розрахунків або виправними роботами на строк до 2 років» [149].

Зрозуміло, що у даному випадку мова йде дещо про інший вид декларацій, ніж той, що передбачений у ст.ст. 366²-366³ КК України. Втім, з об'єктивної сторони даний злочин нагадує кримінальні правопорушення, передбачені у названих нормах вітчизняного закону про кримінальну відповідальність.

Варто підкреслити, що ч. 1 ст. 293 КК Республіки Таджикистан передбачає відповідальність як за неподання відповідної декларації суб'єктом декларування, так і за декларування ним недостовірної інформації. Нагадаємо, схожий підхід міститься у ст. 355 КК Грузії, що була розглянута нами вище.

Санкція ч. 1 ст. 293 КК Республіки Таджикистан є менш суворою, ніж санкції ст.ст. 366²-366³ КК України. Втім, як і у випадку зі злочином,

передбаченим у ст. 352¹ КК Республіки Молдова, ступінь суспільної небезпеки цього кримінального правопорушення в більшості випадків набагато менший, так як до кримінальної відповідальності можуть притягатися особи, які вказали у декларації завідомо неправдиву інформацію, що відрізняється від достовірної на незначну суму.

У ч. 2 ст. 293 КК Республіки Таджикистан проголошено:

«2) ті самі діяння, вчинені:

а) особою, яка раніше була судимою за злочин, передбачений цією статтею або статтями 291 чи 292

б) в особливо великому розмірі,

- карається штрафом у розмірі від 250 до 547 показників для розрахунків або позбавленням волі на строк до 3 років [149]».

Перший вид кваліфікованого складу декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації виглядає особливо цікавим. Дійсно, вчинення означених суспільно небезпечних діянь особою, яка вже була судимою за схожий злочин підвищує рівень суспільної небезпечності діяння, адже демонструє його стійку асоціальну установку. Через це, цілком логічно, держава має вживати більш суворі заходи впливу для досягнення кінцевої мети покарання.

Думається, подібний принцип можна включити до диспозиції ст. 366³ КК України. Зокрема, можна передбачити кримінальну відповідальність за вчинення суспільно небезпечного діяння у вигляді неподання суб'єктом декларування відповідної декларації у випадках, коли злочинець попередньо притягався до адміністративної відповідальності або був раніше судимим за кримінальне правопорушення, передбачене ст.ст. 366² або 366³ КК України.

Проаналізувавши зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, доречно розглянути підстави та принципи криміналізації цих діянь.

1.4 Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації

Будь-яке комплексне дослідження питання кримінальної відповідальності за те чи інше діяння не може обійтись без дослідження її соціальної обумовленості та підстав і принципів криміналізації.

Як слушно вказує М.І. Фіалка, при всій тій широті та багатогранності проблем, що існують у кримінальному праві, деякі з них є найбільш важливими. Однією з них є питання, чому у кримінальному законі те чи інше діяння відноситься до злочинів? Визначити в кримінальному законі діяння як суспільно небезпечне, протиправне, винне та каране – значить криміналізувати його [151, с. 103].

Враховуючи наведене стає зрозумілим, що вказане питання жодним чином не можна залишити поза увагою. Ба більше, воно є одним з ключових в контексті нашого наукового дослідження.

Погоджуємось із думкою Ю.В. Орла про те, що наукове забезпечення криміналізації суспільно небезпечних діянь є одним з найбільш складних напрямків кримінально-правових та кримінологічних досліджень, що обумовлено, по-перше, необхідністю виявлення реальної суспільної небезпечності певних форм людської активності, їх поширеності; по-друге, – потребою у з'ясуванні можливості та доцільності протидіяти конкретним суспільно небезпечним діянням саме кримінально-правовими засобами; по-третє, – необхідністю організації дослідження юридико-догматичного (кримінально-правового) та кримінологічного спрямування з метою вироблення конкретних законодавчих форм закріплення кримінально-правової норми [91, с. 224].

Зауважимо, що питання соціальної обумовленості та криміналізації тісно пов'язані між собою. Зокрема, вдалими вбачаються роздуми О. Гуміна

та С. Якимової про те, що ефективна криміналізація діянь передбачає ретельний аналіз і підтвердження її соціальної обумовленості, що не лише забезпечує досягнення цілей криміналізації, але й гарантує адекватне сприйняття суспільством кримінально-правових новел [50, с. 187].

Дійсно, між цими двома соціально-правовими явищами існує тісний взаємозв'язок, проте перш ніж порівняти їх, доречно розглянути зміст цих двох понять, їх зв'язок між собою.

Як зауважують автори навчального посібника «Кримінальне право (Загальна частина)» (за заг. ред. к.ю.н., доц. С.А. Шалгунової), криміналізація є частиною кримінальної політики, яка, в свою чергу, являє собою напрямок діяльності держави, пов'язаний з необхідністю встановлення кримінально-правових заборон (криміналізацією) та їх скасуванням (декриміналізацією), спрямований на підвищення ефективності дії чинного кримінального законодавства [72, с. 194].

З наведеного випливає, що криміналізація являє собою процес встановлення кримінально-правових заборон та, як наслідок, його результат у вигляді включення відповідного діяння до числа кримінально протиправних.

Не дивлячись на поверхневу ясність в питанні сутності криміналізації, в науці кримінального права точаться численні суперечки з приводу глибинного змісту цього питання.

Наразі існує широке коло поглядів щодо сутності криміналізації, однак жодний з них не зміг стати науковим постулатом. Такий стан речей вдало пояснює П.Л. Фріс, який вказує, що фактично в науці кримінального права існують два основні підходи щодо розуміння змісту криміналізації: один з них настільки розширює межі криміналізації, що нею практично поглинається поняття пеналізації діянь; другий – фіксує надмірну увагу на кінцевих результатах, упускаючи з виду, що криміналізація – це перш за все процес [155, с. 20].

Вважаємо, що враховуючи той факт, що вказана суперечка існує тривалий час та в багатьох аспектах носить філософський характер, в науці, принаймні в найближчий час, так і не буде сформовано єдину думку з цього питання (звісно, якщо поняття «криміналізація» не буде розкрито на законодавчому рівні, хоча і в даному випадку не виключається продовження наукових дискусій).

Без сумніву, занурення в питання сутності різноманітних підходів щодо розуміння категорії «криміналізація» відхиляє нас від предмета нашого наукового дослідження, через що вбачається доречним скористатись розробками вітчизняних вчених, які досліджували дане питання.

Синтезуючи правові підходи науковців з цього питання І.О. Шмарін дійшов висновку, що криміналізацію слід розглядати, по-перше, як процес виявлення та визначення суспільно небезпечного діяння як злочинного та, по-друге, як результат діяльності, підсумком якої є закріплення кримінальної відповідальності за відповідне діяння в статті кримінального закону [169, с. 435].

Погоджуємось з позицією вченого щодо доцільності розгляду криміналізації в двох площинах: як процес та як результат. Подібний умовивід підтверджують вищевикладені роздуми в контексті кримінальної політики.

Не дивлячись на це вважаємо, що серед розмаїття думок найбільш універсальною та повною виглядає позиція П.Л. Фріса, який спробував об'єднати у ній ряд наукових позицій з цього питання. Відтак, вчений пропонує розглядати під криміналізацією процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів [155, с. 20].

Названа думка не тільки не суперечить викладеному І.О. Шмарініним синтезу ідей, але і значною мірою доповнює їх. Вважаємо, враховуючи

вказану вище універсальність позиції П.Л. Фріса, доречно в наших наукових пошуках використовувати саме таке розуміння поняття «криміналізація».

Погоджуємось із думкою К.К. Полькіна про те, що аналізуючи відповідність криміналізації декларування недостовірної інформації розробленим наукою кримінального права підставам та принципам криміналізації, маємо отримати результат такого аналізу, оцінку підсумку такої криміналізації – норм про відповідальність за декларування недостовірної інформації (та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування – прим.) [98, с. 147].

Варто відзначити, що у вітчизняній науці кримінального права відсутня єдина позиція щодо кількості та змісту критеріїв криміналізації. Більше того, навіть відсутня узгодженість щодо назв цих критеріїв.

Одна з найбільш розповсюджених позицій з цього питання була сформована Д.О. Балобановою, яка на рівні дисертаційного дослідження приділила увагу загальним засадам теорії криміналізації.

Так, на думку вченої, необхідно розглядати дві групи факторів, що впливають на криміналізацію: 1) підстави кримінально-правової заборони, які слугують об'єктивними передумовами її встановлення; 2) принципи криміналізації, що відносяться до законодавчої техніки [8, с. 146].

Таким чином, підстави формують передумови визнання діяння кримінальним правопорушенням. Принципи ж, в свою чергу, являють собою юридичне правило побудови норми.

Загалом же поняття принципів криміналізації є доволі абстрактним та тісно переплітається з підставами, однак якщо зазирнути в глибину питання відмінностей підстав від принципів криміналізації, то стає зрозумілим, що принципи відповідають на питання «Чому?», тоді як підстав – «Як?». Роль підстав полягає у доведенні необхідності криміналізації того чи іншого питання, а принципів – у правильному їх оформленні в законі (інколи навіть

у встановленні можливості чи неможливості їх поміщення в нормативно-правовий акт) [65, с. 90].

Враховуючи наведене розглянемо підстави та принципи криміналізації декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації. Розпочнемо з підстав, тобто з тих факторів, через які безпосередньо постала необхідність визнання даних діянь в якості кримінальних правопорушень.

На думку Д.О. Балобанової, до підстав кримінально-правової заборони належать:

- суспільна небезпечність – неможливо встановити універсальний критерій, за яким можна було б визначити достатній для криміналізації ступінь суспільної небезпечності. При обговоренні кожної кримінально-правової новели необхідно вирішувати питання про наявність такої у конкретного виду діянь. Суспільною небезпечністю охоплюється наявність досить значної матеріальної або моральної шкоди, що завдається суспільству, яка, в свою чергу, впливає на пеналізацію і не є самостійною підставою криміналізації;

- типовість та достатня розповсюдженість антисуспільної поведінки, але з урахуванням ступеня її суспільної небезпечності;

- динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують;

- необхідність впливу кримінально-правовими заходами, при цьому потрібно враховувати, що кримінальна репресія – це крайня форма протидії найбільш небезпечним формам девіантної поведінки. Криміналізація діяння доречна тільки тоді, коли не має та не може бути норми, яка б досить ефективно регулювала відповідні відносини методами інших галузей права;

- врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони;

- співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації [8, с. 146].

Враховуючи той факт, що вказана позиція щодо кількості та змісту підстав криміналізації є однією з найбільш авторитетних та поширених, скористаємось саме нею в процесі нашого наукового пошуку.

Отже, першою підставою є суспільна небезпечність діяння. Дана підстава не в останню чергу виокремлюється на основі положень КК. Так, наприклад, у ч. 2 ст. 1 «Завдання Кримінального кодексу України» вказано, що для здійснення завдання у вигляді правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням, КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, а у ч. 1 ст. 11 «Поняття кримінального правопорушення» визначається, що кримінальним правопорушенням є передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [76].

Отже, відповідно до КК України, злочином або кримінальним проступком може бути визнано виключно суспільно небезпечне діяння.

З наведеного випливає, що суспільна небезпечність залишається однією з ключових категорій в науці кримінального права, адже тільки суспільно небезпечні діяння можуть бути визначені в якості кримінальних правопорушень.

Як слушно вказують С. Харітонов та М. Панов, суспільна небезпечність кримінально-протиправного діяння – фундаментальна й надзвичайно важлива соціальна (матеріальна) ознака кримінального правопорушення, полягає в тому, що це діяння заподіює чи створює загрозу заподіяння істотної шкоди правам та свободам людини і громадянина, власності, громадському порядку та громадській безпеці, довкіллю,

конституційному устрою України, миру та безпеки людства, іншим охоронюваним законом про кримінальну відповідальність суспільним відносинам, а отже, шкода (шкідливість) становить сутність і зміст суспільної небезпечності як ознаки діяння, що визнається кримінальним правопорушенням, органічно притаманна йому й відображає соціальну сутність правопорушення, а тому виступає його іманентною властивістю [159].

Додамо, що ступінь суспільної небезпечності є умовним, так як не існує чітких критеріїв його встановлення, що створює певні проблеми, адже, як зазначає В.В. Шаблистий, з прийняттям Закону України від 22.11.2018 № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» злочинам став притаманний високий або значний рівень суспільної небезпеки, проступкам – менш високий, а адміністративним правопорушенням – низький. Встановлення цього рівня по деяких видах злочинів може стати нездійсненним завданням [165, с. 119-120].

Дійсно, з впровадженням кримінальних проступків дане питання набуло особливого загострення та вимагає нових наукових пошуків. У той же час дані пошуки виходять за межі предмета нашого наукового дослідження, тому зупинимось на тому, що викладена наукова думка щодо сутності поняття «суспільна безпека» тривалий час була (та, принаймні поки що, залишається) панівною в науці кримінального права, проте останнім часом все частіше піддається сумніву доцільність та навіть взагалі коректність вживання поняття «суспільна безпека».

Наприклад, В.В. Шаблистий пропонує повернутися до прогресивних ідей кримінально-правової науки та кримінального законодавства дореволюційних часів, оскільки вони злочином вважали діяння, яке посягає на безпеку чи права людини. Суспільна безпека злочину була актуальною для держави, головною цінністю у якій майже століття була вона сама. Україна за часи незалежності лише на найвищому рівні проголосила своєю

цінністю людину, чого у кримінальному законі на прикладі поняття «злочин» (яке є центральним у будь-якій правовій системі) наразі не спостерігається [164, с. 230]. Як наслідок, вчений пропонує кримінальні проступки вважати такими, що будуть спричиняти істотну шкоду людині, суспільству, державі або людству; злочини – такими, що посягають на їх безпеку; адміністративні правопорушення – такими, що спричиняють їм шкоду [167, с. 160].

Таке зауваження виглядає доволі прогресивним та цікавим, проте, враховуючи положення діючого КК України, змушені при розгляді питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації керуватись саме поняттям «суспільна небезпека».

В контексті розгляду відповідності діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації такій підставі криміналізації, як суспільна небезпека, заслуговують на увагу роздуми Н. Антонюк, яка, аналізуючи виключену зі змісту Особливої частини КК ст. 366¹, вказує, що у науковій літературі і засобах масової інформації піднімається питання про суспільну небезпечність складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України «Декларування недостовірної інформації». Суспільна небезпечність злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України полягає у тому, що суб'єкт злочину умисно порушує передбачений спеціальними законами порядок декларування. Очевидно, що основною ціллю декларування доходів є ефективно запобігання корупції [5, с. 117].

Нагадаємо, дані дискусії точилися як навколо доцільності та законності існування ст. 366¹, яка врешті-решт була визнана неконституційною, так і навколо чинних редакцій ст. 366² та 366³ КК України, які за своїм змістом максимально наближені до неї. Відтак, сказане можна поширити і на питання суспільної небезпечності декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації.

Без сумніву, ці діяння несуть суспільну небезпеку, однак в даному контексті постає питання щодо достатності цієї небезпечності для визнання

цього діяння саме кримінальним правопорушенням, а не, наприклад, адміністративним правопорушенням чи взагалі дисциплінарним проступком.

Слушною виглядає позиція О.М. Рєзніка та А.В. Стеблянка, які вказують, що система електронного декларування є інструментом, який здатний підвищити ефективність і керованість нашої держави, адже така система сприяє усуненню корупційних ризиків у роботі працівників правоохоронних органів, позитивно впливає на їхню роботу й дає змогу підвищити їхній авторитет. Запровадивши електронне декларування, українське суспільство отримало дієвий контроль за правоохоронцями, що, у свою чергу, усуває їх безвідповідальність [134, с. 164].

Таким чином, сам факт наявності даного виду фінансового контролю в нашій державі вже є значним здобутком, який вкрай важливо не втратити та не перетворити на фікцію. Декларування ж недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації руйнують роль цього заходу та створюють небезпеку у вигляді розвитку корупції в Україні, яка, в свою чергу, просочується у всі сфери життєдіяльності та несе одну з найбільших загроз суспільству та державі. Через це, вважаємо, декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації несуть достатній рівень суспільної небезпеки для того, аби визнаватись кримінальними правопорушеннями.

В.В. Кузнецов також підтримує позицію, відповідно до якої перелічені діяння мають достатній рівень суспільної небезпеки для того, щоб визнаватись кримінальними правопорушеннями. На користь своєї позиції автор наводить аргумент у вигляді того, що останнім часом невпинно збільшується кількість випадків декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації. На думку вченого, якщо це правопорушення не містило б достатньої суспільної небезпеки, то у правозастосуванні ми отримали б іншу ситуацію. Інше питання – це недостатня ефективність правоохоронних органів при розслідування такого кримінального правопорушення. Але це повинно вирішуватись іншим

шляхом: через внесення змін до КК України та розробки відповідних криміналістичних методик розслідування кримінального правопорушення [78, с. 161].

Дійсно, перелічені обставини свідчать про доцільність криміналізації декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, проте поширеність цих діянь – скоріше окрема підстава криміналізація діяння, ніж ознака суспільної небезпеки (хоча, без сумніву, всі підстави криміналізації органічно пов'язані між собою). Вказана підстава буде окремо проаналізована нижче.

Отже, вважаємо головним критерієм суспільної небезпеки цих діянь є факт того, що вони посягають на важливу групу суспільних відносин, руйнація яких загрожує Україні міжнародною ізоляцією та низкою стагнаційних процесів. Враховуючи це ми не погоджуємося з прихильниками думки про те, що наведення завідомо неправдивих відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, без настання яких-небудь суспільно небезпечних наслідків само по собі не досягає рівня суспільної небезпеки, достатньої для визнання таких дій злочинами. Не погоджуємося і з тезою про те, що звільнення такої особи із займаної посади, яке може бути передбачене і без встановлення кримінальної відповідальності, є цілком достатньою мірою відповідальності за відповідні дії [35, с. 18].

Таким чином переконані, що діяння у вигляді умисного внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації відповідають такій підставі криміналізації як суспільна небезпечність.

Проаналізуємо наступну підставу криміналізації – типовість та достатня розповсюдженість діяння. Для досягнення даної мети скористаємось статистичними даними Офісу Генерального прокурора України, відповідно до яких лише за 2020 р. на теренах нашої Батьківщини

було обліковано 343 кримінальні правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, в яких 214 особам було вручено повідомлення про підозру [54].

Окремо додамо, що так як ст.ст. 366² та 366³ зовсім нещодавно включені до змісту Особливої частини закону про кримінальну відповідальність, дані для аналізу взяті в розрізі статистичних даних по ст. 366¹ КК України (яка включала у себе як діяння у вигляді умисного декларування завідомо недостовірних відомостей, так і неподання суб'єктом декларування декларації).

Таким чином, статистичні дані свідчать про поширеність в Україні діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації. На нашу думку, для того, щоб зробити остаточний висновок щодо відповідності декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації названій підставі, необхідно проаналізувати їх поширеність в окремих адміністративно-територіальних одиницях. Для цього скористуємось даними з Єдиного державного реєстру судових рішень [53]:

**Кількість обвинувальних вироків,
винесених судами України за період з 26.04.2015 р по 26.10.2021 р., за
вчинення кримінальних правопорушень у вигляді декларування
недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування
відповідної декларації**

(за даними з Єдиного державного реєстру судових рішень):

№ з/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці	Кількість обвинувальних вироків (кримінальні справи до 01.01.2019) за ст. 366 ¹	Кількість обвинувальних вироків (кримінальні справи з 01.01.2019) за ст. 366 ¹	Кількість обвинувальних вироків за ст.ст. 366 ² -366 ³ КК України (станом на 26.10.2021)	Загальна кількість обвинувальних вироків
1.	Черкаська обл.	16	20	0	36
2.	Львівська обл.	16	11	6	33
3.	Рівненська обл.	2	15	5	22
4.	Одеська обл.	9	9	0	18
5.	Запорізька обл.	7	5	0	12

6.	м. Київ	3	8	0	11
7.	Волинська обл.	4	4	0	8
8.	Закарпатська обл.	7	0	0	7
9.	Донецька обл.	3	4	0	7
10.	Хмельницька обл.	2	4	0	6
11.	Сумська обл.	3	3	0	6
12.	Дніпропетровська обл.	2	3	1	6
13.	Луганська обл.	5	0	0	5
14.	Харківська обл.	1	4	0	5
15.	Тернопільська обл.	2	2	1	5
16.	Київська обл.	1	3	0	4
17.	Житомирська обл.	3	1	0	4
18.	Кіровоградська обл.	1	3	0	4
19.	Чернівецька обл.	2	1	0	3
20.	Чернігівська обл.	0	3	0	3
21.	Полтавська обл.	2	0	0	2
22.	Вінницька обл.	1	1	0	2
23.	Івано-Франківська обл.	1	0	0	1
24.	Миколаївська обл.	0	1	0	1
25.	Херсонська обл.	0	0	0	0
26.	АР Крим	-	-	-	-
27.	м. Севастополь	-	-	-	-
ВСЬОГО		93	105	13	211

Варто зазначити, що через окупацію терористичними угрупуваннями та країною-сусідом частини українських земель, в даній таблиці відсутні дані з

таких адміністративно-територіальних одиниць України, як АР Крим, м. Севастополь та окремих територій Донецької та Луганської областей.

Крім того, необхідно вказати на те, що кількість рішень за ст.ст. 366² - 366³ була б значно вищою, якби не наявні складнощі, що виникають в органів досудового розслідування та суду в процесі розмежування цих кримінальних правопорушень від адміністративних правопорушень (більш детально це питання буде розкрито в наступному розділі дисертаційного дослідження).

Загалом же, отримані результати свідчать, що діяння у вигляді декларування недостовірної інформації в період з квітня 2015 р. по жовтень 2021 р. було зафіксовано майже в усіх куточках нашої Батьківщини, крім Херсонської області, через що можна зробити висновок, що декларування недостовірної інформації (як і неподання декларації суб'єктом) відповідає підставі криміналізації – типовість та достатня розповсюдженість діяння. Водночас викликає занепокоєння географічна непропорційність поширеності цього діяння. Так, більше 50 % із загальної кількості вироків за ст.ст. 366¹ (нині виключеної зі змісту закону про кримінальну відповідальність), 366², 366³ КК України було винесено у чотирьох областях: Черкаській, Львівській, Рівненській та Одеській. Що це: реальна картина поширеності цих діянь, краща робота правоохоронних органів в цих адміністративно-територіальних одиницях або ж певна поетапність в перевірці декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування? Вважаємо, дана тема є окремим перспективним напрямком кримінологічних досліджень.

Наступною підставою криміналізації є динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують. Погоджуємось із тим, що для її встановлення доречно скористатись статистичними даними щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень та кількості засуджених за них осіб [62, с. 215]. Для виконання цього завдання скористаємось офіційними статистичними даними Офісу Генерального

прокурора України [133] та Державної судової адміністрації») [136]. Відтак, результати даних досліджень зафіксовані у викладених нижче таблицях:

**Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 366¹
КК України в період з 2015 по 2020 р.р. (включно):**

Рік	Кількість облікованих кримінальних правопорушень	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру
2015 (за ст. 366 ¹)	25	0
2016 (за ст. 366 ¹)	58	1
2017 (за ст. 366 ¹)	1134	211
2018 (за ст. 366 ¹)	1541	618
2019 (за ст. 366 ¹)	1118	416
2020 (за ст. 366 ¹)	343	214
Всього	4219	1460

Таким чином, за період з 2015 по 2020 рр. на теренах нашої держави було зафіксовано 4219 випадки вчинення кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації, 1460 особам було вручено повідомлення про підозру. До 2018 р. спостерігалось невинне збільшення кількості випадків вчинення діяння у вигляді декларування недостовірної інформації, однак з 2019 р. тенденція трохи змінилася, проте кількість зареєстрованих випадків вчинення суспільно небезпечного діяння у вигляді декларування недостовірної інформації залишається великою.

Окремо зауважимо, що у Єдиному звіті про кримінальні правопорушення по державі за січень-вересень 2021 р. [55] не розкриваються дані про кількість облікованих кримінальних правопорушень, зареєстрованих за ст.ст. 366²-366³ КК України. Водночас, наведені вище дані з Єдиного

державного реєстру судових рішень свідчать, що такі злочини продовжують реєструватися на теренах України.

Для більш повної картини проаналізуємо дані Державної судової адміністрації України за 2015-2020 рр. [136]:

Кількість осіб, вироки (постанови) щодо яких за ст. 366¹ КК України набрали законної сили у звітному періоді:

Рік	Всього осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили у звітному періоді	У тому числі кількість засуджених
2015	3	1
2016	3	0
2017	78	7
2018	533	33
2019	410	50
2020	204	44
Всього	1231	135

Динаміка наведених даних схожа на попередню. Дані результати викликають глибоке занепокоєння, адже з 4219 зареєстрованих випадків вчинення діянь, які були кваліфіковані як декларування недостовірної інформації (та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, що розглядалося як декларування недостовірної інформації), лише 135 осіб було засуджено (тобто трохи більше 3 %).

Подібні невтішні цифри свідчать або про непрофесіоналізм правоохоронних органів, або ж про недосконалість самих юридичних норм КК України (як ст. 366¹ КК України, що була визнана неконституційною, так і ст.ст. 366²-366³ КК України, які, де-факто, базуються на ній) та в черговий раз демонструють актуальність обраного нами напрямку досліджень.

Повертаючись до питання динаміки суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують, зауважимо, що

запропоновані вище статистичні дані є досить неоднозначними в контексті розгляду даної підстави криміналізації. З одного боку, в період з 2018 по 2020 рр. спостерігається зменшення кількості облікованих кримінальних правопорушень, вручених повідомлень про підозру та вироків (постанов), які набрали законної сили у звітному періоді за вчинення кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації (та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації), з іншого ж – у період з 2015 по 2019 рр. спостерігається щорічна динаміка збільшення кількості засуджених за декларування недостовірної інформації (у 2020 р. кількість знову дещо зменшилась).

Думається, вказані дані дозволяють дійти висновку про те, що діяння у вигляді декларування недостовірної інформації відповідає підставі криміналізації – динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують.

Крім того, в даному питанні цікавими виглядають роздуми В.Ю. Коломійця щодо зменшення кількості діянь у вигляді заподіяння тілесних ушкоджень у період з 2013 по 2017 рр. Так, вчений зазначає, що з одного боку, дійсно, кількість таких злочинів зменшується (у щорічному інтервалі), з іншого – їх залишається доволі велика кількість. На думку науковця, незважаючи на дискусійність означеного питання, діяння у вигляді заподіяння тілесних ушкоджень все ж таки не суперечить підставі – динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують, тому що щороку продовжує фіксуватися значна кількість злочинів, передбачених ст. ст. 121–125. Більше того, подібну динаміку можна розглядати в розрізі різних часових меж. Ним проведено дослідження в цій сфері за період з 2013 по 2017 рік. Однак можна скористатися також меншими часовими межами. Наприклад, у першому місяці будь-якого року кількість зафіксованих злочинів за ст. ст. 121–125 КК України є набагато меншою, ніж за підсумками досліджуваного року і т.д. В такому разі спостерігається беззаперечна динаміка зростання кількості вчинених діянь у

вигляді заподіяння тілесних ушкоджень. Як наслідок, відсутність чітких вимог до вказаної підстави криміналізації дозволяє маніпулювати статистичними даними, тому основним критерієм, принаймні у даному випадку, відповідності діяння цій підставі слугує його розповсюдженість, значна кількість та щорічна наявність [66, с. 111].

Повністю погоджуємось із даним умовиводом. Як видно з офіційних статистичних даних Офісу ГПУ та ДСА, діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації також фіксується щороку в значній кількості, що є додатковим аргументом на користь їх відповідності підставі криміналізації, що нами розглядається.

З перших трьох підстав криміналізації (точніше з відповідності їм діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) впливає відповідність декларування недостовірної інформації трьом наступним підставам: необхідність впливу кримінально-правовими заходами (враховуючи небезпечність цього діяння), врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони (держава, враховуючи небезпечність, поширеність, динаміку поширення та необхідність впливу кримінально-правовими засобами зобов'язана віднайти кошти для реалізації кримінально-правової заборони), та співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації.

Таким чином вважаємо, що не дивлячись на зауваження Конституційного Суду України, декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації відповідають всім наведеним підставам криміналізації. Перш ніж розглянути принципи криміналізації зауважимо, що Д.О. Балобанова виокремлює ще одну окрему

групу соціально-психологічних підстав криміналізації, куди відносяться рівень суспільної правосвідомості й психології та історичні традиції. Вона займає особливе місце в механізмі кримінальної законотворчості у зв'язку з тим, що прямо вказує законодавцеві на обмеження, пов'язані з використанням криміналізації при здійсненні кримінальної політики (якість криміналізації) [9, с. 11].

Розглядаючи питання історичних традицій криміналізації декларування недостовірної інформації доречно згадати зауваження А.В. Стеблянка та О.М. Резніка, які зазначають, що електронне декларування є досить новим для нашої країни явищем. Історично воно виникло зі звичайного паперового декларування майнового стану державних службовців. Таке декларування з'явилося ще в 1965 році у Сполучених Штатах Америки завдяки президенту Джонсону. Проте реальний відлік історії його розвитку починається з 1978 року. Ще однією країною, яка зробила перші схожі кроки у сфері протидії корупції, стала Великобританія. Розвиток декларування розпочинається з кінця 1970-х років [134, с. 161].

В УРСР не було передбачено кримінальну відповідальність за подання електронних декларацій, однак сама процедура декларування для держслужбовців також була впроваджена у другій половині ХХ ст. На підставі цього 27 червня 1986 р. було прийнято Указ Президії Верховної Ради УРСР № 2444-ХІ «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР», яким до Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення було впроваджено ст. 164¹ «Ухилення від подання декларації про доходи», що встановлювала відповідальність у вигляді попередження або накладання штрафу в розмірі від 50 до 100 карбованців за ухилення від подання декларації про доходи від заняття кустарно-ремісничим промислом, іншою індивідуальною трудовою діяльністю чи про інші доходи, що оподатковуються прибутковим податком, та в інших випадках, коли подання декларації передбачено

законодавством, або несвоєчасне подання декларації, чи включення до неї завідомо перекручених даних [113].

З розпадом СРСР в Україні продовжувала діяти адміністративна відповідальність за декларування недостовірної інформації, а сам обов'язок декларування був передбачений спочатку Законом України від 05.10.1995 р. № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією», а потім і Законом України від 07.04.2011 р. № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції» [105].

14 жовтня 2014 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 1700-VII «Про запобігання корупції» [116], в якому закріплюється обов'язок декларантів заповнювати декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (самі ж електронні декларації запроваджені з 2016 р. для визначених категорій осіб), а з 2015 р. в нашій державі була запроваджена окрім адміністративної відповідальності за декларування недостовірної інформації і кримінальна.

Питання ж генези та історико-правового розвитку саме кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації були розкриті нами в попередніх підрозділах дисертаційного дослідження.

Отже, обов'язок декларування для окремих категорій осіб на теренах нашої держави було введено у II половині ХХ ст. Саме ж декларування еволюціонувало з паперового в електронний формат, а отже, стало більш відкритим та доступним. За декларування недостовірної інформації тривалий час існувала адміністративна та дисциплінарна відповідальності, однак з 2015 р. до них було додану кримінальну.

Враховуючи викладене можна дійти висновку про те, що декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації не відповідають підставі криміналізації – наявності історичних традицій щодо криміналізації цього діяння (навіть чи, існування кримінальної відповідальності за ці діяння менше 10 років можна

розцінювати в контексті історичних традицій). Пояснити це можна тим, що декларування доходів – порівняно нова процедура в суспільстві (і не тільки в українському), яка лише нещодавно еволюціонувала в електронний формат.

Не дивлячись на це відсутність історичних традицій у сфері криміналізації декларування недостовірної інформації жодним чином не свідчить про необхідність виключення ст.ст. 366² та 366³ зі змісту КК України, вона лише підтверджує тезу про те, що в суспільство еволюціонує, та у ньому весь час з'являються нові суспільні відносини, які необхідно захищати на державному рівні. Крім того, як показала Революція Гідності, українці прагнуть позбутися корупції, тому суспільна правосвідомість й психологія не тільки готова до криміналізації декларування недостовірної інформації – це є вимога суспільства, яке прагне кращого життя. Через це констатуємо, декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування недостовірної інформації відповідає підставі криміналізації – рівень суспільної правосвідомості й психології.

Як наслідок, К.К. Полькін дійшов висновку про те, що можна погодитися з позицією законодавця стосовно необхідності криміналізації декларування недостовірної інформації в Україні, що передусім необхідно для посилення протидії злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Тільки запровадження найбільш репресивного впливу за дії відповідного характеру може перетворити заповнення та подання публічними службовцями майнових декларацій на механізм реальної боротьби з корупцією [98, с. 152].

Дійсно, декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідних декларацій відповідають переважній більшості підстав криміналізації, тому визнання даних діянь в якості кримінальних правопорушень виглядає обґрунтованим кроком з боку законодавця.

Розглянемо також принципи криміналізації, які, як було вказано вище, відносяться до законодавчої техніки. Досліджуючи дане питання Д.О. Балобанова дійшла висновку про те, що одна з головних умов

оптимальності законодавства зводиться до дотримання вимог його внутрішньої узгодженості, а також до цілого ряду пов'язаних з нею вимог:

1) відсутність прогалин закону та зайвості заборони;

2) визначеність та єдність термінології. Якщо тлумачення змісту чи значення терміна, який міститься у нормативно-правовому акті, може виявитися складним для його адресату, то такому терміну доцільно надати легальне визначення, навіть якщо це призведе до збільшення тексту;

3) доцільність – можливість створення, зміни та наступного застосування положень кримінального закону, виходячи з потреб суспільства та держави, для досягнення певних цілей, з урахуванням загально правових принципів в чітко встановлених законодавчих межах, що виявляється в побудові норм кримінального закону, визначенні їх структури, місця розташування в самому кримінальному законі та встановлення співвідношення з іншими положеннями КК [8, с. 147-148].

Дані фактори, по суті, відносяться до певних правил криміналізації. На сьогоднішній день, принаймні на перший погляд, декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації відповідає більшості цих принципів. Водночас, існують і певні проблемні моменти, пов'язані з відмежуванням кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ від адміністративних проступків, порушенням принципу єдності термінології тощо. Відтак, перш ніж остаточно сформулювати умовивід з даного питання, необхідно детально проаналізувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки ст.ст. 366²-366³ КК України, що буде зроблено у другому розділі нашої роботи.

Варто наголосити, що запропонований перелік принципів криміналізації є поширеним, однак не єдиним. Наприклад, в науковому середовищі також виокремлюють такі принципи криміналізації: соціальні (включають принципи суспільної небезпеки, відносної поширеності, домірності позитивних і негативних наслідків криміналізації, кримінально-політичної адекватності) та системно-правові, що в свою чергу поділяються

на загальноправові (включають принципи конституційної адекватності, системно-правової несуперечності, міжнародно-правової необхідності та допустимості криміналізації, процесуальної можливості здійснення переслідування) та кримінально-правові (включають принцип безпрогальності та ненадмірності заборони, повноти складу, визначеності та єдності термінології, домірності санкції та економії кримінально-правової репресії) [99, с. 210-213].

Соціальні та кримінально-правові принципи так чи інакше були розглянуті нами вище в рамках підстав та принципів криміналізації, тому проаналізуємо таку групу системно-правових принципів, як загальноправові.

Як зазначалося у попередніх підрозділах, криміналізація декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідає принципу конституційної адекватності. Даний умовивід ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 6 Конституції України. Більше того, визнання діяння у вигляді декларування недостовірної інформації в якості кримінального правопорушення дозволяє захищати вказану норму даного нормативно-правового акта.

Декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації також відповідають принципу – системно правова несуперечність, адже криміналізація цих діянь не протирічить жодним іншим галузям права та не забороняє те, що дозволяють або допускають інші законодавчі акти.

Відповідаючи на питання відповідності декларування недостовірної інформації принципу міжнародно-правової необхідності та допустимості доречно навести роздуми А.М. Козачини про те, що фактично усі міжнародні стандарти у сфері декларування посадовими особами майна зосереджені у Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців, Конвенції ООН проти корупції, технічному коментарі до конвенції. Найважливіша норма ст. 8 «Кодекси

поведінки державних посадових осіб» в цьому напрямку міститься в ратифікованій Україною Конвенції ООН проти корупції, у змісті якої зазначено, що кожна держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, зокрема про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб. Кожна держава-учасниця розглядає можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею [64, с. 235].

Отже, відповідно до міжнародних нормативно-правових актів криміналізація декларування недостовірної інформації не є обов'язковою, проте даний крок з боку законодавця не тільки не суперечить їм, але і демонструє серйозність намірів з боку України в питанні додержання вимог вказаних документів та боротьби з корупцією.

Крім вказаних нормативно-правових актів К.О. Торгашова також виділяє деякі інші документи регіонального значення у сфері протидії та запобігання корупції, наприклад, такі як, Двадцять принципів боротьби з корупцією від 1997 року, які розробила Рада Європи та Єдині правила протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній від 2003 року. Серед інших актів можна виділити: Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 1999 року, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією від 1999 року, Конвенцію Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності від 1990 року, Міжамериканську конвенцію про боротьбу з корупцією та інші акти. Всі вони мають єдину мету, яка спрямована на розвиток та

вдосконалення чинників запобігання корупції та вдосконалення законодавства держав у цій сфері [144, с. 147].

Безумовно, деякі з перелічених документів не поширюють свою дію на Україну, проте в черговий раз демонструють нам всю серйозність міжнародної спільноти в питанні необхідності декларування певної інформації окремими категоріями громадян.

Нагадаємо, криміналізація декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації була пов'язана з тим, що наша держава, заплативши дуже високу ціну, нарешті обрала шлях до євроінтеграції. Задля досягнення цієї мети вкрай важливо показати всю серйозність намірів шляхом впровадження ряду реформ. Криміналізація ж декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації дає чіткий сигнал нашим європейським та світовим партнерам щодо запуску Україною незворотного механізму боротьби з корупцією.

Таким чином, діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації повністю відповідають принципу криміналізації - міжнародно-правова необхідність та допустимість криміналізації.

Що стосується питання відповідності іншому принципу криміналізації – процесуальна можливість здійснення переслідування, воно є очевидним – декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування повністю відповідають названому принципу, адже, як було встановлено вище, за фактами вчинення цих кримінальних правопорушень було відкрито ряд проваджень, в яких 135 осіб у період з 2015 по 2020 рр. було засуджено до певного покарання.

Таким чином, наразі існує реальна процесуальна можливість здійснення переслідування за ст.ст. 366²-366³ КК України.

Наведені дані свідчать про відповідність діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування більшості основним підставам та принципам криміналізації.

Розглянувши питання криміналізації доречно проаналізувати соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації.

У науці кримінального права під соціальною обумовленістю закону про кримінальну відповідальність розглядають сукупність обставин, яким він має відповідати [95, с. 141].

Враховуючи сказане постає логічне питання щодо співвідношення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за певне діяння, соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність та співвідношення обставин соціальної обумовленості кримінально-правових норм з підставами та принципами криміналізації.

Що стосується першого питання, як зазначає О.О. Пашенко, у кримінально-правовій доктрині слід виділяти а) соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за певний вид діянь (або соціальну обумовленість їх кримінально-правової заборони, іноді навіть використовують зворот «соціальна обумовленість криміналізації»); б) соціальну обумовленість певного закону про кримінальну відповідальність (тобто конкретні норми КК). Перше поняття є вузьким, оскільки друге охоплює ще також вимоги законодавчої техніки (тобто вони співвідносяться як частка і ціле) [95, с. 141].

Нагадаємо, ми вже частково торкнулися питання законодавчої техніки, розглядаючи принципи криміналізації діяння у вигляді декларування недостовірної інформації. Враховуючи це, проаналізуємо більш широке питання – відповідність кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366²-366³ КК України, обставинам соціальної обумовленості. Однак, перш ніж це

зробити розглянемо відмінність понять «соціальна обумовленість» та «криміналізація», адже очевидно, що це різні соціально-правові явища.

Аналізуючи на дисертаційному рівні дане питання О.О. Пащенко дійшов висновку про те, що терміни «криміналізація» і «соціальна обумовленість» не є синонімами, оскільки віддзеркалюють два різні юридичні феномени. При цьому перше з наведених понять має використовуватися тоді, коли йдеться про суспільно небезпечні діяння (поведінку людини), а друге слід застосовувати під час характеристики кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність [94, с. 70]).

У науці кримінального права такий умовивід підкріплений результатами цілого ряду наукових досліджень та не викликає жодних сумнівів. В той же час він не охоплює всіх розбіжностей, що існують між поняттями «соціальна обумовленість» та «криміналізація». Думається, вдалими з цього приводу вбачаються роздуми О.В. Чорної, яка вказує, що під час розгляду даного питання необхідно враховувати фактори, що перебувають на поверхні, а саме: криміналізацію проводять, в першу чергу, відповідні органи влади, які теоретично можуть не завжди керуватися інтересами суспільства, тоді як соціальна обумовленість кримінальної відповідальності завжди продиктована такими інтересами, вона, фактично, і є цими інтересами. Як приклад, науковець згадує антидемократичні закони в нацистській Німеччині. Дані нормативно-правові акти майже завжди приймалися всупереч інтересів суспільства. Виходить, вони не були соціально обумовленими, однак були криміналізовані. Факторами ж криміналізації виступали владні амбіції Третього Рейху [162, с. 96]. Як наслідок, вчена доходить висновку про те, що криміналізація не завжди є соціально обумовленою. В той же час, в демократичному суспільстві підстави криміналізації мають відповідати обставинам соціальної обумовленості, не суперечити їм, адже сам термін «демократія» перекладається як «влада народу» [162, с. 96].

Повністю підтримуємо викладену позицію, дійсно, в сучасній правовій державі криміналізація не просто може – вона має бути соціально обумовленою. Для того, аби остаточно переконатись в тому, що кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації є соціально обумовленою, проаналізуємо відповідність ст.ст. 366²-366³ КК України обставинам соціальної обумовленості кримінально-правових норм (нагадаємо, дане поняття є навіть ширшим за соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за певне діяння).

Для виконання вказаного завдання скористаємось класифікацією, запропонованою О.О. Пащенко, який виокремлює наступні обставини соціальної обумовленості кримінально-правових норм:

1. Загальні:

- суспільна корисність;
- системно-правова несуперечність;
- чіткість і ясність мови;
- історичні традиції та зміна умов життя суспільства.

2. Обставини соціальної обумовленості охоронних кримінально-правових норм:

- наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів;
- наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування;
- співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони;
- співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони;
- повнота складу злочину.

3. Обставини соціальної обумовленості регулятивних, дефінітивних та заохочувальних кримінально-правових норм:

- суспільна мораль;
- правосвідомість і суспільна думка [94, с. 4-5].

Що стосується питання суспільної корисності, вважаємо, встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації повністю відповідає цій обставині, адже, як було неодноразово вказано, вона (кримінальна відповідальність) дозволяє ефективно боротися з явищем корупції.

Відповідність же іншим обставинам так чи інакше була розглянута нами в контексті підстав та принципів криміналізації цього діяння.

Отже, викладене в даному підрозділі дозволяє дійти висновку про те, що кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є соціально обумовленою. Крім того, доведено, що криміналізація цих суспільно небезпечних діянь є обґрунтованою.

Висновки до розділу 1

Аналіз стану дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, історії розвитку норм про кримінальну відповідальність за означені діяння в пам'ятках вітчизняного кримінального законодавства, зарубіжного досвіду регламентації кримінальної відповідальності за їх вчинення, розгляд питання соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації дозволили сформулювати наступні умовиводи:

1. На сьогоднішній день питанню кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приділяється значна увага з боку вітчизняних науковців, серед яких особливий внесок належить В.В. Андрієшину, А.А. Вознюку, О.О. Дудорову, Я.О. Дякіну, З.А. Загиней, В.В. Кузнецову, І.І. Митрофанову, К.К. Полькіну, А.В. Савченку, О.Ю. Татарову, О.О. Титаренку, А.Є. Фоменку, М.І. Хавронюку, В.В. Шаблистому, В.С. Щирській та ін. Крім того, у 2021 р. Д.М. Міськівом підготовлено дисертацію на тему «Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України».

2. Генеза кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування припадає на другу половину 2014 р., коли було прийнято Закон України «Про запобігання корупції». Відповідно до цього нормативно-правового акта, КК

України було доповнено ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації» (сама ж норма набрала чинності з квітня 2015 р.).

Криміналізація декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування була зумовлена потужним імпульсом у вигляді Революції Гідності, яка продемонструвала всьому світу наміри України перетворитися на сучасну демократичну європейську державу. Як наслідок, в державі розпочалися процеси, спрямовані на боротьбу з корупцією та пов'язаними з нею явищами. Серед механізмів боротьби з цими проблемами було запроваджено електронне декларування для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Враховуючи той факт, що неподання суб'єктом декларування відповідної декларації несе, як мінімум, схожий рівень суспільної небезпеки з кримінальним правопорушенням, передбаченим ч. 2 ст. 366² КК України, запропоновано внести санкції до ст. 366³ КК України шляхом підвищення максимального покарання у виді позбавлення волі з одного до двох років (сама така санкція міститься у ч. 2 ст. 366² КК України).

3. Аналіз законодавства зарубіжних держав (Республіка Вірменія, Грузія, Латвійська Республіка, Республіка Молдова, Республіка Таджикистан) в частині встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації дозволив доповнити пропозиції щодо модернізації ст.ст. 366²-366³ КК України.

Цікавим виглядає досвід Грузії в частині встановлення кримінальної відповідальності за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, виключно у випадках, коли винний попередньо притягався до адміністративної відповідальності за вчинення цього діяння. Впровадження відповідного підходу дозволило б подолати складнощі, що

існують в розмежуванні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України від адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог фінансового контролю.

4. Діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідають більшості підставам криміналізації (суспільна небезпечність, типовість та достатня розповсюдженість, динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують, необхідність впливу кримінально-правовими заходами (враховуючи небезпечність цього діяння), врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони, рівень суспільної правосвідомості й психології) та принципам криміналізації (відсутність прогалин закону та зайвості заборони, доцільність, конституційна адекватність, міжнародно-правова необхідність та допустимість криміналізації тощо). Крім того, за результатами дослідження доведена соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

2.1. Об'єкт декларування недостовірної інформації

У вітчизняній науці кримінального права склад кримінального правопорушення прийнято поділяти на чотири обов'язкові ознаки: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Враховуючи цю обов'язковість кожен елемент є однаково важливим, а його відсутність свідчить про відсутність складу кримінального правопорушення.

Як влучно вказує В.І. Борисов, що стосується кримінально-правових функцій, то завдяки складу злочину забезпечуються при застосуванні кримінального закону такі принципи кримінального права як законність та індивідуалізація кримінальної відповідальності. Завдяки складу злочину також вирішується питання щодо підстави кримінальної відповідальності, якою є вчинення особою суспільно-небезпечного діяння. Будучи певною моделлю, на яку орієнтується правозастосувач, склад злочину дозволяє останньому, особливо на початкових стадіях застосування кримінального закону, обмежитися встановленням лише тих об'єктивних і суб'єктивних ознак злочину, сукупність яких необхідна та достатня для констатації у вчиненому діянні підстави кримінальної відповідальності. Нарешті на склад злочину покладається кваліфікаційна функція, яка використовується на всіх стадіях руху кримінальної справи та завдяки якій констатується відповідність вчиненого суспільно небезпечного діяння нормі кримінального закону [13, с. 255].

Повністю погоджуємось із даними аргументами. Дійсно, питання складу кримінального правопорушення відіграє важливу (якщо не ключову)

роль в науці кримінального права, а відтак в контексті предмета нашого дослідження необхідним є розкриття кожного елемента складу кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування вказаної декларації.

Розпочнемо розгляд складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України з їх об'єктів, тобто того, на що посягають суб'єкти суспільно небезпечних діянь.

У цілому вчення про об'єкт злочину є одним із головних розділів науки кримінального права. Його дослідження посідало завжди провідне місце як у теорії, так і в практиці, оскільки має визначальне значення для оцінки суспільної та юридичної сутності злочину, тяжкості заподіяної злочином шкоди, кваліфікації діяння та вирішення інших практичних завдань [160, с. 130].

У різні часи питанню об'єкта кримінального правопорушення (злочину) приділяли свою увагу цілий ряд науковців. Не дивлячись на це, на сьогоднішній день так і не виведена спільна позиція з приводу змісту цього обов'язкового елемента складу кримінального правопорушення. Перш ніж розглянути об'єкт декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, варто визначитись з підходом визнання сутності цієї ознаки. Для досягнення названої мети проаналізуємо найбільш популярні позиції з цього питання.

Відомий український правознавець другої половини XIX – початку XX ст. Л.С. Білогриць-Котляревський зауважував, що злочин є передусім порушення закону, або, говорячи точніше, правової норми, що врегульовує відносини людей або між собою, або до юридичних постанов сукупність яких утворює правопорядок. Але злочин, порушуючи норми, тобто абстрактні заборони або вказівки закону, разом з тим обов'язково руйнує ті реальні блага або інтереси, для яких ці норми існують. Порушуючи норму «не вкради», злодій разом з тим порушує чие-небудь майнове благо. Таким чином, об'єктом злочину з формального боку є норма, а з матеріальної – ті

життєві інтереси або блага, які цими нормами охороняються. Так як норми призначені регулювати відносини людей або між собою, або до юридичних постанов, то, очевидно, що злочинна межа повинна обмежуватись цими двома категоріями відносин, відносини ж будь-якого іншого роду повинні бути виключені. На підставі цього не можна вважати злочином посягання або руйнування своїх власних благ або, що також важливо, суб'єкт злочину не може в один і той же час бути і об'єктом його; такими є наступні діяння: самогубство, самокаліцтво, особисті антиморальні дії та пошкодження своїх майнових благ [10, с. 161-162].

З позиції Л.С. Білогриць-Котляревського випливає, що об'єктом злочину виступають правова норма, інтереси або блага. При цьому сама норма виступає формою об'єкта, тоді як інтереси і блага – його змістом.

На сьогоднішній день подібна інтерпретація об'єкта злочину виглядає дещо застарілою, адже, по-перше, юридична норма апріорі не може бути визначена об'єктом кримінального правопорушення, тому що вчиняючи суспільно небезпечне діяння суб'єкт посягає не на відповідну статтю Особливої частини КК України, а на те, що вона захищає. Норма ж КК – це, по суті, визначені державою правила поведінки, за порушення яких наступає кримінальна відповідальність.

Ідея ж визнання об'єктом кримінального правопорушення певних благ чи інтересів, або навіть їх сукупності отримує певну підтримку і в наш час. Втім, для того, аби розібратися з доречністю використання цього підходу, необхідно проаналізувати зміст вказаних категорій.

В юриспруденції законний інтерес розглядається як усвідомлене прагнення особи чи кількома особами спільно та (або) державою певних соціальних благ для задоволення потреб, які не заборонені законодавством, задоволення яких передбачено або безпосередньо впливає з положень закону [6, с. 20].

Таким чином, законні інтереси тісно пов'язані з благами, тому ідея визначення в якості об'єкта злочину блага або ж прагнення отримати це благо, принаймні на перший погляд, виглядає конкурентоздатною.

У той же час позиція щодо визнання в якості можливого об'єкта кримінального правопорушення законного інтересу містить серйозний недолік. Так, як зауважує О.Ю. Вітко, інтереси є всього на всього рушійною, внутрішньою психологічною, спонукальною силою, яка веде особу до задоволення її потреб. Будучи не задоволеною внаслідок злочинного діяння, потреба залишається потребою, а нереалізований інтерес залишатиметься тим самим інтересом. Таким чином, від злочину страждає не інтерес, а особа, яка внаслідок злочинного діяння не реалізовує свій інтерес та не задовольняє свою потребу. В свою чергу, особи існують не ізольовано один від одного, а перебувають у взаємозалежності та співпраці, виходячи з чого, саме в рамках суспільних відносин реалізується такий інтерес особи та задовольняється її потреба. Тому злочин, порушуючи нормальний порядок суспільних відносин, викорінює можливість осіб реалізувати свої інтереси та задовольнити свої потреби [36, с. 97-98].

З наведеного випливає, що інтерес не може розглядатись в якості самостійного елемента складу кримінального правопорушення – об'єкта, адже він або існує поряд з ним, або ж навіть є його складовим елементом.

Для того, аби остаточно розібратися в цьому питанні скористаємось напрацюваннями В.Я. Тація, який дійшов висновку про те, що інтерес і суспільні відносини – це не одне і те саме. Ці поняття віддзеркалюють різні соціальні явища. Більше того, проведений вченим аналіз «механізму» заподіяння шкоди охоронюваному кримінальним законом об'єкту злочинним посяганням дозволяє вченому стверджувати, що така шкода завдається шляхом безпосереднього впливу не на інтереси суб'єктів охоронюваних відносин, а на самі відносини, їх окремі структурні елементи [139, с. 124-125].

Отже, інтереси не входять до структури об'єкта кримінального правопорушення, яким, на думку науковця, виступають суспільні відносини, проте тісно взаємодіють із ними. Так, аналіз інтересів в деяких випадках навіть дозволяє встановити невидимий (тобто прихований) об'єкт, вивчити його і використовувати отримані знання в практичній діяльності [139, с. 131].

Переконані, аргументи О.Ю. Вітка та В.Я. Тація виглядають суттєвими та свідчать про наявність ряду недоліків в ідеї визнання об'єктом кримінального правопорушення інтересів. Втім, перш ніж розглянути запропоновану позицію визнання в якості даного обов'язкового елемента суспільних відносин, проаналізуємо й деякі інші підходи.

Що стосується позиції, відповідно якої об'єкт кримінального правопорушення – благо, то на сьогоднішній день вона також має ряд прихильників.

В «Академічному тлумачному словнику української мови» благо розглядається в якості «добра, щастя; достатку, вигоди, дарів природи і т.ін. [12].

На перший погляд, дана ідея є дещо вузькою, та не охоплює все те, на що посягає суб'єкт кримінального правопорушення. Наприклад, розглядаючи злочин у вигляді декларування недостовірної інформації або неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, складно сказати, що декларант заподіює шкоду саме переліченим категоріям.

Не дивлячись на це ряд вчених все ж таки обирають даний підхід в якості базового у своїх дослідженнях. Наприклад, О.С. Яра вважає, що концепція «об'єкт – благо (правове благо)» не суперечить теорії «об'єкт – суспільні відносини», адже благо можна розглядати в площині суспільних відносин, суб'єктів цих відносин вважати носіями таких благ, а самі блага – предметом відносин. Навіть якщо йдеться про так звані «абсолютні» права або блага людини, вони стають предметом кримінально-правової охорони тільки у разі включення їх носія у зміст суспільних відносин. Йдеться про

відносини, з одного боку, між людиною – носієм абсолютного права, та невизначеною кількістю зобов'язаних суб'єктів, а з другого – відносини між носієм блага і державою, яка зобов'язана його (благо) захищати. При цьому другі відносини виникають там, де порушені перші. Отже, концепція «об'єкт злочину – благо (правове благо)», на думку О.С. Ярої, виконує свою специфічну кримінально-правову функцію і для таких випадків [174, с. 256].

Думається, дана ідея є дещо непослідовною, адже за такою концепцією блага, знову ж таки, розглядаються в площині суспільних відносин, тобто перебувають всередині них. Відтак, суб'єкт кримінального правопорушення, вчиняючи суспільно небезпечне діяння посягає не тільки на «чисте благо», але і торкається суспільних відносин в яких це благо перебуває. Все це свідчить про те, що даний підхід також містить серйозні недоліки, тому, вважаємо, розглядати його в якості базового в нашому дослідженні недоцільно.

До схожого з О.С. Ярою висновку дійшли і автори «Великої української енциклопедії». Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки». На думку авторів, об'єкт злочину – благо, якому злочином завдається шкода або створюється загроза заподіяння такої шкоди; суспільні відносини, що поставлені законодавцем під охорону певного закону про кримінальну відповідальність і яким злочином завдається шкода або створюється загроза заподіяння шкоди [7. с. 101].

Запропонована концепція являє собою певний синтез ідей прихильників ідей «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини» та «об'єкт кримінального правопорушення – блага». Через це, вона має такі самі недоліки, як і вищевикладений підхід – виокремлення в якості об'єкта окремо частини та цілого.

Розглядаючи концепцію, відповідно до якої об'єкт кримінального правопорушення – це блага, ми в жодному випадку не стверджуємо, що вона є «не правильною», адже кожна ідея з приводу змісту об'єкта, як зазначалося, містить свої недоліки. Втім, все ж таки вважаємо, що враховуючи викладене

вище, недоцільно керуватися нею в розрізі визначення об'єктів декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Т.А. Павленко пропонує розглядати в якості об'єкта кримінального правопорушення права та свободи людини. На його думку, розуміння об'єкта злочину як прав та свобод людини й громадянина дасть змогу повною мірою втілити в життя нові ідеї та принципи, на яких має будуватися правова держава та громадянське суспільство – «служіння держави інтересам людини через першочергове забезпечення прав та свобод». Крім того, вчений наголошує на тому, що такий підхід до визначення об'єкта злочину відповідає й чинному законодавству. Конституція України 1996 р. закріплює положення, що права й свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Конституційні права й свободи гарантуються й не можуть бути скасованими; не допускається звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод. А отже, кримінальне законодавство ставить під охорону найбільш суттєві права й свободи людини. У Загальній частині Кримінального кодексу України (ч. 1 ст. 1 КК) надається узагальнений перелік об'єктів кримінально-правової охорони. До них належать права і свободи людини й громадянина, власність, громадський порядок і громадська безпека, довкілля, конституційний устрій України. Цей узагальнений перелік конкретизується в Особливій частині КК. Зокрема, у розділі V КК України встановлюється кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина [92, с. 98-99].

Вказана думка виглядає цікавою, проте, думається, використовувати її в нашій роботі є недоречним, адже вона містить суттєвий недолік. Так, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за

свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [68].

Викладені положення дають підстави вважати, що і самі права та свободи можна розглядати в якості соціальних цінностей. Зрозуміло, що в такому контексті права та свободи людини не охоплюють всі сфери життєдіяльності та поглинаються більш широкою категорією «соціальні цінності». Через це, вважаємо недоречним розглядати в якості об'єкта кримінального правопорушення виключно такі соціальні цінності, як права та свободи людини. При цьому, ідея визнання в якості об'єкта кримінальних правопорушень соціальних цінностей є однією з найрозповсюдженіших в науці кримінального права (друга за поширеністю).

Проаналізуємо детальніше названий підхід, популярність якого в наукових колах невпинно зростає. Перед цим зауважимо, що не в останню чергу цей ріст зумовлений розпадом СРСР, в якому теорія суспільних відносин вважалася чи не єдиною, а нові наукові ідеї в цьому напрямку, враховуючи офіційну державну ідеологію, вважалися скептичними.

На сьогоднішній же день ситуація дещо змінилася та все більше науковців пропонують власні концепції, втім, ідея визнання об'єктом кримінального правопорушення соціальних цінностей, як зазначалося вище, об'єднує погляди багатьох авторитетних вчених в галузі кримінального права. Наприклад, Є.В. Фесенко у своїх працях вказує, що об'єктом злочину є охоронювані законом цінності, проти яких спрямовано злочинне діяння і яким спричиняється чи може бути заподіяна шкода. Компонентами (різновидами) вказаних цінностей є потерпілі, їхні права та інтереси, соціальні зв'язки, а також матеріалізовані або нематеріалізовані блага [150, с. 234].

Соціальні цінності розглядаються як більш широка та універсальна категорія ніж блага або права та свободи. Тим паче, прихильники ідеї визнання в якості соціальних цінностей посилаються на викладену вище ст. 3

Конституції України та ст. 1 КК України як на основний доказ на користь даної позиції.

Останній аргумент на її користь (посилання на нормативно-правові акти) вважаємо дещо перебільшеним, адже в даних нормах прямо не вказується, що соціальні цінності виступають саме об'єктом злочину (кримінального правопорушення), через що дані умовиводи сприймаються як певні маніпуляції. Втім, це жодним чином не свідчить про недоцільність використання даного підходу або про його вразливість критиці. Саме невизначеність на законодавчому рівні поняття «об'єкт кримінального правопорушення» і породжує дискусії в юридичній науці з приводу сутності даного обов'язкового елемента кримінального правопорушення.

Відповідно до «Академічного тлумачного словника української мови», поняття «цінність» може вживатися у трьох значеннях:

- 1) виражена в грошах вартість чого-небудь; ціна;
- 2) те, що має певну матеріальну або духовну вартість;
- 3) важливість, значущість чого-небудь [161].

Думається, найбільш вдалим в розрізі визначення об'єкта кримінального правопорушення вбачається друге значення поняття «цінність». Тобто, суб'єкт кримінального правопорушення, вчиняючи суспільно небезпечне діяння, дійсно, принаймні в переважній більшості випадків, завдає шкоди тому, що має певну матеріальну або духовну вартість.

Із філософської точки зору цінність – це те, що знаходиться над усім і до чого можливо прагнути. Цінність є не властивістю певної речі, а сутністю та одночасно умовою повноцінного буття об'єкта. За змістом розрізняються речові цінності, логічні, етичні та естетичні цінності тощо. У юридичних науках, коли мова йде про цінності, то найчастіше вони розуміються як певна річ матеріального світу, яка має значущі властивості для суб'єкта, тому структура цінності виглядає таким чином: 1) суб'єкт (володар) цінності – індивід (особа), клас (група), суспільство, держава; 2) явища соціальної

дійсності (речові або не речові утворення матеріального та духовного світу), інакше кажучи, предмет цінності; 3) взаємодія між суб'єктами та предметом цінності (ціннісне ставлення суб'єкта до явищ соціальної дійсності) [158, с. 246].

Як правило, прихильники ідеї цінностей доповнюють цю позицію зауваженням про те, що об'єктом кримінального правопорушення виступають не всі, а лише соціальні цінності. Втім, на нашу думку, зважаючи на предмет нашого дослідження поринати в глибини даної думки є недоцільним, адже в цілому зміст та логіка даного підходу (об'єкт – соціальні цінності) є зрозумілою.

Враховуючи наведені аргументи погоджуємось із тим, що дана позиція виглядає більш аргументовано, ніж більшість попередніх, а отже не дивно, чому вона є однією з найбільш популярних та авторитетних. Не дивлячись на це, вважаємо, що в деяких складах кримінального правопорушення об'єкт досить складно розглядати в якості соціальних цінностей. Наприклад, об'єктом ухилення від призову за мобілізацією є суспільні відносини у сфері планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування підприємств, установ і організації на функціонування в умовах особливого періоду, а ЗСУ, інших військових формувань, оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу [1, с. 110]. В даному випадку визначити планомірне переведення економіки в якості певної соціальної цінності (особливо з огляду на визначення останньої) доволі дискусійно, натомість розглядати їх в контексті суспільних відносин вбачається більш вдалим.

Загалом же, порівняно з соціальними цінностями, ідея визнання в якості об'єкта кримінального правопорушення суспільних відносин виглядає більш універсальною. Врешті-решт, самі соціальні цінності існують всередині цих відносин, поглинаються ними. Слушними вбачаються роздуми В.Я. Тація про те, що соціальні цінності є узагальнюючим поняттям, що

охоплює різноманітні предмети суспільних відносин (блага, інтереси, суб'єктивні права тощо), які їх забезпечують. Це є доказом того, що теорія соціальних цінностей звужує поняття об'єкта злочину до такого елементу суспільних відносин, як їх предмет. Не можна не вказати і на те, що за такого підходу не зовсім ураховуються історичні традиції, специфіка кримінально-правової галузі та її окремих інститутів [1, с. 129].

Повністю погоджуємось із викладеними зауваженнями. Через це вважаємо, що ідея визнання в якості об'єкта кримінального правопорушення соціальних цінностей хоча і є найбільш вдалою серед викладених вище, проте суттєво поступається іншій, найбільш поширеній, відповідно до якої об'єктом виступають суспільні відносини. Розглянемо останню детальніше.

Відповідно до прихильників підходу «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини», об'єктом є суспільні відносини, що охороняються законом про кримінальну відповідальність і яким у результаті суспільно небезпечного посягання завдається чи може бути завдана шкода [143, с. 19].

Таким чином, не всі суспільні відносини можуть виступати об'єктом кримінального правопорушення, а лише ті, що поставлені під охорону КК. Законодавець ставить під охорону закону про кримінальну відповідальність виключно найбільш важливі суспільні відносини, заподіяння шкоди яким несе найбільш високий рівень суспільної небезпеки.

Погоджуємось із твердженням про те, що визнаючи суспільні відносини загальним об'єктом злочину, доцільно стверджувати, що й будь-який злочин також посягає на суспільні відносини. Оскільки правильно, що всі злочини посягають на суспільні відносини, то також правильним є те, що кожен із них окремо так само посягає на суспільні відносини. Без визнання суспільних відносин об'єктом злочину неможливо пояснити суспільну небезпеку діяння [160, с. 135].

Таким чином, дана позиція щодо сутності об'єкта кримінального правопорушення містить ряд переваг, які дозволяють їй залишатися домінуючою в науковому просторі.

У той же час, ряд науковців наголошують на певних недоліках вказаного вище підходу. Наприклад, на думку В. Бібленка, основним аргументом проти даної позиції є те, що законодавець ніколи не користувався і не користується під час перерахування у відповідних статтях Кримінальних кодексів об'єктів кримінально-правової охорони терміном «суспільні відносини». Так, відповідно до частини першої статті 1 КК України кримінальний закон розглядає в якості основного свого завдання правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам. І жодного слова про суспільні відносини. Така ж тенденція спостерігається у всьому змісті Кримінального кодексу України [11, с. 146-147].

Думається, дане зауваження не свідчить про неактуальність підходу «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини», адже як згадувалося вище, на законодавчому рівні прямо не закріплено визначення даного поняття («об'єкт кримінального правопорушення»), тому інші позиції у цьому контексті перебувають із ним в рівних умовах.

В.П. Корсун у своїх працях зазначає, що суспільні відносини дійсно не можуть бути універсальною характеристикою об'єкта злочину. Вбачається, що цим поняттям неможливо охопити такі значущі явища, як життя, здоров'я людей, довкілля, безпека тощо. Хоча їх захист і забезпечується системою відповідних суспільних інституцій, право фізичного існування людини в нормальних екологічно безпечних умовах – це її природне право, закріплене в Конституції України, ніким не встановлюється, а виникає з народженням людини [70, с. 157].

На нашу думку, викладені роздуми є цікавими та свідчать про певну недосконалість будь-якої позиції щодо визначення змісту поняття «об'єкт кримінального правопорушення». Водночас, дискусійним видається твердження про те, що суспільними відносинами неможливо охопити такі значущі явища, як життя, здоров'я людей тощо, адже всі ці соціальні цінності так чи інакше апріорі перебувають всередині суспільних відносин.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день спостерігається також тенденція розв'язання проблеми сутності об'єкта кримінального правопорушення шляхом пропонування нових ідей. Серед них цікавою виглядає думка, відповідно до якої в якості такого загального поняття об'єкта злочинів може бути поняття «охоронювані кримінальним законом явища реальної дійсності», оскільки, як суспільні відносини, так і блага, цінності, люди, сфери життєдіяльності людей, права, свободи, інтереси тощо повністю охоплюються таким універсальним поняттям як «явища реальної дійсності (реалії життя, життєві реалії)». Отже, в якості загального поняття об'єкта злочинів може бути таке як «явища реальної дійсності», що охороняються кримінальним законом [57, с. 258].

Без сумніву, подібна позиція заслуговує на увагу, проте їй властивий такий суттєвий недолік, як абстрактність. До речі, вчені досить часто приписують його теорії визнання в якості об'єкта кримінального правопорушення суспільних відносин, проте в даному випадку ця абстрактність є ще більш очевидною. Крім того, такі категорії, як блага, цінності тощо поглинаються суспільними відносинами, а отже, очевидно, що в питанні з'ясування сутності об'єкта достатньо обмежитись визнанням в якості нього саме них.

Таким чином, як слушно вказує Є.Л. Стрельцов, якщо казати в більш загальному плані, існуючі сьогодні позиції, враховуючи і думки наших сусідів, з цього приводу систематизують наступним чином: 1) охоронювані кримінальним законом суспільні відносини (М.І. Бажанов, Н.О. Гуторова, Б.О. Кириць, М.Й. Коржанській, В.О. Навроцький, В.Я. Тацій, А.В. Савченко,

Ю.Л. Шевцов та ін.; 2) соціальні блага (цінності), що охороняються кримінальним законом (С.Б. Гавриш, П.С. Матишевській, Є.В. Гавриш); 3) людина, незалежно від віку, розумового розвитку, соціального статусу (Г.П. Новосолов) 4) окремі особи або багато осіб (І.Я. Козаченко, З.А. Незнамова); 5) охоронювані кримінальним законом соціально значимі цінності, інтереси, блага (А.В. Наумов, А.В. Пашковська); 6) суспільні відносини, які є відповідним порядком, встановленими приписам правових норм, а також соціальні блага (Г.В. Чеботарьова); 7) соціальна оболонка є першим рівнем об'єкту, а все інше перебуває в середині цієї оболонки (В.М. Трубніков); 8) охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин (П.П. Андрушко, О.М. Костенко, А.В. Ландіна) [135, с. 133].

З огляду на викладене вище слід додати, що вказаний перелік підходів щодо визначення сутності об'єкта кримінального правопорушення не є вичерпним (наприклад, він не охоплює розглянуту вище позицію, відповідно до якої об'єктом є охоронювані кримінальним законом явища реальної дійсності), втім серед них найбільш обґрунтованими вбачаються два: «суспільні відносини» та «соціальні цінності». Обираючи між ними в процесі нашого дослідження погоджуємось із роздумами В.А. Бортник, яка зазначає, що кожна із наведених концепцій визначення об'єкта злочину має право на існування, оскільки має як позитивні, так і негативні (суперечливі) моменти. Однак суспільні відносини як об'єкт злочину є найбільш обґрунтованою концепцією. Потрібно зауважити, що «блага», «цінності», «особа» не можуть існувати поза суспільними відносинами, оскільки суспільні відносини забезпечують найбільш суттєві блага й інтереси особи, охороняються кримінальним правом і являють собою об'єкти злочинів [15, с. 75].

Отже, розглядаючи питання об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ закону про кримінальну відповідальність, ми будемо керуватися позицією, відповідно до якої об'єктом кримінального правопорушення виступають поставлені під охорону КК суспільні відносини,

яким злочином або кримінальним проступком заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння шкоди.

Слід додати, що відповідно до обраної концепції, структурними складовими суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, виступають: 1) суб'єкти цих відносин (держава як компетентний орган; потенційний потерпілий, потенційний злочинець і інші фізичні особи); 2) предмет суспільних відносин (матеріальні і нематеріальні соціальні цінності); 3) соціальний зв'язок (об'єктивний, суспільно-корисний взаємозв'язок з предметом суспільних відносин, які проявляються в відповідній правомірній поведінці суб'єктів); 4) нормативна підстава цих відносин (норми чинного законодавства, які визначають взаємні права і обов'язки суб'єктів). Таким чином, суспільні відносини - цілісність, яка має свою структуру, елементи якої складають особливе. Суспільні відносини співвідносяться до своїх елементів як ціле і його частина, як загальне і особливе [48, с. 36-37].

Подальше поринання в зміст суспільних відносин відхиляє нас від предмета нашого дослідження, тому зупинимось на викладених позиціях та розглянемо види об'єктів кримінального правопорушення, визначимо їх в контексті суспільно небезпечних діянь у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації.

Як зазначає А.А. Вознюк, у вітчизняній науці кримінального права найбільш прийнятною вважається триступенева класифікація об'єктів «по вертикалі». Згідно з нею розрізняють загальний, родовий і безпосередній об'єкти [37, с. 62].

Загальний об'єкт кримінального правопорушення є спільним для всіх суспільно небезпечних діянь, передбачених КК України (в тому числі і для кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування) та являє собою сукупність суспільних відносин, поставлених під охорону закону про кримінальну відповідальність.

Під родовим об'єктом розуміють об'єкт, який охоплює певне коло тотожних чи однорідних, тобто близьких за змістом суспільних відносин, які з огляду на зазначене охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм [137, с. 81].

Як правило, даний об'єкт є спільним для складів кримінальних правопорушень, об'єднаних розділом Особливої частини КК України. Подібну думку висловлює і згаданий вище Д.М. Міськів, який наполягає на тому, що родовий об'єкт завжди пов'язується із назвою розділу, адже саме у ній міститься вказівка на ту (ті) сферу (сфери) суспільних відносин, відповідальність за посягання на які передбачена у ньому [84, с. 63].

Зауважимо, що подібне правило визначення родового об'єкта складу кримінального правопорушення діє не завжди. Так, наприклад, розділ XV Особливої частини КК України має назву «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів». Зрозуміло, що у цьому розділі суспільні відносини, які забезпечують захист авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, з одного боку, та суспільні відносини, що забезпечують захист професійної діяльності журналістів – з іншого, являють собою абсолютно різні групи відносин, які складно поєднати в єдину універсальну категорію. Відтак, визначити для них спільний родовий об'єкт апріорі неможливо, через що можна дійти висновку, що розділ XV Особливої частини КК України охоплює два родові об'єкти, штучно поєднані законодавцем.

Втім, подібний приклад є скоріше виключенням, ніж правилом, а відтак проаналізуємо родовий об'єкт декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Як відомо, кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 366² та 366³ КК України входять до розділу XVII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Враховуючи це, А.В. Савченко та О.В. Кришевич пропонують розглядати в якості родового об'єкта цих кримінальних правопорушень суспільні відносини, які визначають і регулюють зміст правильної роботи державного апарату і апарату органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, а також суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність у юридичних особах приватного права та нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [132, с. 13].

Дійсно, подібна група суспільних відносин теоретично здатна об'єднати дані суспільно небезпечні діяння, проте, вважаємо, перша частина запропонованого визначення є дещо суперечливою, адже його автори називають такі суспільні відносини, які визначають і регулюють зміст *правильної* (курсив наш – прим.) роботи вказаних органів. Думається, словосполучення «правильна робота» є не зовсім вдалим, адже сприймати його можна по-різному (наприклад, ефективна робота, безпомилкова робота тощо).

На думку О.І. Плужнік, родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України виступають суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову та професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [96, с. 254].

Запропоноване визначення схоже на другу частину визначення А.В. Савченко та О.В. Кришевич, а отже можна стверджувати, що воно менш конкретизоване та, можливо, не охоплює весь спектр суспільних відносин, поставлених під охорону розділом XVII Особливої частини КК України. У той же час, О.І. Плужнік відходить від поняття «правильна робота», що, на нашу думку, є цілком слушним кроком.

О.І. Гузоватий та О.О. Титаренко пропонують розглядати під родовим об'єктом кримінальних правопорушень, включених до вказаного розділу суспільні відносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням особою, уповноваженою на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, та особою, яка надає публічні послуги, професійної діяльності відповідно до нормативно-правових актів, що становить *правильну* роботу органів державної влади чи місцевого самоврядування, підприємств, установ чи організацій незалежно від організаційно-правової форми та осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [49, с. 98].

Викладена позиція схожа на підхід, запропонований А.В. Савченко та О.В. Кришевич. Відтак, О.І. Гузоватий та О.О. Титаренко також згадують «правильну роботу» відповідних органів та осіб. Як і в попередньому випадку така пропозиція виглядає дещо дискусійною. Крім того, остання думка охоплює не тільки об'єкт кримінального правопорушення (певна група суспільних відносин), але і природу його виникнення.

М.І. Мельник та М.І. Хавронюк переконані, що родовим, а так само основним безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень, включених до розділу XVII Особливої частини КК України є встановлений законом порядок здійснення своїх повноважень посадовими та службовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій, а також особами, які надають публічні послуги [87, с. 768].

Тотожність родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України з безпосередніми об'єктами декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації є суперечливою. Звісно, родовий об'єкт апріорі охоплює безпосередній, однак, враховуючи той факт, що останній є більш вузьким, вважаємо, що у складах кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ можна виокремити більш

визначає групу суспільних відносин, на які посягає суб'єкт кримінальних правопорушень.

Проектуючи позицію М.І. Мельника та М.І. Хавронюка на підхід «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини» можна отримати наступне: родовий об'єкт суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом XVII Особливої частини КК України – це суспільні відносини, що забезпечують законний порядок здійснення своїх повноважень посадовими та службовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій, а також особами, які надають публічні послуги.

Думається, в цьому контексті категорія «законний» (тобто такий, що здійснюється в рамках закону) виглядає набагато доцільнішою, ніж поняття «правильний», яке є досить абстрактним.

До схожої думки дійшли і автори науково-практичного коментаря «Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т.» (за заг. редакцією В.Я. Тація), які вказують, що родовим об'єктом усіх цих злочинів є суспільні відносини, які забезпечують нормальну, тобто таку, що відповідає вимогам законодавства, діяльність державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності і організаційно-правової форми, а також суспільні відносини, що забезпечують здійснення регламентованої законодавством професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [75, с. 783].

Саме остання позиція, на нашу думку, виглядає найбільш повною та виваженою, адже вона охоплює основний зміст попередніх думок та не містить наявних у них недоліків, тому в нашій роботі ми будемо керуватися саме нею. З'ясувавши загальний та родовий об'єкти кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³, проаналізуємо останній – безпосередній, тобто ту групу суспільних відносин, яким безпосередньо заподіюється (або може бути заподіяна) шкода під час декларування

недостовірної інформації або неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення існує наче у двох площинах – як явище реальної дійсності, відносно якого спрямовано злочинне діяння та яке слугує «ціллю» для винного, та як сукупність ознак конкретного складу злочину, сформованого у статті кримінального закону [52, с. 248].

У нашому випадку важливо розглянути безпосередній об'єкт декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації саме у другому значенні. Для цього необхідно визначити зміст цього поняття.

На думку В.Г. Кондрашова, поняття безпосереднього об'єкту злочину слід сформулювати як суспільні відносини, інтереси та блага, що перебувають під кримінально-правовою охороною і яким у разі вчинення злочину заподіюється або може бути заподіяна шкода [67, с. 68].

Як зазначалося вище, доречність оперування в якості об'єкта кримінального правопорушення різними за змістом поняттями, які відносяться один до одного в якості частини та цілого є суперечливою. В той же час, якщо виправити це зауваження, то отримуємо наступний умовивід: безпосередній об'єкт – це суспільні відносини, що перебувають під кримінально-правовою охороною і яким у разі вчинення злочину заподіюється або може бути заподіяна шкода.

Думається, запропоноване визначення поширюється на будь-який з видів об'єктів, характеризує його загалом. Для характеристики ж безпосереднього об'єкта слід окремо наголосити на тому, що це ті конкретні суспільні відносини, яким кримінальне правопорушення безпосередньо завдає (або може завдати) шкоди.

Крім розглянутої класифікації об'єктів кримінальних правопорушень по вертикалі в науці кримінального права поширеною є також класифікація безпосереднього об'єкта по горизонталі на:

1) основний (суспільні відносини, які насамперед підлягають кримінально-правовій охороні);

2) додатковий (суспільні відносини, яким поряд з основним об'єктом завдається шкода або виникає загроза її заподіяння), який поділяється на факультативний та обов'язковий [143, с. 19].

На практиці суди, як правило, нехтують питанням об'єкта кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації або неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, залишаючи його осторонь. Зокрема, проаналізувавши розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення, винесені українськими судами за ст.ст. 366² та 366³ до 30.10.2021 р., нами не виявлено жодних випадків розкриття змісту цього обов'язкового елемента складу кримінального правопорушення.

Загалом нами знайдено лише три вироки, в яких було прямо встановлено даний обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації або неподання суб'єктом декларування відповідної декларації. Всі ці вироки були винесені за нині виключеною зі змісту КК України ст. 366¹. З огляду на той факт, що вказана норма передбачала кримінальну відповідальність саме за названі вище діяння, а зміст ст.ст. 366²-366³ базується на положеннях ст. 366¹, думається доречним детальніше розглянути вказані рішення.

У вироку Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 04 листопада 2019 року по справі № 310/2328/19 зазначається, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України виступають суспільні відносини у сфері діяльності осіб, які згідно із зазначеним Законом України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [17].

Визначення даної групи суспільних відносин в якості безпосереднього об'єкта таких злочинів, як декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, викликає певні сумніви. Безперечно, судові рішення в частині встановлення цього об'єкта не можна вважати помилковим, проте, переконані, що в даних кримінальних правопорушеннях можна виокремити більш вузьку групу суспільних відносин, що становлять їх об'єкт, адже вчиняючи кримінальне правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації або подання суб'єктом декларування відповідної декларації, декларант посягає не на все розмаїття суспільних відносин у сфері діяльності осіб, які згідно із зазначеним Законом України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а лише на ту їх частину, що забезпечує подання цих декларацій.

Перш ніж встановити цю групу відносин спробуємо також визначитись із місцем ст.ст. 366²-366³ в Особливій частині КК України, адже, як було сказано у підрозділі 1.1, у науковому просторі точаться гострі дискусії з цього питання.

Нагадаємо, Законом України від 29.06.2021 р. № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації віднесені до числа кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією [12].

Згідно ж Закону України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції», корупцією є використання особою, зазначеною

у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Крім того, відповідно до даної норми, правопорушення, пов'язане з корупцією - діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 даного законодавчого акта, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [116].

Таким чином, перелічені кримінальні правопорушення не містять у своєму складі всіх ознак, притаманних корупційним злочинам та кримінальним проступкам, проте тісно пов'язані з ними, адже передбачають порушення визначених у Законі України «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень.

Враховуючи це постає логічне питання щодо доцільності виокремлення в Особливій частині закону про кримінальну відповідальність спеціального розділу, в якому б були закріплені корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення (накшталт глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» КУпАП).

Для з'ясування доречності розміщення ст.ст. 366² та 366³ в цьому розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини КК України, проаналізуємо, до складу яких розділів входять корупційні правопорушення:

- 1) ст. 191 – розділ VI «Кримінальні правопорушення проти власності»;

2) ст. 262 – розділ IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки»;

3) ст.ст. 308, 312, 313, 320 – розділ XIII «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення»;

4) ст.ст. 354, 357 – розділ XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів»;

5) ст. 410 – розділ XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)»;

6) ст. 210 – розділ VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»;

7) ст. 364, 364¹, 365², 368-369²- розділ XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг».

Без сумніву, всі ці сім груп корупційних кримінальних правопорушень мають свої родові об'єкти. Враховуючи їх сутність вважаємо, що віднесення декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації до розділу XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» було цілком зваженим та правильним рішенням з боку законодавця адже безпосередній об'єкт даного кримінального правопорушення поглинається родовим об'єктом у вигляді суспільних відносин, які забезпечують нормальну, тобто таку, що відповідає вимогам законодавства, діяльність державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності і організаційно-правової форми, а також суспільні відносини, що забезпечують здійснення регламентованої

законодавством професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [75, с. 783].

Враховуючи викладене, включення цих кримінальних правопорушень до інших розділів Особливої частини КК було б недоречним, адже в такому разі родовий об'єкт не був би об'єднуючим. Невдалою також виглядає ідея об'єднати всі корупційні та пов'язані із корупцією кримінальні правопорушення в рамках єдиного розділу Особливої частини закону про кримінальну відповідальність, адже подібні маніпуляції вимагатимуть повного перекроювання чинної редакції КК України.

З'ясувавши доцільність розміщення кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації в розділі XVII Особливої частини КК України повернемося до питання їх безпосередніх об'єктів.

У цьому контексті вважаємо цікавою думку щодо змісту безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення у вигляді ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, запропоновану Р.А. Каторкіним. Так, науковець пропонує розглядати цей обов'язковий елемент у широкому та вузькому значенні. У широкому розумінні основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 335 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань, а у вузькому, з огляду на зміст вказаної статті, - суспільні відносини, що забезпечують призов на строкову військову службу і призов на військову службу осіб офіцерського складу [61, с. 189].

У наведеному випадку з ухиленням від призову на строкову військову службу ухилянт не вчиняє військовий злочин (адже він банально ще не є військовослужбовцем), а лише порушує певні суспільні відносини, що забезпечують порядок комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань.

У нашій же ситуації суб'єкт декларування недостовірної інформації (як і суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України) також безпосередньо не вчиняє корупційне кримінальне правопорушення, проте він порушує порядок фінансового контролю декларантів. У той же час дані кримінальні правопорушення пов'язані з корупцією, адже певною мірою сприяють її розвитку. Враховуючи це, на нашу думку, доцільно розглядати в якості безпосереднього об'єкта (у широкому розумінні) як декларування недостовірної інформації, так і неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, суспільні відносини у сфері забезпечення фінансового контролю (суспільні відносини, що забезпечують проведення фінансового контролю за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування).

Крім того, зроблений вище умовивід свідчить про те, що рішення законодавця перевести діяння у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування з категорії «корупційні кримінальні правопорушення» в категорію «кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією» було цілком доречним та обґрунтованим.

Розглядаючи питання об'єкта складу правопорушення, пов'язаного з корупцією, Франчук В.В. та Д.Д. Корецька-Шукевіч дійшли висновку про те, що при його (об'єкта) визначенні слід враховувати загальне визначення об'єкта правопорушення, відповідно до положення Закону «Про запобігання корупції», оскільки саме він визначає сферу дії, а отже, й сферу суспільних відносин, які ним охороняються, а також теоретичні напрацювання щодо визначення об'єкта корупційного правопорушення. З огляду на перший пункт, продовжує науковець, варто наголосити, що об'єктом правопорушення, пов'язаного з корупцією, є визначені законом суспільні відносини. Натомість, згідно з положеннями Закону України «Про

запобігання корупції», – це суспільні відносини у сферах запобігання корупції в Україні, застосування превентивних антикорупційних механізмів, усунення наслідків корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень [154, с. 51].

Без сумніву, даний умовивід є цілком слушним в контексті адміністративних правопорушень, включених до глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» КУпАП, проте проєктування його на зміст ст.ст. 366² та 366³ КК України є недоречним з наступних причин:

1) даний об'єкт не є спільним для всіх кримінальних правопорушень, включених до розділу XVII Особливої частини КК України, тому не може розглядатись в якості родового;

2) фінансовий контроль – один з превентивних антикорупційних механізмів, а відтак виокремлений нами вище безпосередній об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України є більш вузьким, ніж суспільні відносини у сферах запобігання корупції в Україні, застосування превентивних антикорупційних механізмів, усунення наслідків корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень.

Для того, аби остаточно визначитись із безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації, проаналізуємо інший випадок, в якому судом було встановлено даний обов'язковий елемент складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України (нагадаємо, об'єкт цих кримінальних правопорушень розкривався в рішеннях суду виключно в контексті ст. 366¹ КК України, яка нині виключена зі змісту КК України).

У вирокі Вищого антикорупційного суду від 30 жовтня 2019 р. по справі № 760/4297/18 вказано, що об'єктом декларування недостовірної інформації є встановлений законом порядок декларування, що покликаний забезпечити доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій

держави або місцевого самоврядування, і зрештою - правильну діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування [20].

Таке ж визначення безпосереднього об'єкта декларування недостовірної інформації зустрічається і у вироку Вищого антикорупційного суду від 03 червня 2020 р. по справі № 760/22550/19 [19].

Перенісши дане визначення в площину суспільних відносин отримуємо наступну основну тезу – об'єктом декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації виступають суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Даний об'єкт є більш конкретним та вузьким, ніж встановлені вище, тому його можна розглядати в якості безпосереднього об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України у вузькому розумінні.

Схожою вбачається згадана у підрозділі 1.1. думка В.В. Андрієшин щодо безпосереднього об'єкта декларування недостовірної інформації. Так, науковець розуміє під ним суспільні відносини у сфері здійснення фінансового контролю в частині встановленого порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [4, с. 112].

Таким чином, запропонована позиція поєднує у собі виокремлені нами безпосередні об'єкти декларування недостовірної інформації у широкому та вузькому розуміннях.

В свою чергу В. Гордієнко вважає, що безпосереднім об'єктом декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації виступають встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження з фінансового контролю, порушення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [46, с. 141].

Безперечно, дану позиція також є вірною, проте, на нашу думку, запропонований об'єкт є занадто широким в контексті складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України.

Отже, враховуючи викладене вважаємо найбільш доречним розглядати безпосередній об'єкт декларування недостовірної інформації у широкому (суспільні відносини, що забезпечують проведення фінансового контролю за особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) та у вузькому (суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) розумінні.

Цікавою виглядає думка Д.М. Міськіва, який пропонує розглядати в якості основного безпосереднього об'єкта складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України суспільні відносини у сфері забезпечення належної службової діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в частині декларування інформації, визначеної Законом України «Про запобігання корупції» [84, с. 151].

Без сумніву, така позиція заслуговує на увагу та, в цілому, є обґрунтованою, проте, на нашу думку, такий безпосередній об'єкт є більш широким за змістом. Так, вчиняючи кримінальне правопорушення, передбачене ст.ст. 366² або 366³ КК України, винний не просто посягає на певні суспільні відносини в частині декларування, а порушує саме порядок декларування, визначений в Законі України «Про запобігання корупції».

При цьому повністю погоджуємось із Д.М. Міськівим у тому, що додатковим факультативним об'єктом цих кримінальних правопорушень може бути авторитет органів державної влади та органів місцевого самоврядування [84, с. 151].

Дійсно, вчиняючи будь-яке з вказаних кримінальних правопорушень, декларант може автоматично підірвати в очах суспільства авторитет органів

державної влади та органів місцевого самоврядування, створити імідж корумпованості відповідних органів, структур, або навіть самої держави.

Зі змісту диспозицій ст.ст. 366²-366³ КК України вбачається, що ці кримінальні правопорушення відносяться до категорії предметних [2, с. 129]. Даний факт свідчить про те, що обов'язковим елементом складів кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є предмет злочину.

Додамо, що предмет безпосередньо не входить до складу такого обов'язкового елементу складу злочину або кримінального проступку, як об'єкт, проте, як правило, він розглядається поряд із ним. Не в останню чергу це пояснюється тісним зв'язком предмета з цим обов'язковим елементом.

Під предметом злочину в літературі розуміють будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину або кримінального проступку. Однак використане у цьому визначенні предмета кримінального правопорушення поняття «речі матеріального світу» не слід розуміти буквально як лише фізичні речі, оскільки кримінальний закон у певних випадках пов'язує наявність у діях особи конкретного складу кримінального правопорушення з властивостями таких явищ реальної дійсності, які у буквальному розумінні неможливо вважати ані фізичними, ані матеріальними. В якості таких предметів злочину закон визначає, наприклад, відомості (ст. 114 КК), таємницю (статті 168, 231, 232, 328 КК), інформацію (ст. 232¹, 361², 362, 363 КК) тощо [56, с. 95-96].

Враховуючи диспозицію ст.ст. 366²-366³ КК України та наведене визначення поняття «предмет кримінального правопорушення» стає очевидним, що предметом декларування недостовірної інформації (як і

предметом неподання суб'єктом декларування відповідної декларації) виступає декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка передбачена Законом України «Про запобігання корупції».

Дана думка не викликає жодних сумнівів як в науковій площині, так і в судовій практиці (окремо зауважимо, що предмет кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації прямо розкривається в окремих судових рішеннях за ст. 366¹ КК України, тоді як в рішеннях за ст.ст. 366² та 366³ лише згадується відповідна декларація, яка прямо не називається предметом кримінального правопорушення). Так, наприклад, у вироку Лугинського районного суду Житомирської області від 02 липня 2020 року зазначається, що безпосереднім предметом кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації є декларація особи уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» [26].

Нагадаємо, тривалий час неподання суб'єктом декларування відповідної декларації розглядалось як різновид кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації, а відтак даний висновок щодо предмету поширюється як на склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366², так і на склад злочину, закріпленого ст. 366³ КК України.

Подібний висновок щодо предмету кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації міститься і у згаданому вироку Вищого антикорупційного суду від 30 жовтня 2019 року по справі № 760/4297/18, в якому вказується, що предметом декларування недостовірної інформації є декларація та інформація, що її зазначає суб'єкт декларування. Виключно

електронна форма декларації визначена спеціально уповноваженим органом – Національним агентством з питань запобігання корупції [20].

На перший погляд суд наголошує на тому, що предметом кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації є не тільки декларація, але і інформація, що міститься у ній. Насправді ж, інформація виступає складовою частиною цієї декларації, а даний умовивід суду лише дозволяє більш повно зрозуміти зміст цього предмета – декларації. Відтак, декларація та інформація у ній співвідносяться між собою як форма та зміст.

Враховуючи це, кожен з варіантів (предмет злочину – декларація та предмет злочину – декларація та інформація, що в ній міститься) є правильним, а отже його можна використовувати в ході нашого дисертаційного дослідження.

У ст.ст. 366² та 366³ прямо не розкривається зміст декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Натомість диспозиції цих статей відсилають нас до Закону України «Про запобігання корупції». При цьому, у вказаному нормативно-правовому акті відсутнє визначення поняття «декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», однак з тексту Закону стає зрозумілим, що це електронний документ, що особисто подається декларантом у встановлений часовий період.

Загалом же, проаналізувавши зміст Закону України «Про запобігання корупції», повністю погоджуємось із думкою В.В. Андрієшин про те, що під декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування слід розуміти офіційний електронний документ, який підтверджує певні юридичні факти, складається за встановленою Національним агентством формою, подається особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (суб'єктом

декларування), та містить передбачені Законом зафіксовані за допомогою технічних засобів на офіційному веб-сайті Національного агентства відомості щодо суб'єкта декларування та членів його сім'ї [2, с. 130].

Ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає наступні типи декларацій:

1. Щорічна (подається щорічно до 1 квітня) – декларація, що подається декларантами за минулий рік.

2. Декларація для осіб, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (декларація перед звільненням) - за період, не охоплений раніше поданими деклараціями (подається не пізніше двадцяти робочих днів з дня припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншої діяльності, зазначеної у підпунктах "а" та "в" пункту 2 частини першої статті 3 Закону «Про запобігання корупції» [153]).

3. Декларація для осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (декларація після звільнення) - подається наступного року після припинення діяльності та охоплює минулий рік.

4. Декларація для осіб, які претендують на зайняття певної посади (декларація кандидата на посаду) – подається до призначення або обрання на відповідну посаду та охоплює минулий рік.

Крім того, чинне законодавство передбачає можливість подання виправленої декларації, що являє собою будь-яку з вказаних декларацій, в якій суб'єктом декларування внесені певні зміни (внесення змін можливе упродовж семи днів після подання декларації, але не більше трьох разів).

Таким чином, існують наступні типи декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: щорічна, перед звільненням, після звільнення, кандидата на посаду.

При цьому, предметами кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ можуть бути не всі з перелічених типів декларацій. Зокрема, зі змісту примітки до ст. 366² випливає, що предметом цих злочинів не може виступати декларація кандидата на посаду.

Форма декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, складається з правил заповнення форми декларації та шістнадцяти розділів, у яких суб'єкт декларування зазначає інформацію про себе, членів своєї сім'ї, інших осіб та об'єкти декларування згідно із Законом України «Про запобігання корупції» [153].

Самі ж розділи мають наступні назви:

1. Тип декларації та звітний період;
- 2.1. Інформація про суб'єкта декларування;
- 2.2. Інформація про членів сім'ї суб'єкта декларування;
3. Об'єкти нерухомості;
4. Об'єкти незавершеного будівництва;
5. Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів);
6. Цінне рухоме майно – транспортні засоби;
7. Цінні папери;
8. Корпоративні права;
9. Юридичні особи, трасти або інші подібні правові утворення, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї;
10. Нематеріальні активи;
11. Доходи, у тому числі подарунки;
12. Грошові активи;
- 12.1 Банківські та інші фінансові установи, у яких відкрито рахунки суб'єкта декларування або членів його сім'ї;
13. Фінансові зобов'язання;
14. Видатки та правочини суб'єкта декларування;
15. Робота за сумісництвом суб'єкта декларування;

16. Членство суб'єкта декларування в організаціях та їх органах.

Варто додати, що з диспозицій ч. 1 та ч. 2 ст. 366² випливає, що для кваліфікації діяння за вказаною статтею необхідно, щоб інформація у відповідній декларації відрізнялася від достовірної на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – у випадку вчинення декларантом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366² та на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – у випадку вчинення злочину, передбаченого ст. 366² КК України.

Таким чином, вказана інформація має бути такою, що може бути виражена в матеріальному еквіваленті. З огляду на викладені вище розділи декларації зрозуміло, що подібна інформація апріорі не може бути включена до розділів 1-3, 9, 15-16. Відтак, повністю підтримуємо позицію, відповідно до якої така інформація може міститись у розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації [154, с. 58].

Більш детально дане питання буде проаналізовано в наступному підрозділі нашого наукового дослідження.

Отже, встановивши безпосередній об'єкт кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в широкому та вузькому розумінні та, проаналізувавши предмет декларування недостовірної інформації, далі ми розглянемо об'єктивну сторону складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України.

2.2 Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації

Проаналізувавши об'єкт та предмет таких складів кримінальних правопорушень, як декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, доречно розглянути об'єктивну сторону кримінального правопорушення. Для реалізації цього завдання необхідно визначитись із змістом названої категорії та її структурними елементами.

Як наголошує В.В. Новіков, об'єктивна сторона є одним із ключових елементів складу кримінального правопорушення, оскільки саме вона безпосередньо описує те діяння, звісно у сукупності з іншими ознаками, вчинення якого дає підстави стверджувати про те, що особа вчинила саме кримінальне правопорушення [89, с. 66].

Зрозуміло, що будь-який обов'язковий елемент складу злочину або кримінального проступку є однаково важливим (дана теза прямо впливає з того, що відсутність будь-якого з них свідчить про відсутність самого складу кримінального правопорушення). Натомість, саме об'єктивна сторона в більшості випадків дозволяє встановити наявність події злочину або кримінального проступку, та, що не менш важливо, розкрити ознаки інших об'єктивних та суб'єктивних елементів, адже вона (об'єктивна сторона) є зовнішньою ознакою складу кримінального правопорушення. Враховуючи це, повністю погоджуємось із вищеназваною позицією.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це система передбачених законом про кримінальну відповідальність зовнішніх ознак кримінально протиправного посягання, а також об'єктивних умов його здійснення. Отже, саме в об'єктивній стороні складу злочину (або кримінального проступку) виявляється основний соціально деструктивний функціонал кримінальної активності, що визначає суспільну небезпечність

кримінального правопорушення, його об'єктивну уражальну здатність – здатність спричиняти шкоду поставленим під охорону кримінальним законом суспільним відносинам або створювати загрозу її спричинення [73, с. 100-101].

Не дивлячись на таку поверхневу ясність поняття «об'єктивна сторона кримінального правопорушення», ряд дослідників виокремлює різну кількість елементів об'єктивної сторони. Враховуючи обмежений обсяг нашого дисертаційного дослідження та специфіку його предмета, вважається доцільним під час аналізу об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації керуватись найбільш розповсюдженою позицією в науці кримінального права, відповідно до якої всі ознаки об'єктивної сторони диференціюються на основні (обов'язкові) та додаткові (факультативні). До перших належить суспільно небезпечне діяння, а до других – шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діянням та наслідком (у кримінальних правопорушеннях з матеріальним складом), а також місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення злочину або кримінального проступку. При цьому, як зазначає П.Л. Фріс, у теорії кримінального права існує і інший погляд на поділ ознак об'єктивної сторони складу злочину на обов'язкові та факультативні. Згідно нього до основних ознак належать: злочинне діяння, шкідливі наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідком. До факультативних: місце, час, обстановка, знаряддя, засоби вчинення злочину. Проте така схема притаманна виключно матеріальним складам злочинів (або кримінальних проступків – прим.), які не домінують у КК України, тоді як суспільно небезпечне діяння є обов'язковою ознакою усіх без виключення складів злочину (або кримінального проступку – прим.) [156, с. 131].

Додамо, що цілий ряд дослідників [56, с. 105, 143, с. 20, 37, с. 77] виокремлює ще одну факультативну ознаку об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення – спосіб вчинення злочину або кримінального проступку. Така позиція є обґрунтованою, адже спосіб вчинення кримінального правопорушення є зовнішнім вираженням злочину

або кримінального проступку, а отже, має справедливо відноситись до ознак об'єктивної сторони. Крім того, у цілому ряді випадків законодавець визначив його в якості обов'язкової ознаки окремих складів злочинів та кримінальних проступків (наприклад, саме спосіб є обов'язковою ознакою крадіжки та грабежу, ба більше, даний елемент дозволяє розмежувати склади цих кримінальних правопорушень).

Як зазначає В.І. Борисов, КК України передбачає цілий ряд кримінальних правопорушень з матеріальним складом. Слід зазначити, що поділ злочинів на такі, що мають матеріальний або формальний склади, а також виділення серед останніх злочинів з усіченим складом, є одним із провідних положень сучасної доктрини кримінального права. Остання формується не лише під впливом загальновизнаних сталих наукових напрацювань та вихідних основоположень, що закріплюються у законодавстві, але й під впливом правозастосовної практики, у першу чергу – судової [14, с. 355].

Отже, відповідно до найбільш поширеної в науці кримінального права позиції, об'єктивна сторона кримінального правопорушення поділяється на 9 основних елементів. Обов'язковим елементом для будь-якого складу кримінального правопорушення (у тому числі для злочинів, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України) виступає суспільно небезпечне діяння, решта ж елементів для злочинів з формальним складом є факультативними (якщо інше прямо не встановлено у диспозиції відповідної статті Особливої частини закону про кримінальну відповідальність). У випадку ж кримінальних правопорушень з матеріальним складом окрім суспільно небезпечного діяння обов'язковими також є кримінально протиправні наслідки та причинний зв'язок між ними.

Як вдало зауважує В.В. Андрієшин [2, с. 132], склад кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації (як і неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) є формальним,

тому об'єктивна сторона цих злочинів характеризується лише однією обов'язковою ознакою – суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю).

Розглянемо детальніше дану обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ закону про кримінальну відповідальність.

Відповідно до ст. 11 КК України, кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [76].

Таким чином, злочин або кримінальний проступок може проявлятися у двох формах:

1) дії – активній поведінці суб'єкта кримінального правопорушення, яка проявляється у посяганні на групу суспільних відносин, поставлених під охорону закону про кримінальну відповідальність;

2) бездіяльності – пасивній формі поведінки суб'єкта злочину або кримінального проступку, що проявляється в уникненні від вчинення дій, які він був зобов'язаний та міг здійснити.

Диспозиція кожної з частин ст. 366² КК України «Декларування недостовірної інформації» розпочинається зі слів «Умисне внесення суб'єктом декларування недостовірних відомостей...». Відтак, дієслово «вносити» апріорі свідчить про те, що об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого названою вище нормою Особливої частини закону про кримінальну відповідальність характеризується вчиненням діяння у формі дії. Дана дія полягає в умисному внесенні суб'єктом кримінального правопорушення в декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, таких відомостей, які не відповідають об'єктивній дійсності. При цьому, дана дія може бути вчинена наступними способами:

- 1) завищенням сум від достовірних;
- 2) заниженням сум від достовірних;

3) не вказанням відповідних відомостей у декларації.

Зі змісту ст. 366² КК України випливає, що недостовірність даних в декларації не завжди може бути підставою для притягнення винного до кримінальної відповідальності. Дане питання вже було частково розглянуто у попередньому підрозділі нашого дослідження.

Думається, для того, щоб розкрити його більш детально, доречно проаналізувати роздуми В.В. Франчук та Д.Д. Корецької-Шукієвич, які, розкриваючи склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁶ КУпАП дійшли висновку про те, що не будь-яка інформація, навіть та, яка повинна зазначатись у декларації, може зумовлювати відповідальність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Оскільки законодавець в окремій формі об'єктивної сторони пов'язує настання відповідальності з визначеною сумою (щонайменше 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб), то інформація у цьому разі має характеризуватись матеріальним виразом, а тому до такої інформації може належати лише інформація, яка зазначається у розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації [154, с. 58].

Дане твердження поширюється і на зміст кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України. Так, недостовірною в контексті ст. 366² закону про кримінальну відповідальність може визнаватись інформація, яку можна виразити в матеріальному еквіваленті (інформація, що міститься у розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації). Крім того, як зазначалося в попередніх підрозділах, для кваліфікації такого діяння за ч. 1 ст. 366² КК України, недостовірні відомості мають відрізнятися від достовірних на суму від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а у випадку кваліфікації за ч. 2 цієї статті – на суму від 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366³ КК України може бути вчинено виключно шляхом бездіяльності. Кожен суб'єкт декларування має закріплений на законодавчому рівні обов'язок подавати відповідну декларацію (зміст якої було проаналізовано у попередньому підрозділі) у встановлені строки.

Диспозиції ст.ст. 366² та 366³ за своїм змістом є бланкетними, як і визнана неконституційною ст. 366¹ КК України. Враховуючи структуру цих норм, цікавою є думка І.І. Митрофанова, який в розрізі аналізу визнаної неконституційною ст. 366¹ дійшов висновку, що неподання декларації є не просто ухиленням від виконання обов'язку декларування доходів, оскільки ухилення може трактуватися більш ширше, включаючи і ухилення від сплати податків, зборів і інших обов'язкових платежів шляхом неподання декларації, а не саме неподання декларації. Виходячи із цього, на думку вченого, ухилення через його об'єктивну спрямованість на нездійснення обов'язкових дій припускає наявність додаткових умов (закінчення строку для надання декларації Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК); наявність можливості подати декларацію; дії фіскальних служб, що спонукують до подання декларації; фактична несплата податків у розмірі, що перевищує в тисячу і більше разів установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян), за наявності яких неподання декларації трансформується в ухилення від сплати податків. У таких випадках можлива сукупність злочинів, передбачених ст. 212 і 366¹ КК України. При з'ясуванні моменту закінчення злочину слід виходити з того, що до закінчення строку подання декларації кримінально-правові наслідки не можуть мати місця, оскільки особа має право не подавати декларацію до його закінчення. Неподання декларації як суспільно небезпечна бездіяльність починається після закінчення строку її подання з моменту, коли виник обов'язок на таке подання й особа мала фізичну можливість подати декларацію, але не зробила цього, або фактично задекларувала завідомо недостовірні відомості у декларації. Отже, злочин,

передбачений ст. 366¹ КК, вважається закінченим з моменту фактичного неподання декларації за відповідний контрольний період у строк, установлений антикорупційним законодавством, або подання її із завідомо недостовірними відомостями [81, с. 126].

Без сумніву, названий умовивід можна спроектувати на ст. ст. 366² та 366³ КК України. Зокрема, з нього випливає, що:

1. Діяння, передбачене ст. 366³ КК України можна розглядати як ухилення особи від виконання визначеного обов'язку шляхом неподання декларації у встановлені строки.

Прикладом такої ситуації слугують події, описані у вирокі Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 20.07.2021 р. по справі № 446/1320/21, в якому зазначається, що досудовим розслідуванням було встановлено, що ОСОБА_1, являючись депутатом Старояричівської сільської ради Кам'янка-Бузького району Львівської області відповідно до Рішення першої сесії сьомого скликання Старояричівської сільської ради Кам'янка-Бузького району Львівської області від 06 листопада 2015 року, будучи суб'єктом декларування згідно підпункту «б» пункту 1 частини першої статті 3 Закону, повноваження якого закінчилися в день відкриття першої сесії 8 скликання Новояричівської селищної ради Львівського району Львівської області, тобто 20 листопада 2020 року, діючи умисно, маючи реальну можливість та достовірно знаючи про обов'язок подання до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік, всупереч вимогам абзацу 2 частини 2 статті 45 Закону, не подав, шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік за формою, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції. Відповідно до інформації Національного агентства з питань запобігання корупції у період з 01.01.2021 по 08.06.2021 ОСОБА_1, не зареєструвався в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та *не вчинив будь-яких дій з метою подання декларації* (курсив наш – прим.) [22].

Описані події вкотре демонструють, що назване кримінальне правопорушення може бути вчинено лише шляхом однієї форми діяння (бездіяльності). Як було вказано вище, порушення правил декларування шляхом подання недостовірних даних в декларації є складом іншого злочину, передбаченого ст. 366² закону про кримінальну відповідальність.

2. Якщо декларування недостовірної інформації або неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є способом вчинення іншого кримінального правопорушення – ухилення від сплати податків, зборів і інших обов'язкових платежів, то діяння особи мають бути кваліфіковані як сукупність злочинів, передбачених ст.ст. 212 та 366² КК України (у випадку, якщо винний задекларував недостовірну інформацію) або ст.ст. 212 та 366³ КК України (якщо декларант не подав декларацію).

Зауважимо, що суб'єкт декларування може не подати відповідну декларацію у встановлені законом строки через ряд об'єктивних причин, які унеможливили виконання цього обов'язку. При цьому, на відміну від адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁶, диспозиція ст. 366³ не містить вказівку на те, що кримінально караним є лише діяння у вигляді *неподання без поважних причин* (курсив наш – прим.) суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

На перший погляд, відсутність даної вказівки є суттєвим недоліком, який необхідно виправити у якомога коротші терміни. Втім, розглянувши детальніше склад даного кримінального правопорушення стає очевидно, що поважні причини можуть відігравати таке саме значення і в рамках складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України, адже його суб'єктивна сторона передбачає умисну форму вини, вид умислу –

прямий (детальніше це питання буде розкрито у підрозділі 2.4. нашого дисертаційного дослідження). Відтак, кримінально караним є лише умисне неподання декларації суб'єктом декларування, за якого винний усвідомлює та бажає ухилитися від обов'язку подати декларацію.

Даний факт, на нашу думку, виключає можливість притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка не подала декларацію через поважні причини. Втім, можливо, для того, щоб унеможливити випадки помилкового притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка не подала декларацію через поважні причини, доречно внести до ст. 366³ КК України вказівку на такі обставини.

На сьогоднішній день на законодавчому рівні відсутній вичерпний перелік поважних причин неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Натомість, у листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) від 22.06.2017 р. № 223-943/0/4-17 «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» зазначається, що під поважними причинами слід розуміти неможливість особи подати вчасно декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням особи на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо [171, с. 4].

Звісно, даний перелік не є вичерпним (адже апріорі неможливо передбачити все розмаїття поважних причин, які об'єктивно позбавляють декларанта можливості вчасно подати декларацію), проте він демонструє певний напрямок думок, якими має керуватися суд під час розгляду відповідної справи.

Під час з'ясування змісту об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ на практиці можуть виникати певні

складнощі, пов'язані з розмежуванням даного злочину від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁶ КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» (в ч. 1 даної норми передбачена відповідальність за несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування). Як зазначає Д.М. Міськів, у зв'язку з цим і в теорії, і у практиці застосування виникла дилема, що саме потрібно вважати умисним неподанням декларації, а що несвоєчасним її поданням. Адже, у разі, якщо суб'єкт декларування станом на 1 квітня не подав декларацію фактично у його діянні наявний склад злочину, передбачений ст. 366¹ КК України (станом на сьогодні – ст. 366³ – прим.). Попри це, якщо вказана особа надасть цю декларацію, до прикладу 5 квітня, йдеться про несвоєчасне її подання. Однак варто наголосити, що фактично 1 квітня у разі неподання декларації діяння містить ознаки складу злочину. Вказана проблема насправді має вагоме значення, оскільки аналіз судової практики застосування положень цих статей свідчить про те, що немає способів її вирішення.

Варто зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП, несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [63].

З диспозиції даної норми випливає, що, дійсно, розмежувати склад названого адміністративного правопорушення від злочину, передбаченого ст. 366³ КК України досить складно. Зокрема, дискусійним є момент, з якого адміністративне правопорушення, передбачене ст. 172⁶ перетікає в склад кримінального правопорушення у вигляді неподання суб'єктом декларування відповідної декларації.

За відсутності прямої вказівки у законодавстві на розмежування цих двох форм, судова та правоохоронна практика як і теорія керуються положеннями ч. 3 ст. 49 Закону України «Про запобігання корупції», де

вказано, що у разі, якщо за результатами контролю встановлено, що суб'єкт декларування не подав декларацію, Національне агентство письмово повідомляє такого суб'єкта про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом десяти днів з дня отримання такого повідомлення подати декларацію в порядку, визначеному ч. 1 ст. 45 цього Закону. Відповідно несвоєчасне подання декларації може мати місце протягом 10 днів з моменту письмового повідомлення НАЗК про факт неподання декларації. Після спливу цього строку особа підлягатиме кримінальній відповідальності за умисне її неподання. З одного боку, відповідальність за таке діяння повинна бути, з іншого, як зауважує Д.М. Міськів, – видається, що не кримінальна. У цьому випадку встановлення адміністративної відповідальності за умисне неподання декларації поряд із вказівкою в Законі «Про запобігання корупції» на те, що складання адміністративного протоколу за правопорушення, пов'язане з корупцією, тягне звільнення із займаної посади, видається достатнім засобом реагування держави на подібні факти [83, с. 122].

З викладеного слідує, що на практиці українські суди під час кваліфікації діяння в якості злочину, передбаченого ст. 366³ закону про кримінальну відповідальність, керуються тим, чи отримав декларант відповідне письмове повідомлення, та чи сплинув строк у вигляді 10 днів з моменту отримання такого повідомлення.

Окремо додамо, що подібні проблеми, принаймні на перший погляд, можуть існувати і в контексті розмежування ст. 366² КК України від ч. 4 ст. 172⁶ КУпАП (подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування).

Утім, між вказаними вище діяннями існує явно виражена розмежувальна ознака. Так, для притягнення особи до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації (ст. 366² КК України), відомості у декларації мають відрізнятися від достовірних сум на

суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (наприклад, відповідно до ст. 7 Закону України «Про державний бюджет України на 2021 рік», з 1 січня 2021 р. розмір такого мінімуму складає 2270 грн. [114] (тобто, для притягнення винного до кримінальної відповідальності відомості мають відрізнятися на суму не меншу, ніж 1135000 грн.), а для притягнення до адміністративної – відомості мають відрізнятися на суму від 100 до 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (тобто, станом на 01 січня 2021 р. сума має становити від 227000 до 1135000 грн.).

У випадку ж несвоєчасного подання декларації та неподання декларації, дійсно, встановити відмежувальні ознаки доволі складно. З самої диспозиції цих норм випливає, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України, як було сказано вище, характеризується неподанням відповідної декларації, тоді як у диспозиції ст. 172⁶ КУпАП вказується, що об'єктивна сторона цього адміністративного правопорушення характеризується діянням у вигляді несвоєчасного подання декларації (тобто суб'єкт декларування може все ж таки подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, проте є порушенням строків, визначених у Законі України «Про запобігання корупції»).

Подібна ситуація апріорі провокує виникнення ряду дискусій. Зокрема, теоретично можна припустити ситуацію за якої особа, в діянні якої прослідковується склад злочину, передбаченого ст. 366³ КК України, може подати відповідну декларацію в момент відкриття кримінального провадження та вимагати притягнення її до адміністративної, а не кримінальної відповідальності.

Через наявність вказаної проблеми, у науці кримінального права досі не вироблено єдиної думки з приводу вирішення цього питання. Як зауважує Д.М. Міськів, у частині характеристики об'єктивної сторони, дискусійним є тлумачення такої форми аналізованого кримінального правопорушення, як умисне неподання декларації. Одні автори вказують, що неподання є

ухилення від подання такої декларації, тобто незаповнення її на офіційному веб-сайті Національного агентства через недотримання суб'єктом декларування встановлених термінів [86, с. 872]. Інші зазначають, що неподанням декларації вважатиметься така бездіяльність, яка має місце після закінчення десяти днів із моменту отримання суб'єктом декларування зазначеного письмового повідомлення, якщо відсутні обставини, які б перешкождали належному виконанню цього обов'язку [88, с. 1148; 131, с. 209]. Треті пов'язують неподання із відсутністю декларації в Єдиному державному реєстрі декларацій на момент прийняття рішення у справі [82]. Від тлумачення відповідної форми злочину безпосередньо залежить вирішення питання про розмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України, і адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП [84, с. 30].

Проаналізувавши матеріали судової практики нами не виявлено жодного рішення, в якому б були наведені переконливі аргументи на користь притягнення винного у неподанні (або несвоєчасному поданні) декларації до кримінальної або адміністративної відповідальності. Встановлено, що суди, як правило, керуються тим, чи подав декларант відповідний документ на момент судового розгляду справи. Наприклад, у постанові Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 19.10.2021 р. по справі № 740/5264/21 встановлено, що декларант подав декларацію 12 квітня 2021 р. (замість строку до 01 квітня 2021 р.) [101], у постанові Острозького районного суду Рівненської області від 19.10.2021 р. по справі № 567/1285/21 – 10.09.2021 р. (замість строку до 01 квітня 2021 р.) [103], у постанові Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 19.10.2021 р. по справі № 202/6198/21 – 27.04.2021 р. (замість строку до 01 квітня 2021 р.) [100], у постанові Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 18.10.2021 р. по справі № 644/8758/21 – 30.04.2021 (замість строку до 01 квітня 2021 р.) [102].

Таким чином, в перелічених випадках суди керувалися лише тим, чи була взагалі подана декларантом відповідна декларація. Зрозуміло, що подібна судова практика не дає чіткої відповіді щодо правил розмежування злочину у вигляді декларування недостовірної інформації від адміністративного правопорушення у вигляді несвоєчасного подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Через це, пропонуємо диспозицію ст. 366³ КК України викласти в наступній редакції:

«Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо таке діяння було вчинено особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення, або ж особою, раніше судимою за злочин, передбачений статтями 366² або (та) 366³ цього Кодексу».

У даному випадку така поведінка суб'єкта кримінального правопорушення свідчить про його стійку антисоціальну поведінку, яка, без сумніву, має каратися шляхом притягнення винного саме до кримінальної відповідальності.

Нагадаємо, такий досвід реалізовано в деяких державах (наприклад, Грузія, Республіка Таджикистан). Водночас, для того, аби не виникало проблем з розмежуванням названої норми з ч. 3 ст. 172⁶ КУпАП, пропонуємо викласти останню в наступній редакції:

«Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією доходу чи

винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік».

Варто зауважити, що в контексті кваліфікації суспільно небезпечного діяння за ст. 366³ КК України, важливо встановити граничні строки подання відповідних декларацій.

Залежно від виду декларацій, передбачені наступні часові рамки подання декларацій:

1) щорічна – з 00 годин 00 хв. 1 січня наступного за звітним року до 00 год. 00 хв. 01 квітня;

2) декларація особи, яка припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування – декларація, яка подається відповідно до абз. 1 ч. 2 ст. 45 Закону не пізніше 20 робочих днів з дня припинення діяльності (останній день виконання суб'єктом декларування публічних функцій) та охоплює період, який не був охоплений деклараціями, раніше поданими таким суб'єктом декларування;

3) декларація після звільнення – з 00 годин 00 хв. 1 січня наступного за звітним року до 00 год. 00 хв. 01 квітня [172].

Отже, після того, як відповідні строки сплинуть, особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за ст. 366³ КК України.

Решта ознак об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України є факультативними та не впливають на кваліфікацію діяння.

З викладеного у даному підрозділі слідує, що декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації відносяться до злочинів з формальним складом. Для кваліфікації діяння за ст. 366³ КК України суб'єкт кримінального правопорушення повинен не подати відповідну декларацію у встановлені на законодавчому та підзаконному рівнях строки (у випадку щорічної декларації та декларації після звільнення – з 00 годин 00 хв. 1 січня наступного за звітним року до 00

год. 00 хв. 01 квітня, у випадку декларації особи, яка припиняє діяльність – не пізніше 20 робочих днів з дня припинення діяльності).

2.3 Суб'єкт декларування недостовірної інформації

Розділ IV Загальної частини КК України має назву «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)». У даній частині КК України детально розкривається зміст цього обов'язкового елемента складу кримінального правопорушення, що робить його особливим порівняно з іншими об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

Відповідно до ст. 18 КК України суб'єкт кримінального правопорушення поділяється на два види:

1) загальний – це фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність;

2) спеціальний – це фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа [76].

Таким чином, для визнання особи суб'єктом кримінального правопорушення недостатньо факту того, що саме вона вчинила суспільно небезпечне діяння. Без сумніву, цей фактор є ключовим, проте не єдиним. Так, така особа має відповідати ще і наступним критеріям:

- бути фізичною особою;
- визнаватись осудною;
- досягти віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Таким чином, відповідно до діючого КК України суб'єктом злочину або кримінального проступку може бути виключно фізична особа. Звісно, в сучасному суспільстві не виникає питань щодо актуальності визначення в якості суб'єкта виключно людини, адже жодним іншим живим істотам (а тим паче неживим предметам) не характерна свідомість та такі суб'єктивні ознаки, як вина, мотив, мета. В той же час в науковому просторі тривають численні дискусії з приводу можливості визнання в якості суб'єкта

кримінального правопорушення юридичної особи, так як дана практика є досить популярною в багатьох країнах світу. Ба більше, на підставі Закону України від 23.05.2013 р. № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» [106] до складу Загальної частини КК України додано розділ XIV¹ «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», в якому передбачені наступні можливі заходи кримінально-правового характеру, що можуть бути застосовані до юридичних осіб: штраф, конфіскація майна, ліквідація» [76].

Вказане свідчить про певний крок законодавця назустріч можливості визнання в якості суб'єкта кримінального проступку або злочину юридичної особи. В той же час, досить складно прогнозувати ймовірність прийняття такого рішення, адже ідея визнання в якості суб'єкта кримінального правопорушення юридичної особи містить ряд недоліків. Наприклад, П. Маланчук виокремлює такі проблемні питання:

1) юридичні особи не можуть підлягати кримінальній відповідальності внаслідок неможливості визначення вини такої особи у скоєнні кримінального правопорушення, відсутності науково обґрунтованої системи кримінальних покарань юридичних осіб тощо;

2) кримінальна відповідальність юридичних осіб не відповідає фундаментальним принципам кримінального права, зокрема принципу особистої винної відповідальності та принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання;

3) встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб лише із загально-превентивною метою є недоцільним, оскільки у законі і без цього є значна кількість норм, що мають попереджувальний характер [80, с. 203].

Викладені зауваження дійсно є суттєвими та заважають законодавцю прийняти остаточне рішення щодо визнання суб'єктом кримінального проступку або злочину юридичної особи.

Отже, суб'єктом будь-якого кримінального правопорушення (у тому числі і кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації) може бути виключно фізична особа.

Що стосується другого атрибуту суб'єкта кримінального правопорушення (визнання осудною), то відповідно до ст.ст. 19-20 КК України особа підлягає кримінальній відповідальності, якщо вона в момент вчинення злочину або кримінального проступку була осудною (тобто такою, яка під час кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними) або ж визнана судом обмежено осудною (тобто такою, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними).

Третій обов'язковий критерій, якому має відповідати суб'єкт кримінального правопорушення – досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Відповідно до ст. 22 КК України загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність складає 16 років. Втім, для найбільш небезпечних складів кримінальних правопорушень законодавець передбачив знижений вік кримінальної відповідальності. Так, у ч. 2 ст. 22 КК України міститься перелік кримінальних правопорушень, за вчинення яких законом передбачена кримінальна відповідальність для осіб, яким на момент вчинення злочину виповнилося 14 років.

Диспозиція ст.ст. 366² та 366³ КК України є бланкетною, адже відсилає до інших нормативно-правових актів, зокрема до Закону України «Про запобігання корупції». Зі змісту диспозиції стає зрозумілим, що суб'єктом як декларування недостовірної інформації, так і неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може бути виключно декларант (або ж як зазначено в законі про кримінальну відповідальність – «суб'єкт декларування»).

Для визначення поняття «суб'єкт декларування» законодавець включив до ст. 366² КК України примітку, в якій чітко зазначається, що суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [76].

З наведеного випливає, що суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа – декларант (суб'єкт декларування), а отже, він (суб'єкт) відноситься до спеціальних.

Отже, перелік осіб, які можуть бути визнані суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України міститься у ч. 1 та ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції». Розкриємо дані категорії осіб.

Ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» відноситься до розділу VII «Фінансовий контроль» та має назву «Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Загалом дана стаття складається з шести частин. У ч. 1 передбачено наступне:

«1. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством» [116].

Таким чином, дана норма є відсильною, адже направляє нас до ст. 3 даного нормативно-правового акта. Станом на 01 жовтня 2021 р. п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» охоплює таку категорію

громадян, як «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». До їх кола Законом відносяться:

1. Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим [116].

З наведеного видно, що до вказаної категорії осіб належать найвищі державні посадовці, які уповноважені на виконання функцій держави. Звісно, враховуючи їх ключові ролі в державі, рішення щодо зобов'язання цих громадян подавати декларації та передбачення кримінальної відповідальності за декларування у них недостовірної інформації (або ж неподання суб'єктом декларування відповідної декларації) виглядає абсолютно правильним рішенням, спрямованим на подолання в нашій державі явища корупції.

2. Народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови [116].

Дана категорія поєднує у собі депутатів усіх рівнів та головних посадових осіб відповідних територіальних громад. Їх статуси та повноваження визначаються Конституцією України а також Законами України від 17.11.1992 р. № 2790-XII «Про статус народного депутата України» [121], від 11.07.2002 р. № 93-IV «Про статус депутатів місцевих рад» [120], від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [118] та іншими нормативно-правовими актами.

3. Державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування [116].

Згідно Закону України від 10.12.2015 р. № 889-VIII «Про державну службу», державними службовцями є громадяни України, які займають посади державної служби в органах державної влади, інших державних органах, їх апаратах (секретаріатах), одержують заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснюють встановлені для цих посад повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій таких державних органів, а також дотримуються принципів державної служби [115].

Враховуючи той факт, що вказані громадяни не тільки виконують завдання і функції цих державних органів, але і отримують заробітну плату саме з державного бюджету, вимога щодо обов'язкового декларування є дуже актуальною.

Що стосується посадової особи місцевого самоврядування, то нею є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету [119].

Таким чином, категорії «державні службовці» та «посадові особи місцевого самоврядування» є досить близькими між собою, адже займають місця та виконують функції в певних установах та отримують заробітну плату з державного або місцевого бюджетів відповідно. Крім того, ці особи приймають ряд важливих рішень, а отже їх посади пов'язані з певними корупційними ризиками.

4. Військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі

військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки [116].

Враховуючи той факт, що протягом останніх років на Україну спрямована військова агресія з боку нашого східного сусіда та терористичних угруповань, сильна армія є запорукою не тільки миру та спокою мільйонів громадян, але і гарантом суверенітету. Через це держава має пильно ставитися до питання корупції в оборонному секторі. Декларування ж, в свою чергу, виступає певним превентивним заходом в цьому питанні.

З наведеного випливає, що встановлення кримінальної відповідальності для викладеної вище категорії осіб за декларування недостовірної інформації та за неподання відповідної декларації є обґрунтованим рішенням.

5. Судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді) [116].

Суд є арбітром у вирішенні тих чи інших справ, тому фінансовий моніторинг цієї категорії осіб є вельми важливим, а декларування недостовірної інформації з боку цих громадян несе високий рівень суспільної небезпеки.

Враховуючи дані аргументи цілком зрозуміла логіка рішення законодавця щодо включення цієї категорії осіб до переліку спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України.

Крім вказаних вище категорій осіб, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (відповідно до Закону України «Про запобігання корупції») також є:

6. Особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України.

7. Посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику.

8. Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції.

9. Члени Центральної виборчої комісії.

10. Поліцейські.

11. Посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим [116].

Даний пункт є досить поверхневим та викликає цілу купу запитань. Основними з них є: які ж саме інші державні органи має на увазі законодавець (абсолютно всі державні органи, що не були названі в попередніх пунктах, або ж якісь конкретні органи) та кого ж з працівників цих органів можна віднести до посадових та службових.

Думається, для відповіді на перше питання доречно з'ясувати сутність поняття «державні органи». В цьому аспекті до цікавих висновків дійшов І.В. Ткач, який вказує, що органи державної влади є складовою частиною державного апарату – системи органів та осіб, які наділяються певними правами та обов'язками щодо реалізації державної влади. Поняття «орган державної влади», «державний орган» та «орган держави» в сучасній літературі та законодавстві України здебільшого вживаються як синоніми. Наявність державно-владних повноважень є найбільш важливою

характеристикою органів державної влади, а також ознакою, що дозволяє відмежувати органи державної влади від інших суб'єктів [141, с. 21].

З наведеного випливає, що під державним органом варто розуміти певний орган державної влади, який відповідно до діючого законодавства наділений повноваженнями в частині реалізації державної влади.

Дані теоретичні роздуми знаходять своє втілення і у законодавчій площині, адже в ч. 1 ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про запобігання корупції» задекларовано, що державний орган – це орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю [116].

Враховуючи той факт, що законодавець застосовує саме поняття «інші органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим», вважаємо, що він, тим самим, створює універсальну категорію, яка охоплює геть усі державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, які не перелічені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Дана універсальність є досить обачним кроком з боку держави, адже органи державної влади постійно еволюціонують (ліквідуються, видозмінюються, створюються), тому перелічити їх усі в єдиній нормі досить складно (крім того, в такому разі Закон довелось би значно розширювати у обсязі).

Друге з названих вище питань (кого ж з працівників цих органів можна віднести до категорії посадових та службових осіб) розкриває Національне агентство з питань запобігання корупції, яке надало роз'яснення, що під «посадовими та службовими особами інших державних органів» слід розуміти працівників державних органів, які здійснюють функції представників влади або обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Так,

адміністративно-господарські функції (обов'язки) – це обов'язки з управління або розпорядження державним, комунальним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обов'язі є у начальників планово-господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Організаційно-розпорядчі функції (обов'язки) – це обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, комунальних підприємств, установ або організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів, їхні заступники, особи, які керують ділянками робіт [128].

Нагадаємо, схоже визначення службових осіб міститься і в ч. 3 ст. 18 КК України «Суб'єкт кримінального правопорушення».

Стосовно інших працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування або технічні функції Національне агентство з питань запобігання корупції робить зауваження, що вони можуть визнаватися посадовими чи службовими особами лише за умови, що разом із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки [128].

Наведені роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції є дуже важливими, тому, на нашу думку, вони мають знайти своє втілення у формі примітки до підпункту «и» пункту 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Останніми трьома категоріями осіб, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (відповідно до Закону України «Про запобігання корупції») є:

12. Члени державних колегіальних органів, у тому числі уповноважені з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;

13. Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, уповноважені, прес-секретар Президента України;

14. Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його помічники, радники, помічники, радники Президента України (крім осіб, посади яких належать до патронатної служби та які обіймають їх на громадських засадах).

Отже, першою категорією суб'єктів декларування недостовірної інформації (як і кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України) є всі особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, перелік яких міститься у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Даний перелік складається з чотирнадцяти категорій.

П. 2 ч. 1 ст. 3 вищевказаного законодавчого акта розкриває таку категорію осіб, як «особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Не всі з цих осіб можуть бути визнані суб'єктом кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації або злочину, передбаченого ст. 366³ КК України, а лише ті, які віднесені до підпункту «а» та «в». Так, у вказаних нормах перелічені наступні категорії осіб:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства,

у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

Якщо з особами, які входять до складу наглядових рад все очевидно, то з першою групою осіб (посадові особи юридичних осіб публічного права) все більш складно. Для того, аби з'ясувати зміст категорії «посадові особи юридичних осіб публічного права», необхідно встановити сутність поняття «юридична особа публічного права» та те, хто в них може бути визнаний посадовими особами.

Для вирішення цього завдання знову звернемось до офіційних роз'яснень Національного агентства з питань запобігання корупції, в яких сформульовано найбільш суттєві ознаки юридичної особи публічного права:

1) створення юридичної особи на підставі розпорядчого акта Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, а у випадках, встановлених законом, – і на підставі установчого документа;

2) визначення порядку створення та правового статусу юридичної особи Конституцією України або законом України, який є відмінним від ЦК України, та Законів України, що прийняті відповідно до ЦК України;

3) метою та основним видом діяльності юридичної особи є реалізація останньою публічних функцій держави чи територіальної громади, які покладені на них Конституцією України та законом;

4) наявність у юридичної особи не загальної, а спеціальної правоздатності;

5) відсутність у юридичних осіб публічного права майна, закріпленого на самостійному речовому праві;

6) допоміжний характер підприємницької діяльності юридичної особи публічного права до її основної діяльності;

7) покладення юридичної відповідальності на державу, АР Крим, органи місцевого самоврядування за діяльність такої юридичної особи [128].

Дані ознаки не є вичерпними. Ба більше, в роз'ясненнях НАЗК сказано, що юридичній особі публічного права не обов'язково мають бути притаманні всі зазначені ознаки [128].

Таким чином, викладені вище ознаки не є постулатом, вони лише допомагають зорієнтуватися в даному питанні, адже відповідність особи більшості цих ознак свідчить про високу вірогідність того, що вона належить до когорти юридичних осіб публічного права.

Загалом же, для з'ясування питання, чи належить та або інша юридична особа (об'єднання юридичних осіб) до юридичних осіб публічного чи приватного права, необхідно аналізувати всю сукупність нормативно-правових актів та правовстановлюючих документів, які визначають правовий статус безпосередньо цієї юридичної особи (об'єднання) [128].

Отже, особи, які відносяться до категорії посадових осіб юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 ч. 1 ст. 3 Закону України можуть виступати суб'єктом кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом відповідної декларації.

За аналогією з посадовими особами органів державної влади можна припустити, що посадовими особами юридичних осіб публічного права є працівники цієї особи, які здійснюють функції її (юридичної особи публічного права) представників або обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій.

Майже до таких же висновків дійшло і НАЗК, яке в своїх роз'ясненнях зазначає, що під посадовими особами юридичних осіб публічного права, насамперед комунальних та державних установ і підприємств слід розуміти осіб, які мають повноваженнями здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції [128].

Остання категорія осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та можуть

виступати в якості суб'єкта кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації або злочину, передбаченого ст. 366³ КК України, викладена у підпункті «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», в якому викладено наступне:

«в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України "Про державну службу", Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування", інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої цієї статті» [116].

Інші ж категорії осіб, зазначених у підпункті «б» (особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом) п. 2 ч. 1 ст. 3, а також особи, вказані у п. 3-4 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» (особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, - у випадках, передбачених цим Законом; кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом) згідно чинного законодавства не можуть бути визнані в якості суб'єктів кримінального правопорушення у вигляді

декларування недостовірної інформації або злочину, передбаченого ст. 366³ КК України.

Як зазначалося вище, примітка до ст. 366² КК України передбачає, що крім розглянутих категорій осіб, суб'єктами даного злочину також можуть виступати громадяни, вказані у ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», в якій задекларовано наступне:

«2. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах "а" і "в" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими

Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах "а" і "в" пункту 2 частини першої статті 3, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік» [116].

З викладеного стає очевидним, що суб'єктами кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України можуть визнаватися особи, перелічені у п. 1, підпунктах «а» та «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які:

1) зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік;

2) припиняли діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Крім того, суб'єктом декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування можуть також виступати особи з числа третьої категорії: особи, які припиняли діяльність, пов'язану з виконанням

функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які були зобов'язані наступного року після припинення діяльності подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

З огляду на це вдалою вбачається думка З. Загинеї-Заболотенко, яка диференціює суб'єктів злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України на три категорії осіб:

1) декларанти-функціонери (громадяни, перелічені у п. 1, підпунктах «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати електронну декларацію за минулий рік);

2) особи, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зазначені у п. 1, підпунктах «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції») та зобов'язані подати електронну декларацію за період, не охоплений раніше поданими деклараціями;

3) особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» та зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати електронну декларацію за минулий рік [58, с. 26].

Без сумніву, з огляду на ідентичність приміток до ст. 366² та до виключеної ст. 366¹, даний умовивід поширюється і на зміст ст.ст. 366² та 366³ КК України.

При цьому важливо зауважити, що КК України не передбачає кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації або неподання відповідної декларації особами, які претендують на зайняття посади, зазначеної у п. 1, підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», та особами, зазначеними у п. 4 ч. 1 ст. 3 даного

законодавчого акта, до призначення або обрання на відповідну посаду, адже дані категорії осіб не є спеціальними суб'єктами злочинів, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України.

Враховуючи зазначене вище повністю погоджуємось із думкою про те, що специфіка суб'єктів декларування полягає в тому, що їх перелік чітко визначено у вказаних пунктах ч. 1 ст. 3 Закону. Тому й під час кваліфікації за ст. 366² або 366³ КК України потрібно чітко встановити, в якому пункті ч. 1 ст. 3 цього Закону передбачається посада, яку обіймає суб'єкт декларування [58, с. 26].

Проаналізувавши об'єктивні ознаки та суб'єкта складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України, далі розглянемо суб'єктивну сторону цих злочинів.

2.4 Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації

На практиці встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення викликає чи не найбільше проблем, адже дана обов'язкова ознака будь-якого складу злочину або кримінального проступку перебуває всередині суб'єкта, протікає в його свідомості.

Значення суб'єктивної сторони полягає в тому, що завдяки її правильному визначенню:

а) здійснюється належна кваліфікація діяння та його відмежування від інших злочинів;

б) встановлюється ступінь суспільної небезпеки діяння й особи, яка його вчинила;

в) здійснюється індивідуалізація покарання злочинця, вирішується питання про можливість його звільнення від кримінальної відповідальності й покарання [51, с. 57].

Таким чином, значення суб'єктивної сторони неможливо переоцінити. Перш ніж детально розглянути елементи цієї внутрішньої сторони кримінального правопорушення, доречно з'ясувати зміст поняття «суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення».

Загалом, у доктрині кримінального права під суб'єктивною стороною складу злочину або кримінального проступку розуміють сукупність обов'язкових та факультативних ознак, які характеризують внутрішню сторону кримінального правопорушення, виражену через психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Водночас загальновизнаним є віднесення до обов'язкової ознаки цього елемента складу кримінального правопорушення – вини, а до факультативних, у разі відсутності вказівки на них у конкретній статті Кримінального кодексу – мети та мотиву [3, с. 222].

Крім того, в науці кримінального права все частіше лунають пропозиції віднести до суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення таку ознаку, як емоційний стан.

Дані пропозиції частково базуються і на положеннях Постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – Пленуму ВСУ) від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», в п. 23 якої вказано наступне: «Потрібно мати на увазі, що суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, відповідальність за які передбачено статтями 116 і 123 КК, характеризується не лише умислом, а й таким емоційним станом винного, який значною мірою знижував його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними. Необхідною умовою кваліфікації дій винного за зазначеними статтями є сильне душевне хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знуцання чи тяжкої образи з боку потерпілого. Насильство може бути як фізичним (заподіяння тілесних ушкоджень або побоїв, незаконне позбавлення волі тощо), так і психічним (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди). До тяжкої образи слід відносити явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб» [122].

З наведеного стає зрозумілим, що емоційний стан належить саме до суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, проте питання щодо його самостійності залишається дискусійним.

На думку О.М. Короленко, емоційний стан слід розглядати як факультативну (обов'язкову) ознаку суб'єктивної сторони складів злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена у ст. ст. 116, 123 КК України. При вчиненні інших злочинів емоційний стан особи може лише характеризувати суб'єктивну сторону злочину, як конкретного факту поведінки конкретної особи і враховуватися судом при призначенні покарання, звільненні від кримінальної відповідальності та покарання тощо,

тобто виступати в ролі опосередкованої ознаки суб'єктивної сторони складу злочину [69, с. 608].

З викладеного випливає, що емоційний стан є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони виключно двох складів злочинів, передбачених ст.ст. 116 та 123 КК України. В решті ж складів злочинів та кримінальних проступків дана ознака є факультативною.

Подібної точки зору притримується і О.Р. Ткаченко, який вказує на те, що на сьогоднішній день більшість учених не виділяють емоційний стан як ознаку суб'єктивної сторони. Натомість, наголошує науковець, емоції досить часто керують людьми, через певні обставини людина може вчинити те, на що ніколи раніше не зважилася б. Тому, емоційний стан можна включити як факультативну ознаку [142, с. 148].

Повністю підтримуємо позицію відповідно до якої емоційний стан є самостійною ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, адже, по-перше, він, без сумніву, не відноситься до інших факультативних ознак суб'єктивної сторони (мотив, мета) та такої обов'язкової ознаки, як вина, які ми розглянемо далі, а, по-друге, він об'єктивно притаманний деяким складам кримінальних правопорушень (як було встановлено вище).

У названих нормах Особливої частини КК України під емоційним станом розуміють стан сильного душевного хвилювання, що раптово виник унаслідок жорстокого поводження, або такого, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поводження з боку потерпілого, характеризується неочікуваністю, миттєвістю, бурхливістю, швидкоплинністю [47, с. 10].

У складах кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, законодавець не передбачає наявність в якості обов'язкової

ознаки суб'єктивної сторони емоційний стан, тому розглянемо інші («класичні») елементи, такі як вина, мотив, мета.

Розпочнемо з розгляду вини у складі кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації, адже, як було сказано вище, саме дана ознака є обов'язковою для складу будь-якого кримінального правопорушення.

Важливість вини як обов'язкового елемента суб'єктивної сторони підкреслює той факт, що згадка про неї міститься не тільки в КК України, але і в Конституції України, в ст. 62 якої вказано: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [68].

Отже, навіть з положень Конституції випливає, що вина неодмінно є обов'язковим елементом будь-якого злочину або кримінального проступку, відсутність якого свідчить про відсутність самого складу кримінального правопорушення.

О.О. Шкута пропонує розглядати під виною основну ознаку суб'єктивної сторони, що відображає психічне ставлення особи у формі умислу або необережності до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння, в якому виявляється антисоціальна, асоціальна або недостатньо виражена соціальна установка цієї особи щодо найважливіших соціальних цінностей [168, с. 479-480].

В разі розгляду в якості об'єкта кримінального правопорушення суспільних відносин, поставлених під охорону КК України, останню частину визначення можна розглядати як соціальну установку цієї особи щодо найважливіших суспільних відносин. Загалом же вчений не тільки надає визначення даній суб'єктивній ознаці, але і пояснює її певну природу.

Без сумніву, дане визначення вдало характеризує зміст вини. Ба більше, воно базується на її законодавчому визначенні, адже враховуючи її виняткову важливість, викладену в Конституції України, законодавець

вирішив присвятити даному обов'язковому елементу цілий розділ Загальної частини (розділ V) КК України, який отримав назву «Вина та її форми», що складається зі ст.ст. 23-25.

Визначення вини міститься у ст. 23 КК України, в якій проголошено: «Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності» [76].

Таким чином, законодавець встановлює дві можливі форми вини: умисел та необережність, які, в свою чергу, поділяються на певні види. При цьому кожний вид вини розглядається крізь призму двох ознак: інтелектуальної та вольової.

Як слушно вказує П.Л. Фріс, інтелектуальна ознака вини характеризується усвідомленням особою суспільно небезпечного характеру власної поведінки, що охоплює розуміння об'єкта кримінального правопорушення, об'єктивної сторони (включаючи час, місце, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, у випадку, коли ці ознаки включені як конструктивні у склад конкретного злочину або кримінального проступку). При вчиненні кваліфікованого або привілейованого кримінального правопорушення обставини, які його характеризують, також повинні охоплюватись свідомістю особи. При вчиненні кримінальних правопорушень з матеріальним складом свідомістю особи повинні охоплюватись наслідки злочину або кримінального проступку. Вольова ж ознака вини, в свою чергу, визначається як «бажання» чи свідоме припущення» або «легковажне розрахування на недопущення» настання суспільно небезпечних наслідків своєї діяльності. Як видно, вольова сфера поширюється виключно на наслідки діяльності. При цьому різні види вольового ставлення до наслідків визначають різні види вини [154, с. 125].

Для того, щоб розглянути форму вини декларування недостовірної інформації та її вид, доречно проаналізувати положення ст.ст. 24-25 КК України, які закріплюють види умислу та необережності.

Види умислу перелічені у ст. 24 КК України, відповідно до якої умисел поділяється на прямий (якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання) та непрямий (якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання) [76].

Отже, інтелектуальний момент прямого та непрямого умислу однаковий та характеризується усвідомленням суб'єктом кримінального правопорушення суспільно небезпечного характеру свого діяння та передбаченням суспільно небезпечних наслідків. Вольовий же момент цих двох видів умислу дещо різний: в разі прямого умислу особа бажає настання суспільно небезпечних наслідків, а в разі непрямого – свідомо допускає.

Як і умисел, необережність також поділяється на два види (ст. 25 КК України): кримінальна протиправна самовпевненість (якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення) та кримінальна протиправна недбалість (якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити) [76].

Керуючись викладеним вище можна зробити висновок, що інтелектуальний момент кримінальної протиправної самовпевненості полягає у передбаченні суб'єктом кримінального правопорушення можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, тоді як у кримінальній протиправній недбалості інтелектуальний момент є протилежним та виражається у тому, що особа, яка вчиняє злочин, не передбачає можливості настання суспільно небезпечних наслідків.

Вольовий момент необережності характеризується тим, що особа або легковажно розраховувала на відвернення суспільно небезпечних наслідків (кримінальна протиправна самовпевненість), або ж повинна була і могла

передбачити суспільно небезпечні наслідки (кримінальна протиправна недбалість).

З'ясувавши форми вини та їх види перейдемо до безпосереднього розгляду вини у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України.

Безперечно, навіть зі змісту диспозиції ч. 1 та ч. 2 ст. 366² КК України стає зрозумілим, що суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення виражається виключно умисною формою вини. Втім, КК прямо не визначає вид даного умислу.

У своєму дисертаційному дослідженні Д.М. Міськів дійшов висновку про те, що із суб'єктивної сторони складу кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 366², 366³ КК України, характеризуються виключно умисною формою вини. При цьому вид умислу може бути і прямий, і непрямий [84, с. 153].

Для того, аби остаточно визначитись з видом умисної форми вини у складі злочину у вигляді декларування недостовірної інформації, скористаємось матеріалами судової практики.

Перш ніж проаналізувати відповідні матеріали зауважимо, що станом на 01.10.2021 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень відсутні вироки за ст. 366² КК України, тому скористаємось судовою практикою за ст. 366¹. Остання норма хоча і виключена зі змісту КК України, проте, по-перше, вона передбачала кримінальну відповідальність за вчинення названого діяння, а, по-друге, ст. 366² КК України базується на її положеннях.

Загалом, у більшості судових рішень судді лише робили висновок про те, що кримінальному правопорушенню у вигляді декларування недостовірної інформації притаманна тільки умисна форма вини. При цьому, даний умовивід робився виключно на підставі прямої вказівки на це в ст. 366¹ КК України (наприклад, вироки Шевченківського районного суду Харківської області від 28 березня 2019 року по справі № 637/243/19 [32],

Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 01 вересня 2017 року по справі № 233/3239/17 [23], Оржицького районного суду Полтавської області від 07 грудня 2018 року по справі № 1-кп/543/133/18 [27]) без детального аналізу вказаного питання. Крім того, суди не визначали вид умислу, притаманний даному кримінальному правопорушенню.

Отже, суди, як правило, лише обмежувались постулатом про те, що кримінальному правопорушенню у вигляді декларування недостовірної інформації притаманна лише умисна форма вини.

Водночас, в окремих випадках суди встановлювали не тільки умисну форму вини, але і визначали вид умислу. Так, у вирокі Лисичанського міського суду Луганської області від 16.10.2018 року по справі № 415/5128/17 зазначається: «З суб'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 366-1 КК України характеризується *лише прямим умислом (курсив наш – прим.)*, тобто особа усвідомлює суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки і бажає їх настання. При цьому умисел є однією із форм вираження вини, як обов'язкової ознаки будь якого складу злочину, яка підлягає доказуванню, як на досудовому розслідуванні так і під час судового розгляду, шляхом аналізу всіх зібраних у кримінальному провадженні доказів, адже кримінальна відповідальність особи можливо лише тоді, коли буде доведено вини особи у вчиненому злочину, обов'язок по доказуванню якого, відповідно до ч.1 ст. 92 КПК України покладається на орган державного обвинувачення» [25].

Отже, у вказаному вирокі суд дійшов висновку про те, що декларуванню недостовірної інформації, як і злочину у вигляді неподання відповідної декларації, притаманна виключно умисна форма вини, вид умислу – прямий.

Втім, такий умовивід, навряд чи, можна назвати доведеним, адже судом не було наведено жодних переконливих аргументів на його користь.

Водночас, в контексті нашого дисертаційного дослідження вкрай важливо з'ясувати вид умисної форми вини, притаманний кримінальному

правопорушенню, передбаченому ст. 366² КК України. Для вирішення даного завдання доцільно встановити зміст поняття «завідомо недостовірні відомості», зміст якого не розкривається в КК України.

Загалом, на законодавчому рівні ознака завідомості прямо не розкривається. Що ж стосується підзаконного рівня, зауважимо, що в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 28.09.1990 р. № 7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій», яка втратила чинність на підставі Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [123], зазначалося, що завідомою неправдивістю визнається очевидний для винного факт невідповідності відомостей дійсності [117].

Переніши дане визначення в площину складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України отримуємо наступне визначення завідомо недостовірних відомостей – достеменно обізнаність та явне усвідомлення суб'єктом декларування факту невідповідності інформації, вказаної ним в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, об'єктивній дійсності.

Зауважимо, що категорія «завідомо недостовірні відомості» розкривається і у згаданому у першому розділі нашої роботи Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.06.2021 р. на Пропозиції Президента України до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Так, на думку цього підрозділу Апарату Верховної Ради України, поняття «завідомо недостовірні відомості» означає достовірне знання суб'єкта декларування про те, що відомості, які він

відобразив у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не відповідають дійсності [34].

Зрозуміло, що ознака завідомості вказує на той факт, що суб'єктивна сторона даного кримінального правопорушення характеризується умисною формою вини. Цей факт, як було вказано вище, є очевидним та прямо впливає з диспозицій ч. 1 та ч. 2 ст. 366² закону про кримінальну відповідальність. Натомість, ознака завідомості може свідчити про те, що цим злочинам властивий лише певний вид умисної форми вини.

Зокрема, у 2021 р. В.М. Савицькою було доведено факт того, що завідомість за кримінальним правом України – це ознака, що додатково підсилює інтелектуальний момент прямого умислу і полягає у достоменній обізнаності та явному усвідомленні винуватого заздалегідь до вчинення кримінального правопорушення юридично значущих обставин, передбачених кримінальним законом [130, с. 18].

Таким чином, вчена встановила, що ознака завідомості притаманна виключно кримінальним правопорушенням з умисною формою вини, вид умислу – прямий.

З викладеного слідує, що суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України характеризується виною у формі умислу, вид умислу – виключно прямий.

Варто зауважити, що роздуми В.М. Савицької щодо ознаки завідомості – не єдиний аргумент на користь того, що названому кримінальному правопорушенню притаманний даний вид умислу. Нагадаємо, кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 366² КК України та злочин, закріплений ч. 2 названої статті відносяться до числа кримінальних правопорушень з формальним складом. Даний факт відіграє важливу роль у дослідженні суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Зокрема, в науці кримінального права побутує думка про те, що під час умисного вчинення кримінального правопорушення з формальним складом зміст умислу завжди полягає в усвідомленні суспільно небезпечного

характеру вчинюваного діяння та в бажанні вчинити таку дію або бездіяльність. Як зазначає О.І. Рарог, цей умисел є прямим, і тільки він притаманний умисним кримінальним правопорушенням з формальним складом. Подібні злочини та кримінальні проступки не можуть бути вчинені з непрямим умислом, вольовий зміст яких у вигляді усвідомленого допущення закон пов'язує виключно з суспільно небезпечними наслідками, що входять до складу об'єктивної сторони тільки матеріальних складів [125, с. 148].

Викладене вкотре підкреслює факт того, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий.

Таким чином, у своєму дослідженні ми не погоджуємось із висновком Д.М. Міськіва про те, що в діях особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366² може бути наявний непрямий умисел.

Розглянемо суб'єктивну сторону злочину у вигляді неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Результати вивчення судової практики демонструють, що у більшості випадків українські суди у вирокх за ст. 366³ КК України розкривають суб'єктивну сторону декларування недостовірної інформації наступним чином: *«ОСОБА_1 , діючи умисно, маючи реальну можливість та достовірно знаючи про обов'язковість подання шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (курсив наш – прим.), у зв'язку з припиненням діяльності, за період, який не був охоплений раніше поданими деклараціями, у супереч вимогам ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» умисно у строк до 00:00 години 01 квітня 2021 року не подав зазначеної декларації за період з 01.01.2020 по 31.12.2020, і жодних дій для такої подачі не вжив» [28].*

У даному випадку суд детально не аналізує таку обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони умисного неподання декларації, як вина, а лише констатує очевидний факт, що прямо зазначений у диспозиції ст. 366³ КК України.

Водночас, у поодиноких випадках суд, все ж таки, розкриває вид умислу, притаманний цьому кримінальному правопорушенню. Наприклад, у вироку Кременецького районного суду Тернопільської області від 19.10.2021 р. по справі № 601/2312/21 зазначається, що ОСОБА_1, будучи суб'єктом декларування, *достовірно знаючи про необхідність подання щорічної декларації, діючи умисно, усвідомлюючи, суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки і бажуючи їх настання (курсив наш – прим.)*, маючи всі необхідні умови та технічні можливості, в порушення ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» не подав у період з 01 січня по 01 квітня 2021 року щорічну декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік шляхом заповнення такої на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції [24].

Таким чином, суд вказує на те, що суб'єкт вказаного кримінального правопорушення діяв саме з прямим умислом. Втім, на нашу думку, даний висновок не підтверджує факту того, що неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування може бути вчинено виключно з прямим умислом, адже, по-перше, суд робить даний умовивід з урахуванням всіх обставин справи та виключно в контексті конкретного кримінального правопорушення (а не загалом в площині злочину, передбаченого ст. 366² КК України), а, по-друге, на користь зробленого умовиводу суд не наводить жодних аргументів.

Водночас, про факт того, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення у вигляді неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування, характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий, свідчить те, що склад цього злочину, як і кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України, віднесено до числа формальних.

З викладеного випливає, що, всупереч висновку, зробленому Д.М. Міськівом, кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 366²-366³ КК України можуть бути вчинені лише з прямим умислом.

Розглянемо такі ознаки суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України, як мета та мотив.

У науці кримінального права під метою кримінального правопорушення прийнято розуміти уявний бажаний кінцевий результат, до якого прагне особа, вчиняючи кримінальне правопорушення. Як зазначають автори підручника «Кримінальне право України. Загальна частина» (за заг. редакцією О.М. Литвинова), мета – це ознака лише умисних злочинів та кримінальних проступків. Мета є обов'язковою ознакою таких складів кримінальних правопорушень, як диверсія (ст. 113 КК України), катування (ст. 127 КК України), втручання в діяльність судових органів (ст. 376 КК України) та ін. Певна мета може виступати кваліфікуючою ознакою, наприклад умисне вбивство з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення є кваліфікованим складом убивства (п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України) [73, с. 150].

Диспозиції ст.ст. 366² та 366³ КК України не передбачають мету в якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони цих складів кримінальних правопорушень. Водночас, дана факультативна ознака може відігравати значну роль при призначенні судом покарання.

На практиці суди майже не приділяють уваги встановленню змісту цієї факультативної ознаки суб'єктивної сторони декларування недостовірної інформації або неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Нами виявлені лише поодинокі спроби суду встановити цю

суб'єктивну ознаку. Зокрема, на практиці трапляється така мета вчинення цих кримінальних правопорушень: приховати розмір власного доходу або доходу членів сім'ї [21], приховати наявність певних прав (наприклад, права власності на майно, корпоративні права тощо) [31, 30], ухилитися від можливої адміністративної відповідальності за вчинення корупційного адміністративного правопорушення [29], створити позитивний фінансовий імідж [18] тощо.

Що ж стосується мотиву кримінального правопорушення, як слушно зауважує О.С. Юнін, під цим факультативним елементом суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення розуміється результат складного мотиваційного процесу, що формується під впливом синтезу суб'єктивних (внутрішні установки, інтереси тощо) та об'єктивних факторів (соціальне середовище, конкретні ситуації тощо), який протікає у свідомості суб'єкта та являє собою внутрішнє спонукання до вчинення злочину або кримінального проступку [173, с. 218].

Як і у випадку з метою, диспозиції ст.ст. 366²-366³ закону про кримінальну відповідальність не передбачають мотив в якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони складів цих кримінальних правопорушень.

Проаналізувавши вироки за ст.ст. 366¹ (яка на сьогоднішній день визнана неконституційною та виключена зі змісту КК України), 366²-366³ (які базуються на змісті ст. 366¹ КК України) нами виявлено лише єдиний випадок, в якому згадується злочинний мотив. Так, у вирокі Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 05.10.2020 р по справі № 760/22550/19 згадується «мета та мотив уникнути публічного контролю за своїм майновим станом чи приховати якісь активи» [16].

На нашу думку, подібний висновок є не зовсім коректним, адже, по-перше, перелічене є бажаним для суб'єкта кримінального правопорушення кінцевим результатом вчинення кримінального правопорушення, а відтак підпадає під ознаки злочинної мети, а не мотиву, а, по-друге, в самому

умовиводі відбувається змішування понять «мета» та «мотив» в єдину категорію, що є, як мінімум, не зовсім коректним.

Отже, суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України характеризується одним обов'язковим елементом – виною у формі умислу, вид умислу – прямий, та двома факультативними – мотивом та метою, які не впливають на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, проте можуть бути враховані судом під час призначення покарання винному у декларуванні недостовірної інформації або у неподанні декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Висновки до розділу 2

Дослідження питань об'єктивних та суб'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування дозволило дійти наступних висновків:

1. У науці кримінального права досі не вироблено єдиного підходу визначення сутності об'єкта кримінального правопорушення. Встановлено, що найбільш поширеними є позиції, відповідно до яких об'єктом визначаються: 1) суспільні відносини; 2) соціальні цінності; 3) блага. З огляду на той факт, що дві останні категорії так чи інакше охоплюються суспільними відносинами, нами підтримано ідею, відповідно до якої об'єктом будь-якого злочину або кримінального проступку виступають поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність суспільні відносини, яким кримінальним правопорушенням заподіюється шкода (або створюється загроза заподіяння такої шкоди).

Запропоновано розглядати в якості безпосереднього об'єкта складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України, у широкому розумінні, суспільні відносини у сфері забезпечення фінансового контролю. Натомість в якості об'єкта цих складів кримінальних правопорушень у вузькому розумінні запропоновано розглядати суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Доведено, що предметом складів кримінальних правопорушень виступає декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому, предметом можуть виступати наступні типи декларацій: щорічна, перед звільненням та після звільнення.

Встановлено, що для кваліфікації суспільно небезпечного діяння за ст. 366² недостатньо встановити факт наявності у відповідній декларації недостовірної інформації. Так, вказана інформація має відрізнятися від достовірної на суму, як мінімум, від 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – у випадку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366² КК України, та від 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – у випадку злочину, закріпленого ч. 2 ст. 366² КК України.

Враховуючи структуру декларації, подібна інформація може міститись у розділах 3–8, 10 (якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації.

2. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України, характеризується кримінально протиправною дією, що полягає у поданні в декларації завідомо недостовірних відомостей, що відрізняються від достовірних на встановлену в законі суму (у випадку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366² КК України - від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а у випадку злочину, закріпленого у ч. 2 ст. 366² КК України - понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб).

Спосіб вчинення даного кримінального правопорушення може полягати у: завищенні або заниженні відповідних сум, не вказанні відповідних відомостей (що можна виразити в грошовому еквіваленті) у декларації.

Об'єктивна сторона неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування характеризується злочинною бездіяльністю – особа ухиляється від встановленого у Законі України «Про запобігання корупції» обов'язку подати відповідну декларацію у встановлені строки.

3. З метою розмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України від адміністративного правопорушення,

передбаченого ст. 172⁶ КУпАП, враховуючи ступінь суспільної небезпеки цих діянь, запропоновано викласти диспозицію ст. 366³ КК України в наступній редакції:

«Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо таке діяння було вчинено особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення, або ж особою, раніше судимою за злочин, передбачений статтями 366² або (та) 366³ цього Кодексу».

При цьому, важливо внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 172⁶ КУпАП.

4. Суб'єкт кримінальних правопорушень у вигляді декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації (ст.ст. 366²-366³ КК України) відноситься до числа спеціальних (тобто ним, відповідно до ч. 2 ст. 18 закону про кримінальну відповідальність, може бути фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа).

Суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України можуть виступати особи, перелічені у п. 1, підпунктах «а» та «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які: 1) зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік; 2) припиняли діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Крім того, ним можуть виступати особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» та «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

5. Запропоновано розуміти під завідомо недостовірними відомостями (в контексті ст. 366² КК України) очевидний для винного факт невідповідності інформації вказаної ним в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», об'єктивній дійсності.

Доведено, що суб'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий.

Встановлено, що інші суб'єктивні ознаки декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації не впливають на кваліфікацію.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено комплексне наукове завдання, що полягає в удосконаленні теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за декларування недостовірної інформації та виробленні рекомендацій для удосконалення національної антикорупційної стратегії.

1. Встановлення стану дослідження проблеми кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації у кримінально-правовій літературі показало, що на сьогоднішній день питанню кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приділяється значна увага з боку вітчизняних науковців. Наразі в науці кримінального права існує чимала кількість дискусійних питань в контексті кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Зокрема, викликає ряд суперечок питання доцільності визнання перелічених діянь саме в якості кримінального правопорушення, визначення змісту об'єкта цих кримінальних правопорушень та суб'єктивної сторони складів перелічених злочинів. Встановлено, що на сьогоднішній день кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 366²-366³ КК України, відносяться до числа злочинів.

2. Характеристика історико-правового розвитку та сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації дозволило вести мову про те, що умовно цей процес можна поділити на наступні етапи:

1) початковий (2014-2016 рр.) – характеризується запровадженням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на

виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Початкова редакція ст. 366¹ запам'яталася доволі суворою санкцією, яка передбачала лише один вид основного покарання – позбавлення волі на строк до двох років (крім того, передбачалося додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років). Крім того, неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування розглядалося в якості певної форми кримінального правопорушення у вигляді декларування недостовірної інформації, а не в якості самостійного складу злочину.

2) інтенсивного розвитку (2016 – жовтень 2020) – характеризується прийняттям низки змін до ст. 366¹ КК України, які модернізували її зміст (доповнення санкції покараннями у виді штрафу та громадських робіт у 2014 р. внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році», заміна категорії «мінімальних заробітних плат» на «прожиткових мінімумів для працездатних осіб» у 2017 р. внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» тощо).

3) етап кризи (жовтень – грудень 2020 р.) – характеризується прийняттям Конституційним Судом України рішення щодо неконституційності змісту ст. 366¹ КК України та подальшим виключенням цієї норми зі змісту закону про кримінальну відповідальність. Основним аргументом прийняття такого рішення стало те, що, на думку цього судового органу, вказані діяння несуть недостатній рівень суспільної небезпеки для того, аби визнаватись кримінальними проступками або злочинами. Натомість, на користь даного умовиводу судом не було наведено переконливих аргументів.

4) сучасний або етап відродження (грудень 2020 – по теперішній час) – характеризується поновленням кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Крім того, відтепер дані діяння розглядаються в якості окремих складів кримінальних правопорушень, що розмежовані ст.ст. 366² та 366³ КК України.

3. Аналіз законодавства зарубіжних держав (Республіка Вірменія, Грузія, Латвійська Республіка, Республіка Молдова, Республіка Таджикистан) в частині встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації дозволив доповнити пропозиції щодо модернізації ст.ст. 366²-366³ КК України.

Встановлено, що досвід Грузії в частині встановлення кримінальної відповідальності за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є позитивним саме через вказівку на те, виключно у випадках, коли винний попередньо притягався до адміністративної відповідальності за вчинення цього діяння, можливе притягнення до кримінальної відповідальності. Впровадження відповідного підходу дозволило б подолати складнощі, що існують в розмежуванні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366³ КК України від адміністративного правопорушення у вигляді порушення вимог фінансового контролю.

4. В результаті дослідження підстав та принципів криміналізації декларування недостовірної інформації встановлено, що вони відповідають більшості підставам криміналізації (суспільна небезпечність, типовість та достатня розповсюдженість, динаміка суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують, необхідність впливу кримінально-правовими заходами (враховуючи небезпечність цього діяння), врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи

іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони, рівень суспільної правосвідомості й психології) та принципам криміналізації (відсутність прогалин закону та зайвості заборони, доцільність, конституційна адекватність, міжнародно-правова необхідність та допустимість криміналізації тощо). Крім того, за результатами дослідження доведена соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

5. Розгляд об'єктивних та суб'єктивних ознак декларування недостовірної інформації показав, що в якості безпосереднього об'єкта складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України, у широкому розумінні, є суспільні відносини у сфері забезпечення фінансового контролю. Натомість в якості об'єкта цих складів кримінальних правопорушень у вузькому розумінні запропоновано розглядати суспільні відносини, що забезпечують порядок декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

5.1. Доведено, що предметом складів кримінальних правопорушень виступає декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому, предметом можуть виступати наступні типи декларацій: щорічна, перед звільненням та після звільнення.

5.2. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України, характеризується кримінально протиправною дією, що полягає у поданні в декларації завідомо недостовірних відомостей, що відрізняються від достовірних на встановлену в законі суму (у випадку кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366² КК України - від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, а у випадку злочину, закріпленого у ч. 2 ст. 366² КК України - понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних

осіб). Спосіб вчинення даного кримінального правопорушення може полягати у: завищенні або заниженні відповідних сум, не вказанні відповідних відомостей (що можна виразити в грошовому еквіваленті) у декларації. Об'єктивна сторона неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування характеризується злочинною бездіяльністю – особа ухиляється від встановленого у Законі України «Про запобігання корупції» обов'язку подати відповідну декларацію у встановлені строки.

5.3. Суб'єкт складів декларування недостовірної інформації (ст.ст. 366²-366³ КК України) відноситься до числа спеціальних (тобто ним, відповідно до ч. 2 ст. 18 закону про кримінальну відповідальність, може бути фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа). Суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366²-366³ КК України можуть виступати особи, перелічені у п. 1, підпунктах «а» та «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які: 1) зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік; 2) припиняли діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Крім того, ним можуть виступати особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» та «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

5.4. Доведено, що суб'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 366² та 366³ КК України характеризується виною у формі умислу, вид умислу – прямий. Встановлено, що інші суб'єктивні ознаки декларування недостовірної

інформації та неподання суб'єктом декларування декларації не впливають на кваліфікацію.

б. Запропоновано внести наступні зміни до чинного законодавства:

1) до КК України:

а) викласти ст. 366² «Декларування недостовірної інформації» в наступній редакції:

«Стаття 366². Декларування недостовірної інформації

1. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 1000 до 4000 неподаткових мінімумів доходів громадян, -

карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 неподаткових мінімумів доходів громадян, -

карається штрафом від чотирьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

б) викласти ст. 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» в наступній редакції:

«Стаття 366³. Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо таке діяння було вчинено особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172^б Кодексу України про адміністративні правопорушення,

карається штрафом від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

2) до КУпАП: викласти ч. 3 ст. 172^б в наступній редакції:

«Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А. Ю. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2018. 208 с.
2. Андрієшин В. В. Кримінально-правова кваліфікація декларування недостовірної інформації (ст. 366¹ КК України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 2 (11). С. 127-137.
3. Андрієшин В. В. Ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, пов'язаних з використанням службових повноважень. Концепція «квазікорупційного злочину». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 221-227.
4. Андрієшин В. В. Структуризація об'єктів злочинів, які вчиняються службовими особами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 42. Том 2. С. 110-114.
5. Антонюк Н. Актуальні питання кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ХХІІІ звітної науково-практичної конференції (7-8 лютого 2017р.)* : у 2 ч. Ч. 2. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2017. С. 115-118.
6. Бабецька І.Я. Інтерес як кримінально-правова категорія. *Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства*: матеріали Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 18–19 листопада 2016 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2016. С. 16-21.
7. Бабка В. Л., Шумило М. М. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / За ред. д.і.н., проф.

Киридон А. М. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво, 2017. 152 с.

8. Балабанова Д. О. Загальні засади теорії криміналізації. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. 2009. №47. С. 145-148.

9. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2007. 18 с.

10. Белогриць-Котляревский Л. С. Учебникъ русскаго уголовного права: общая и особенная части. Київ: типо-лиотграфія И. И. Чоколова, 1903. 618 с.

11. Бібленко В. Проблемні питання визначення родового об'єкту злочинів проти життя та здоров'я особи. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 146-150.

12. Благо // Академічний тлумачний словник української мови. <http://sum.in.ua/s/blagho> (дата звернення 01.07.2018).

13. Борисов В. І. Склад злочину як правова модель. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1 (14). С. 254-256.

14. Борисов В.І. Лекція за темою: «Кримінальна відповідальність за хуліганство (стаття 296 КК України)». *Вісник Асоціації кримінального права України, 2020. № 1 (13)*. С. 351-371.

15. Бортник В. А. Честь та гідність особи як основний безпосередній об'єкт злочину. *Наукові праці МАУП*. 2014. № 42 (3). С. 72-77.

16. Вирок Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 05.10.2020 р по справі № 760/22550/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91998357> (дата звернення: 22.10.2020).

17. Вирок Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 04.11.2019 року по справі № 310/2328/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85377369> (дата звернення: 22.03.2020).

18. Вирок Великоберезнянського районного суду Закарпатської області від 02.07.2018 р. по справі № 298/1385/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75021235> (дата звернення: 22.10.2020).

19. Вирок Вищого антикорупційного суду від 03.06.2020 р. по справі № 760/22550/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89620139> (дата звернення: 22.03.2020).

20. Вирок Вищого антикорупційного суду від 30.10.2019 р. по справі № 760/4297/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86528248> (дата звернення: 22.03.2020).

21. Вирок Жовтневого районного суду м. Маріуполя Донецької області від 28.12.2019 р. по справі № 263/835619 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86688287> (дата звернення: 22.10.2020).

22. Вирок Кам'яно-Бузького районного суду Львівської області від 20.07.2021 р. по справі № 446/1320/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98492834> (дата звернення: 01.09.2020).

23. Вирок Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 01 вересня 2017 року по справі № 233/3239/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68575626> (дата звернення: 22.03.2020).

24. Вирок Кременецького районного суду Тернопільської області від 19.10.2021 р. по справі № 601/2312/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100499982> (дата звернення: 22.10.2020).

25. Вирок Лисичанського міського суду Луганської області від 16.10.2018 року по справі № 415/5128/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77319615> (дата звернення: 22.03.2020).

26. Вирок Лугинського районного суду Житомирської області від 02.07.2020 року по справі № 281/180/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90153206> (дата звернення: 22.07.2020).

27. Вирок Оржицького районного суду Полтавської області від 07.12.2018 року по справі № 1-кп/543/133/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78393344> (дата звернення: 22.03.2020).

28. Вирок Острозького районного суду Рівненської області від 08.09.2020 року по справі № 567/1021/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99437616> (дата звернення: 22.10.2020).

29. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 19.12.2018 р. по справі № 760/23829/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79006959> (дата звернення: 22.10.2020).

30. Вирок Татарбунарського районного суду Одеської області від 12.08.2019 р. по справі № 760/383/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83568002> (дата звернення: 22.10.2020).

31. Вирок Чугуївського міського суду Харківської області від 12.03.2019 р. по справі № 636/63/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81129944> (дата звернення: 22.10.2020).

32. Вирок Шевченківського районного суду Харківської області від 28.03.2019 року по справі № 637/243/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80812543> (дата звернення: 22.03.2020).

33. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 03.12.2020 р. на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення

відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70586&pf35401=539442> (Дата звернення 20.05.2021 р.).

34. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.06.2021 р. на Пропозиції Президента України до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70915&pf35401=542994> (Дата звернення 21.06.2021 р.).

35. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 06.10.2014 р. на проект Закону України «Про запобігання корупції» // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52247&pf35401=314166> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

36. Вітко О.Ю. Поняття об'єкта злочину. *Юридична наука*. 2012. № 2. С. 95-100.

37. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій. Київ: Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.

38. Вознюк А.А. Неконституційність декларування недостовірної інформації: аргументи та контраргументи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 9–10 груд. 2020 р.): у 2 ч. / [редкол.: В.В. Черней,

С.Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1. С. 61–65.

39. Волонець Д.Ф., Гончарук С.Т. Інститут адміністративної відповідальності: окремі кроки оптимізації. *Право і суспільство: наук. журн.* 2021. № 3. С. 81–87.

40. Волонець Д.Ф., Гончарук С.Т. Відповідальність за правопорушення, пов'язані із корупцією: колективна монографія. Ascent Graphics Communication & Publishing. Ottawa, Ontario, 2020. С. 233–238.

41. Волонець Д. Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *KELM.* 2021. № 6. С. 184–189.

42. Волонець Д.Ф. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Держава та регіони. Серія Право.* 2021. № 3(73). С. 156–158.

43. Волонець Д.Ф. Предмет кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Правові новели.* 2021. № 14. С. 177–181.

44. Волонець Д.Ф. Суб'єкт кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2020. № 48. Том 2. С. 157–160.

45. Гаращук В. М. Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Харків: Право, 2010. 144 с.

46. Гордієнко В. Безпосередній об'єкт злочину, передбаченого статтею 366-1 КК України «Декларування недостовірної інформації». *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2019. Випуск 69. С. 136-143.

47. Грищук В. К., Луцький Т. М., Пасєка О. Ф., Самарчук М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с.

48. Грищук В. К., Ортинський В. Л. До питання про поняття об'єкта злочину в сучасній науці кримінального права. *Наукові записки ХЕПУ*. 2004. № 1. С. 30-37.
49. Гузоватий О. І., Титаренко О. О. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення Україні та деяких зарубіжних країнах : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 260 с.
50. Гумін О., Якімова С. Соціальна зумовленість доцільності криміналізації незаконного збагачення в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2019. № 22. С. 185-190.
51. Гуцуляк М.Я., Костюк Л.О. Поняття, зміст та ознаки суб'єктивної сторони складу злочину. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції «*Політика в сфері боротьби зі злочинністю*». – Івано-Франківськ, 2014. С. 57–60.
52. Емельянов В. П., Иманлы М. Н. Объекты преступления и состава преступления при совершении террористических действий. *Форум права*. 2014. № 4. С. 247-252.
53. Єдиний державний реєстр судових рішень// Інформаційні судові системи: Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1> (дата звернення: 26.10.2020).
54. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855 (дата звернення 20.12.2020).
55. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-травень 2021 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=214329 (дата звернення 20.06.2021).

56. Ємельянов В. П. Кримінальне право України. Загальна частина. Основні питання вчення про злочин: наук.-практ. посіб. Харків: Право, 2018. 142 с.
57. Ємельянов В. П., Коростиленко А. В. Дискусійні питання щодо загального поняття об'єкта злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 255-259.
58. Загиней-Заболотенко З. Окремі недоліки кримінально-правового реагування на порушення вимог фінансового контролю. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 14-31.
59. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» (реєстраційний № 1029) // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66259&pf35401=503086> (Дата звернення 20.05.2020 р.).
60. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (реєстраційний № 4651) // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70915&pf35401=548352> (Дата звернення 01.09.2020 р.).
61. Каторкін Р. А. Об'єкт ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2017. № 2 (16) С. 184-192.

62. Каторкін Р.А. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 17 березня 2017). У 2-х ч. Ч. 1. Дніпро, 2017. С. 214-216.

63. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Постанова ВР УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print> (Дата звернення 03.05.2018 р.).

64. Козачина А. М. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Актуальні проблеми кримінального права : тези доп. X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (м. Київ, 22 листоп. 2019 р. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 235- 239.

65. Коломієць В. Ю. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2019. 237 с.

66. Коломієць В. Ю. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за посягання на тілесну недоторканість. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 108-115.

67. Кондрашов В. Г. Щодо об'єкту складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Національна поліція України: сучасний стан та *перспективи розвитку*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 24 квітня 2020 року). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2020. С. 66-68

68. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (Дата звернення 03.05.2019 р.).
69. Короленко О. М. Емоційний стан як ознака суб'єктивної сторони складу злочину. *Держава і право*. 2010. № 50. С. 605-609.
70. Корсун В. П. Родовий об'єкт злочину за безгосподарське використання земель. *Правова позиція*. 2017. № 1 (18). С. 155-162.
71. Красій М.О. Декларування недостовірної інформації: законодавчі новели. С. 203-207. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/121/3313/7039-1> (Дата звернення 20.09.2020 р.).
72. Кримінальне право (Загальна частина) : навчальний посібник / С. А. Шалгунова, О. С. Скок, Т. В. Шевченко, О. І. Соболев, С. М. Школа, С. А. Риб'янець, Ю. В. Волошина, А. О. Марієнко, В. А. Якушкін; за заг. ред. к.ю.н., доц. С. А. Шалгунової. Херсон : Айлант, 2019. 296 с.
73. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.]; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
74. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О. М. Джужи. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.
75. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
76. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення 01.10.2020 р.).

77. Кришевич О.В. Новели кримінального кодексу щодо декларування недостовірної інформації. С. 297-300. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/48726> (Дата звернення 20.09.2020 р.).

78. Кузнецов В.В. Декларування недостовірної інформації: сучасні проблеми криміналізації. С. 159-162. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/19287?mode=full> (Дата звернення 20.09.2020 р.).

79. Луценко М. М. Щербина Л. І. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 15. Том 2. С. 142-145.

80. Маланчук П. Проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 202-205.

81. Митрофанов І.І. Що потрібно для подолання корупції? Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. – Харків : ХНУВС, 2017. С. 125-126.

82. Михайленко Д. Г. Взаємодія елементів деліктного законодавства для забезпечення антикорупційного фінансового контролю. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. № 4. С. 24 – 37.

83. Міськів Д.М. Аналіз ознак об'єктивної сторони складу декларування недостовірної інформації. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3 (9). С. 119-123.

84. Міськів Д.М. Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України: дис. ... докт. філософії: 081 Право. Львів, 2021. 291 с.

85. Мотиль В.І. Проблемні питання відповідальності за порушення вимог фінансового контролю. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали V Міжнар. наук.- практ. конф.

(Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 166-168.

86. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

87. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1368 с.

88. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 9-те вид., перероб. та допов. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2012. 1316 с.

89. Новіков В.В. Щодо моменту закінчення злочину, передбаченого ст. 113 КК України. Українська модель кримінальної юстиції: блукаючи задзеркаллям. VI (XIX) Львівський форум кримінальної юстиції: збірник матеріалів науково-практичної конференції (17–18 вересня 2020 року). Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 66-69.

90. Организация экономического сотрудничества и развития. Антикоррупционные реформы в Армении. URL: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Armenia-Round-3-Monitoring-Report-RUS.pdf> (дата звернення: 28.09.2020).

91. Орлов Ю. В. Кримінологічні фактори криміналізації суспільно небезпечних діянь: методологічні засади дослідження. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2012. № 11 (1000). С. 224-228.

92. Павленко Т. А. Об'єкт злочину в доктрині кримінального права. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3 (83). С. 92-102.

93. Пасека О.Ф. «Співвідношення понять «правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин». *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 197-203.

94. Пащенко О. О. Криміналізація та соціальна обумовленість. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 41-76.
95. Пащенко О.О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 446 с.
96. Плужнік О. І. Кримінальне право України. Особлива частина (конспект лекцій): навч. посібн. Одеса : ОДУВС, 2013. 336 с.
97. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (Дата звернення 08.05.2020 р.).
98. Полькін К. К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 142-155.
99. Попович О. Принципи криміналізації: поняття, зміст та дотримання (на прикладі ст. 110-2 КК України). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 209-214.
100. Постанова Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 19.10.2020 р. по справі № 202/6198/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100390976> (дата звернення: 01.11.2020).
101. Постанова Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 19.10.2020 р. по справі № 740/5264/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100387467> (дата звернення: 01.11.2020).
102. Постанова Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 18.10.2020 р. по справі № 644/8758/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100362441> (дата звернення: 01.11.2020).
103. Постанова Острозького районного суду Рівненської області від 19.10.2020 р. по справі № 567/1285/21 // Єдиний державний реєстр судових

рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100384413> (дата звернення: 01.11.2020).

104. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про запобігання корупції» // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52247&pf35401=314034> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

105. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 р. № 356/95-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр/ed19951005> (Дата звернення 08.05.2020 р.).

106. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання [Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України](#) стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23.05.2013 р. № 314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18#n6> (Дата звернення 03.05.2019 р.).

107. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 р. № 1074-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#n15> (Дата звернення 10.01.2021 р.).

108. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02.10.2019 р. № 140-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n23> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

109. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році: Закон України від 15.04.2016 р. № 1022-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1022-19/ed20201114#n13> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

110. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

111. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06 грудня 2016 р. № 1774-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19/ed20200428#n34> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

112. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 29.06.2021 р. № 1576-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#n35> (Дата звернення 30.06.2021 р.).

113. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 27.06.1986 р. № 2444-XI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2444-11/ed19841207> (Дата звернення 08.05.2020 р.).

114. Про державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 р. № 1082-IX // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (Дата звернення 08.03.2021 р.).

115. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

116. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

117. Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.09.1990 р. № 7 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-90/ed20090227/find?text=%C7%E0%E2%B3%E4%EE%EC%EE%FE+%ED%E5%EF%F0%E0%E2%E4%E8%E2%B3>F1>F2%FE#Text> (Дата звернення 03.05.2020 р.).

118. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-В // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

119. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

120. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 р. № 93-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

121. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-ХІІ // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (Дата звернення 20.05.2020 р.).

122. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-84#Text> (Дата звернення 11.07.2020 р.).

123. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (Дата звернення 03.05.2020 р.).

124. Пропозиції Президента України від 15.06.2021 р. до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70915&pf35401=549405> (Дата звернення 16.06.2021 р.).

125. Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве: монография. Саратов: Издательство Саратовского университета, 1987. 187 с.

126. Рева Ю.О. Антикоруційне декларування: теорія, правове регулювання, практика: дис. ... докт. філософії: 081 Право. Одеса, 2020. 228 с.

127. Рішення Конституційного Суду України від 27.10.2020 р. № 13-р/2020 по справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text> (Дата звернення 20.05.2021 р.).

128. Роз'яснення щодо суб'єктів декларування // Національне агентство з питань запобігання корупції: офіційний веб-сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/П.-SHHodo-sub-yektiv-deklaruvannya.pdf> (дата звернення 20.03.2019).

129. Савицька В. М. Завідомість як ознака складу злочину у кримінальному праві України: постановка проблеми. // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 31 берез. 2017 р.)/МВС України, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 60-63.

130. Савицька В.М. Поняття завідомості за кримінальним правом України: дис. докт. філософії: 081 Право. Дніпро, 2021. 225 с.

131. Савченко А. В. Особливості складу декларування недостовірної інформації. *Актуальні проблеми досудового розслідування: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 1 липня 2015 р.). К., 2015. С. 53–56.

132. Савченко А. В., Кришевич О. В. Злочини у сфері службової діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг. Науково практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / За заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна. Київ : Алерта, 2012. 160 с.

133. Статистична інформація // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> (дата звернення 20.10.2020).
134. Стеблянко А. В., Резнік О. М. Електронне декларування як форма контролю за діяльністю працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2017. № 44. Том 2. С. 160-164.
135. Стрельцов Є. Л. Об'єкт і кваліфікація злочинів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 1 (17). С. 131-134
136. Судова статистика // Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 20.10.2020).
137. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. Суми: Університетська книга, 2016. 375 с.
138. Тацій В. Я. Об'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 126-143.
139. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право. 2016. 256 с.
140. Терницький С. М. Окремі питання застосування чинного законодавства у сфері запобігання і протидії корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). С. 221-224.
141. Ткач І. В. Поняття органу державної влади у контексті статей 1173–1175 Цивільного кодексу України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 18-23.
142. Ткаченко О.Р. Загальне поняття суб'єктивної сторони та її ознак. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія: юридичні науки. 2015. № 2 (1). С. 142-148.
143. Топчій В. В., Дідківська Г. В., Мудряк Т. О. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник у схемах. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 344 с.

144. Торгашова К. О. Проблема кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 146-149.
145. Туляков В.О. Порівняльний метод у науці кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 29-40.
146. Уголовный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=229> (дата звернення: 20.09.2020).
147. Уголовный кодекс Республики Армения URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show> (дата звернення: 28.09.2020).
148. Уголовный кодекс Республики Молдова. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=331268&lang=2> (дата звернення: 16.06.2020).
149. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года № 574 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.08.2018 г.) // Параграф. База данных: Юрист. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397325#pos=3432;-24 (дата звернення: 03.10.2020).
150. Фесенко Є. В. Проблеми структури об'єкта як елемента складу злочину. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1 (14). С. 234-236.
151. Фіалка М. І. Криміналізація діянь, пов'язаних з підробками та використанням підроблених документів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. № 31. С. 103-110.
152. Фоменко А. Є. Дискусійні питання кримінальної відповідальності за незаконне збагачення // Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 15.11.2019)/МВС України, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 11-13.

153. Форма декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/78/f458535n13.doc> (Дата звернення 03.05.2020 р.).

154. Франчук В.В., Корецька-Шукієвич Д.Д. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії: монографія. Варшава: ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

155. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. №1 (2). С. 19-28.

156. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2017. 468 с.

157. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Атіка, 2004. 488 с.

158. Харітонов С. О. Об'єкт і система військових злочинів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 243-253.

159. Харітонов С., Панов М. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття «кримінальне правопорушення» // LexSnform: юридичні новини України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suspilna-nebezpechnist-diyannya-fundamentalna-oznaka-ponyattya-kryminalne-pravorogushennya/> (дата звернення: 20.05.2020).

160. Хейлік В. В. Об'єкт злочину в кримінальному праві: теорія та практика застосування. *Актуальні проблеми юриспруденції*. 2015. № 5. С. 130-136.

161. Цінність // Академічний тлумачний словник української мови. <http://sum.in.ua/s/cinnistj> (дата звернення 01.07.2020).

162. Чорна О. В. Кримінальна відповідальність за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 230 с.

163. Шаблистий В. В. Дискусійні питання притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень // Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 15.11.2019)/МВС України, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 49-52.

164. Шаблистий В. В. Спроба критичного переосмислення суспільної небезпечності злочину, проступку, правопорушення / В. В. Шаблистий // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовтня 2013 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2013. С. 225–230.

165. Шаблистий В. В. Суспільна небезпека (небезпечність) у кримінальному праві в епоху постмодерну. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 112-124.

166. Шаблистий В.В. Корупція з необережності (до проблеми встановлення вини та моменту виявлення пов'язаних із корупцією адміністративних і кримінальних правопорушень). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 230–233.

167. Шаблистий В. В. Безопасность человека как ключевой фактор в формировании государственной политики Украины в сфере профилактики правонарушений. *Современное право*. 2013. № 7. С. 158–161.

168. Шкута О. О. Суб'єктивна сторона насильницького злочину, вчиненого в місцях несвободи. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути: тези доп. І Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, 6-7 лютого 2020 р. Дніпро, 2020. Т.3.С. 479-482

169. Шмарін І. О. Соціально-правові підстави криміналізації неповаги до суду як злочину проти правосуддя в Україні. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. 2014. № 71. С. 434-443.

170. Щирська В. С. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3 (112). С. 59-64.

171. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22.06.2017 р. № 223-943/0/4-17. URL: https://zib.com.ua/files/Golovam_apeliacijnih_sudiv_vid_2205_2017.pdf (дата звернення: 01.07.2020).

172. Щодо типів декларацій // <https://nazk.gov.ua/uk/>: офіційний вебсайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/deklaruvannya/shhodo-tupiv-declaracij/> (дата звернення: 20.03.2021).

173. Юнін О.С. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3-2. С. 214-219.

174. Яра О. С. Об'єкт злочину: аналіз основних концептуальних підходів у науці кримінального права. *Науковий вісник Національної академії управління*. 2012. № 3 (173). С. 251-258.

175. Krimināllikums. Likums Saeimā pieņemts 1998.gada 17.jūnijā. // Likumi.lv: Latvijas Republikas tiesību akti. URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> (дата звернення: 27.02.2020).

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Волонець Д.Ф., Гончарук С.Т. Інститут адміністративної відповідальності: окремі кроки оптимізації. *Право і суспільство: наук. журн.* 2021. № 3. С. 81–87.

2. Волонець Д.Ф., Гончарук С.Т. Відповідальність за правопорушення, пов'язані із корупцією: колективна монографія. Accent Graphics Communication & Publishing. Ottawa, Ontario, 2020. С. 233–238.

3. Волонець Д. Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *KELM.* 2021. № 6. С. 184–189.

4. Волонець Д.Ф. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Держава та регіони. Серія Право.* 2021. № 3(73). С. 156–158.

5. Волонець Д.Ф. Предмет кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Правові новели.* 2021. № 14. С. 177–181.

6. Волонець Д.Ф. Суб'єкт кримінальних правопорушень, передбачених статтями 366²-366³ КК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2020. № 48. Том 2. С. 157–160.

7. Volonets D.F. Corruption in Ukraine Some Determinates of Causation. *Молодіжний науковий юридичний форум.* Матеріали міжнародної наукової-практичної конференції, м. Київ, 16-17 травня 2019 р., Т. 1. Київ, Національний авіаційний університет, 2019. С. 167–169.

8. Волонець Д.Ф. Особливості кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації за законодавством Грузії. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі:* матеріали міжнародної науково-

практичної конференції, м. Київ, 17–18 лютого 2021 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 40–43.

9. Волонець Д.Ф. Досвід республіки Таджикистан в питанні регламентації кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21–22 квітня 2021 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 36–38.

10. Волонець Д.Ф. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування відповідної декларації у республіці Вірменія. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22–23 вересня 2021 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 22–24.